

“УЛАДЫ ПАВІННЫ ЗРАЗУМЕЦЬ...”

Юрый СУРАЎЦАЎ: “Сёння праблем шмат, але на першае месца я паставіў бы наступную: як дабіцца таго, каб нашыя ўлады ўвогуле змаглі зразумець эксклюзіўнасць нацыянальна арыентаванай культуры, яе незвычайную важнасць як для ўнутранай, так і знешнепалітычнай стабілізацыі. Без нацыянальна зарыентаванай інтэлігенцыі не будзе ні трываласці, ні развіцця творчага патэнцыялу любой дзяржавы, не будзе міжнароднага прызнання і павагі, а, значыць, не будзе і эфектыўнай знешняй палітыкі”.

5, 12

ТЫ ЛІШНІ, ТЫ ВОЛЬНЫ...

Штрыхі да творчага партрэта лаўрэата Дзяржаўнай прэміі Беларусі Уладзіміра НЯКЛЯЕВА

6—7

ГУЛЬНЯ Ё ХОВАНКІ

Апавяданне Анатоля КАЗЛОВА

9, 12

ДАЙ ГАЛОДНАМУ ВУДУ, А НЕ РЫБУ

Ігнат ДУБРОЎСКІ: “Ёсць адзінае выйсце — рэфарміраваць сельскую гаспадарку з незавершанага ў завершаны тып вытворчасці, якая будзе выпускаць не сыравіну, а гатовую да спажывання прадукцыю і паўфабрыкаты”.

13

ПОДЗВІГ КАБЗАРА

Да 185-годдзя з дня нараджэння Тараса ШАЎЧЭНКІ

16

БУДЗЬМА РАЗАМ!

Шаноўныя чытачы! Ідзе падпіска на наш штотыднёвік на другі квартал 1999 года. На “ЛіМ” можна падпісацца ў любым паштовым аддзяленні. Кошт падпіскі на месяц — 70 тысяч рублёў, на квартал — 210 тысяч рублёў.

Наш індэкс — 63856.

Саліруе Павел БЯЛЯЎСКІ.

Яўгенія ЛЯТУН.

Назавём іх... героямі

Заслужаны артыст Украіны Энвэр ІЗМАЙЛАЎ.

Біг-бэнд пад кіраўніцтвам народнага артыста Беларусі Міхала ФІНБЕРГА. Фота У. САПАГОВА і А. ПРУПАСА

Героі бываюць не толькі ў спорце, на жыве ці ў антычнай міфалогіі. Сапраўдныя музыканты — таксама героі. Сумняваецца? Дык успомніце семантыку гэтага высокага слова: самаахвярнасць, здатнасць прыцягнуць агульную ўвагу і выклікаць захапленне, быць галоўнай дзейнай асобай — хіба не пра іх?

Яны пераадолелі мноства фінансавых і арганізацыйных праблем, каб зноў сабрацца разам, на ўжо шостым Міжнародным фестывалі джаза ў Мінску. І зноў уразілі праўдзівасцю, шчырасцю, шчодрасцю свайго мастацтва. Дзівоснага мастацтва джаза, у якім усё вызначаецца талентам, творчай інтуіцыяй, у якім высокая тэхнічнасць не заменіць тонкага партнёрскага ўзаемаразумення, а “кніжная” акадэмічная адукацыя — прыроднага адчування жывой сістэмы блюзавых выразных сродкаў... Яны — сапраўдныя зоркі, бо ў адрозненне ад папулярных куміраў, спанатраных у маніпуляванні фанаграмамі, яны ствараць жывую музыку і гатовыя, не зважаючы на мізэрную аплату сваёй працы, граць, імправізаваць,

бісіраваць гадзінамі, гадзінамі...

А публіка (ёй давялося пазмагацца за месца нават... на падлозе!) слухала б іх, здаецца, суткамі. Найвиртуозныя імправізацыі Э. Ізмайлава, які ўражваў незвычайнымі прыёмамі гравання на гітары, а часам і на дзвюх, вымушалі забыцца на час. Крымскае трыо пад ягоным кіраўніцтвам пачаставала джазавых гурманаў экзотыкай татарскага блюза, фальклорам балканскага рэгіёна, музыкой узбекскага базара і класічным свінгам. Не менш экзотыкі, віртуознасці, эксцэнтрычнасці было ў мастацтве гасцей з Малдовы — трыо “Тригон” з лідэрам А. Штэфанецам. Але сапраўднай творчай асновай фестывалю сталіся выступленні беларускіх джазменаў.

Класічны джаз — гэта і школа высокага густу, і яго паказчык. Біг-бэнд Дзяржаўнага канцэртнага аркестра Беларусі пад кіраўніцтвам прафесара М. Фінберга парадаваў прэм’ерамі джазавай класікі, якую дагэтуль мы чулі, бадай, толькі з кружлака легендарных вялікіх аркестраў. Складаныя партытуры, маштабныя маляўнічыя палотны, насычаныя імклівымі рытмічнымі, тэмповымі, танальнымі пераменамі, кантрастамі шматлікіх сола і туцільных фактур, — як бліскуча яны прагучалі! Якія эфектныя “рыфы” выдае саксафон В. Ямуцеева, які прыгожы яркі гук у трамбона Д. Бударына, як самазабыўна імправізуе малады ўдарнік А. Славінскі, як фантастычна “прамаўляе” на сваім залатым інструменце, працуючы сурдзінай, трубач В. Шчарыца — “першая скрыпка” біг-бэнда! А якую кранальнай была падчас фестывалю сустрэча на канцэртнай сцэне з мэтрам беларускага фартэп’янага джаза, лаўрэатам многіх конкурсаў А. Эскіным і “ўзыходзячай зоркай”, клавішнікам К. Гарачым!

Мастацкі кіраўнік Дзяржаўнага канцэртнага аркестра Беларусі маэстра М. Фінберг імкнецца ствараць спрыяльныя ўмовы для творчай самарэалізацыі артыстаў.

(Працяг на стар. 2)

У сталічным гандлі з'явіліся свежыя памідоры і агуркі. Іх можна купіць адпаведна за 400 тысяч і 480 тысяч рублёў за кілаграм. Цэны "кусаюцца", але што сёння не кусаецца... Праўда, калі з'явіліся памідоры і агуркі, прапалі яйкі і сыр.

А ў Расіі Дзярждума прагаласавала за вяртанне гімна Савецкага Саюза...

АПЫТАННЕ ТЫДНЯ

Лабараторыя сацыялагічнага даследавання "Новак" правяла чарговае апытанне рэспандэнтаў па Беларусі і ў Мінску. Па выніках апытання на сённяшні дзень у нашай краіне ніводная сям'я не жыве "вельмі добра". З працэнтаў сем'яў лічаць, што яны жывуць "добра". 16,9 працэнта акрэслілі сваё становішча як "вельмі кепскае" і 33,6 працэнта — як "сярэдняе". Прадчуванні далейшага пагаршэння эканамічнага становішча непакояць 46,7 працэнта апытаных сем'яў, "значнага пагаршэння" чакаюць 9,3 працэнта рэспандэнтаў. Саюз Беларусі і Расіі ўхваляюць 43 працэнта апытаных і супраць шчыльнага саюза — 44,3 працэнта. На шырокі недавер да саюза з Расіяй моцна ўплывае боязь ваеннага аб'яднання. Мець агульную армію згаджаюцца толькі 2 працэнта рэспандэнтаў. Уласнаму, неаб'яднанаму ні з кім войску цалкам давярае 60,7 працэнта беларусаў.

ВІЗИТ ТЫДНЯ

У нашу краіну прыехала місія Міжнароднага валютнага фонду, якая прабудзе ў нас да 23 сакавіка. За гэты час яна мае намер правесці перамовы ў міністэрствах эканомікі, фінансаў і шэрагу іншых устаноў. Па выніках сустрэч МВФ прымае рашэнне даваць нашай краіне крэдыты ці не.

АРЫШТ ТЫДНЯ

Супрацоўнікі КДБ арыштавалі дырэктара ЗАТ "Кампанія Мінскага аптовага рынку" Ігара Савіцкага і ягонага намесніка Валерыя Бажкова, якія абвінавачваюцца ў атрыманні хабару ў памеры 1000 долараў ад адной камерцыйнай фірмы, якая прасіла "паспрыць" рэалізацыі сваёй прадукцыі. Гэта ўжо не першая скандальная гісторыя, звязаная з Мінскім аптовым рынкам. І ці апошняя...

ЛІЧЫБЫ ТЫДНЯ

Кожны год зімой ва ўсім свеце людзі хварэюць на грып. Не выключэнне і наша краіна. З пачатку эпідэміі на грып і вострыя рэспіраторныя інфекцыі ў Беларусі захварэлі амаль 700 тысяч чалавек. Зарэгістраваны ўжо 4 смеротныя выпадкі. Уздельная вага сярод захварэўшых дзяцей да 14 гадоў складае 38 працэнтаў, у той час як раней іх колькасць дасягала 57—60 працэнтаў. Спецыялісты ўпэўнены, што зменшыць колькасць хворых на грып сярод дзяцей дазволіла своечасовае ўвядзенне каранінных мер у школах.

ЗВЕСТКІ ТЫДНЯ

Па звестках Міністэрства статыстыкі і аналізу РБ на пачатак гэтага года з 10 203,8 тыс. насельніцтва Беларусі жанчыны складалі 5443,1 тыс. чалавек. Найбольшая колькасць жанчын (83 працэнта) занятыя ў сістэме аховы здароўя і сацыяльнага забеспячэння. Другое месца па колькасці жаночага ўдзелу (79,6 працэнта) займае адукацыя, далей ідуць страхаванне (75,4 працэнта), гандаль і сістэма грамадскага харчавання (74,8 працэнта).

ПРАГНОЗ ТЫДНЯ

Вялікія снегапады ў лютым і ў апошнія дні даюць спецыялістам падставы зрабіць прагноз нахонт вясенняй паводкі. Асноўныя праблемы будучы звязаны з пачаткам крыгалому на трох рэках — Бярэзіне, Сожы і Дняпры. Заталпенне пагражае 52 населеным пунктам Магілёўшчыны, а гэта больш як дзве тысячы жылых дамоў. Па прагнозах сіноптыкаў, крыгалом на рэках Магілёўскай вобласці пачнецца прыкладна 15-20 сакавіка. Чакае паводка і Палессе.

КОШТЫ ТЫДНЯ

Не за гарамі лета — пара адпачынку, і таму ў друку з'явілася інфармацыя аб коштах пуцёвак у санаторыі, прафілакторыі і дамы адпачынкаў нашай краіны. Кошты ўражваюць. Мяркуюце самі: толькі ў I квартале гэтага года кошт пуцёўкі на аздараўленне на тэрыторыі Беларусі складае ў сярэднім 23 млн. рублёў для санаторыяў, 21 млн. — для санаторыяў-прафілакторыяў і 18—19 млн. — для дамоў адпачынку. Як гаворыцца, не з нашымі заробкамі...

РАШЭННЕ ТЫДНЯ

Камітэт пагранічных войск і Міністэрства замежных спраў РБ прынялі рашэнне, згодна з якім з 1 красавіка многія ўладальнікі "савецкіх" замежных пашпартаў павінны са сваімі "чырвонымі пашпарцікамі" развітацца. Неспаўднёны будучы лічыцца пашпарты, у якіх дадаткова ўклеены белыя лісткі, а тыя дакументы, якія не абцяжараны "ўклеякамі", застаюцца сапраўднымі да 31 снежня 2001 года.

КАНФІСКАЦЫЯ ТЫДНЯ

Супрацоўнікамі Жлобінскага ўпраўлення па барацьбе з арганізаванай злачыннасцю арыштаваны 6 фальшываманетчыкаў з Расіі, у якіх канфіскавана 100 тысяч падробленых долараў. Злачынцы планавалі прадаць гэтыя падробкі з разліку 2 да 1. Дзе дакладна былі зроблены гэтыя грошы, міліцыя не ведае, але ім вядома адно: фальшываманетчыкі прыехалі ў нашу краіну з Масквы, самі яны родам з Дагестана, а некаторыя нават служаць у спецадроздзяленнях расійскай арміі.

ДАТЫ

"Пушкінскі тыдзень" "Пушкінскага года"

Ён пакрысе набывае сваю адметнасць — год, якому наканавана ўвайсці ў гісторыю сусветнай культуры, як год 200-годдзя Пушкіна. І няхай пакуль юбілейныя мерапрыемствы яшчэ не сталі масавымі — такімі ім быць бліжэй да лета, калі і нарадзіўся адзін з найвялікшых паэтаў чалавецтва, усё ж многае робіцца. Ужо праводзяцца ў розных гарадах выстаўкі, прысвечаныя жыццю і творчасці паэта, адкрываюцца школьныя музеі. Выдавецтва кляпоцяцца, каб своечасова выйшла кнігі Пушкіна, якія запланаваны да юбілею. У прыватнасці, пачаюць свет аднатомнік яго выбраных твораў у перакладзе на беларускую мову. Змест кнігі складаць як ранейшыя пераклады, так і новыя, выкананыя непасрэдна да юбілею. Дарэчы, творы Пушкіна па-беларуску выдаваліся неаднойчы. З найноўшых выданняў — двухтомнік, што з'явіўся ў выдавецтве "Мастацкая літаратура" некалькі гадоў назад. Ён прыгожа, з густым аформленнем, выкананы на высокім паліграфічным узроўні.

Праце Нацыянальны аргкамітэт па падрыхтоўцы і правядзенні мерапрыемстваў, прысвечаных

200-годдзю з дня нараджэння Аляксандра Сяргеевіча Пушкіна. Нядаўна ў Савецкі Міністраў Рэспублікі Беларусь пад старшынствам намесніка прэм'ер-міністра Уладзіміра Зямталіна прайшло яго чарговае пасяджэнне.

У краіне мяркуецца правесці "Пушкінскі тыдзень". Пачнецца ён 24 мая — у Дзень славянскага пісьменства і культуры, а завершыцца Рэспубліканскім святам пушкінскай пазіі ў Мінску, якое запланавана на 6 чэрвеня — дзень нараджэння паэта.

"Пушкінскі тыдзень" будзе насычаны мерапрыемствамі. У яго рамках запланаваны літаратурныя святы ў вёсцы Цялуша Бабруйскага раёна, на слаўным возеры Свіцязь у Наваградскім раёне, а таксама ў іншых месцах Беларусі, якія звязаны з жыццём Аляксандра Сяргеевіча і яго сваякоў. 200-годдзю з дня нараджэння Пушкіна будзе прысвечана навуковая канферэнцыя "Пушкін — беларуская культура — сучаснасць", якая пройдзе 26—27 мая ў ДOME дружбы і культурнай сувязі з замежнымі краінамі. На гэтым форум збяруцца вядучыя спецыялісты Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі, вы-

шэйшыя навучальныя устаноў нашай краіны, а таксама ўстаноў культуры. Будучы запрошаны вучоныя-пушкіністы з Расіі, Польшчы, Украіны, Літвы.

У рамках "Пушкінскага тыдня" адбудуцца літаратурна-мастацкія выстаўкі. На гэты час прыпадзе падвядзенне вынікаў шматлікіх творчых конкурсаў, прысвечаных юбілею Пушкіна. А яшчэ ў адзін з дзён у сталіцы адкрывецца помнік Аляксандру Сяргеевічу, падараны Мінску кіраўніцтвам Масквы.

Кульмінацыяй Тыдня, як і ўсяго Пушкінскага года, стане ўрачыстае пасяджэнне ў Нацыянальным акадэмічным Вялікім тэатры оперы і балета — 4 чэрвеня. У ім прымуць удзел кіраўнікі краіны, афіцыйная дэлегацыя з Расіі, прадстаўнікі дыпламатычнага корпуса і грамадскасці рэспублікі. Пасля ўрачыстага пасяджэння адбудзецца вялікі святочны канцэрт.

Тым самым беларусы яшчэ раз засведчаць сваю прыхільнасць да аднаго з самых выдатных паэтаў, які, з'яўляючыся сынам сваёй краіны, адначасова належыць усяму чалавецтву.

Н. К.

КОНКУРСЫ

Год пачаўся перамогай

На працягу студзеня ў Харваты адбыўся музычны марафон, які складаўся з фестывалю і міжнароднага конкурсу для дзяцей, юнацтва і больш дарослых піяністаў-выканаўцаў. Ладкавала гэтыя культурныя падзеі Еўрапейская асацыяцыя педагогаў фартэпіяна — уплывовая і папулярная арганізацыя, якая існуе ўжо 20 гадоў. Яна аб'ядноўвае 38 нацыянальных асацыяцый.

У Беларусі адным з чальцоў ЕРТА (European Piano Teacher's Association) і яе віцэ-прэзідэнтам з'яўляецца Уладзімір Няхаенка — дэкан, дацэнт кафедры спецыяльнага фартэпіяна Акадэміі музыкі. Яго імя вядомае ў музыканцкім асяроддзі і за межамі Беларусі — у асноўным, дзякуючы нястомнай і плённай педагагічнай дзейнасці. Апошнія гадоў 5-6 вучні Уладзіміра Мікалаевіча не перастаюць здзіўляць і радаваць усё новымі ўзнагародамі за поспехі на самых прэстыжных фартэпіянных конкурсах. І вось сёлетні год таксама пачаўся перамогай: ІІІ прэмію на Першым міжнародным юнацкім конкурсе піяністаў у Харваты атрымаў выхаванец У. Няхаенкі, вучань 11 класа каледжа Васіль Нетук.

Гэта ўжо не першае лаўрэацкае званне ў творчай біяграфіі В. Нетука. Нагадаем, што ён быў адзначаны ІІІ прэміяй на І Міжнародным конкурсе імя С. Пракоф'ева ў Маскве, ІІ прэміяй на ІV Міжнародным конкурсе імя У. Крайнева ў Харкаве, іншымі ганаровымі ўзнагародамі, якія заклалі добры падмурак для развіцця выканальніцкай кар'еры 16-гадовага музыканта.

Конкурс у Харваты сабраў піяністаў з 11 краін, і не толькі еўрапейскіх. Прастора былога Саюза

была прадстаўлена чатырма выканаўцамі — з Беларусі, Расіі, Летувы і Эстоніі. Перад журы, у склад якога ўвайшлі сямёра шановных спецыялістаў на чале са старшынёй Альберта Партушэсам, паўстала нялёгкае заданне: з усіх канкурсантаў абраць чатырох найбольш дастойных. Жорсткі ўмовы саборніцтва збляскам вытрымаў юны Васіль Нетук.

Віртуознасць выканання, уласцівая яму, асабліва ярка выявілася ў тэхнічна складаных творах Ф. Ліста — "Кампанэле" соль-дyez мінор з цыкла "Вялікія эцюды паводле Паганіні" і Другой "Венгерскай рапсоды", якая прагучала з мала вядомай кадэнцыяй С. Рахманінава. Вялікае захапленне слухачоў выклікала эфектна выкананая В. Нетукам фартэпіянная транскрыпцыя У. Алоўнікава экзатычна-экспрэсіўнай "Оргіі фанатыкаў" з балета "Святло і цені" Г. Вагнера. Гэты беларускі твор меў ашаламляльны поспех.

Але галоўнымі вартасцямі малядога канкурсанта з'явіліся ста-

ласць думкі і інтэрпрэтарскі падыход у выкананні музыкі вялікага В. Моцарта, што было адзначана спецыялістам у прыватнай гутарцы пасля выступлення Васіля. Яму ж упершыню давялося іграць такія буйныя па маштабах моцартаўскія фартэпіяныя цыклы, як Саната да мінор і Варыяцыі на тэму менуэта Дзюпора рэ мажор.

У бліжэйшых планах В. Нетука — дапоўніць свой рэпертуар творами І. С. Баха (сюітамі, партытамі) і ажыццявіць шэраг цікавых творчых задумак.

Валянціна АЛЕФІРЭНКА

Р. С. Нядаўна ў класе У. Няхаенкі з'явіўся яшчэ адзін лаўрэат: студэнт-пяцікурснік Канстанцін Красніцкі заваяваў на Міжнародным конкурсе ў Загрэбе І месца.

В. А.

На здымку: Уладзімір НЯХАЕНКА з Васілём НЕТУКАМ і Канстанцінам КРАСНІЦКІМ.
Фота У. САПАГОВА.

Назавём іх... героямі

(Працяг. Пачатак на стар. 1)
Цікава раскрываюцца іх таленты ў квінтэце пад кіраўніцтвам А. Каліноўскага з удзелам Д. Бударына, І. Мішуры, А. Славінскага, С. Аляксандрава, у джаз-квартэце "Новае пакаленне", дзе граюць М. Ласкутоў, С. Канавалаў, В. Шыянаў, Ц. Біркоў.

Зрэшты, як неаднойчы казаў мастэра, увесь калектыў — гэта сапраўдны аркестр салістаў, і сённяшні іх тэхнічны ўзровень дазваляе граць практычна ўсё. Праблема ў тым, што граць, бо з развіццём

камп'ютэрнай тэхнікі на мяжы вымірання апынулася прафесія джазавага аранжыроўшчыка. Сёння літаральна "націсканнем кнопкі" вырашаюцца тыя мастацкія задачы, якія вымагаюць ад кампазітараў і майстроў інструментальна-глыбокіх тэарэтычных ведаў, практыкі, эстэтычнага густу... Дзякуй Богу, у маладзейшага пакалення музыкантаў прачынаецца дух творчасці. Прынамсі, было ўсцешна слухаць кампазіцыю А. Каліноўскага ды С. Аляксандрава, дзе ёсць і высокая спанатранасць у штрыхавой культу-

ры джазавага выканання, і лірычны дар меладыстаў, і цікавасць да працы з беларускім фальклорам.

І калі ўжо казаць пра перспектывы айчыннага джаза, варта добрым словам згадаць ансамбль Беларускага ўніверсітэта культуры пад кіраўніцтвам У. Бялова. Тут ёсць свая пакуль яшчэ зусім маладая зорачка — Я. Лятун, джазавая вакалістка з адметным прыродным дарам, які вымагае далікатнай апрацоўкі...

А больш грунтоўная размова нахонт праблем і перспектывы мае адбыцца ўвосень, калі мяркуецца правесці ўжо другі Беларускі фестываль эстрадных аркестраў.

С. БЕРАСЦЕНЬ

Такія розныя імгненні...

За 30 гадоў сваёй прафесійнай кампазітарскай дзейнасці Рыгор Сурус стварыў адметны музычны свет. Свет, сатканы з многіх, многіх імгненняў, у якіх адлюстраваліся хвіліны задумлення, лірычных успамінаў, грамадзянскага пафасу, гарэзлівага настрою, захаплення народнай самабытнасцю і мудрасцю... І ўся гэтая "стракатасць імгненняў" знітаваная рэдкасным для сучасных нашых твораў жыццярэдасным, аптымістычным, захопленым светаўспрыманням кампазітара.

Творчасць Рыгора Суруса — гэта і арыгінальная вакальна-сімфанічная сюіта "Сваток" на беларускія народныя тэксты, і адметны музычна-тэатральны твор "Несцерка", і "Судны час", у якім першааснова — макеанкаўскі "Трыбунал" — набыла пераканальнае жанравае пераасэнсаванне, паўстала гераічнай камедыяй. Гэта і мноства жанравых п'ес — аркестравых, камерна-інструментальных. Гэта і вялікі пласт музыкі для дзяцей, педагогічны рэпертуар, які таленавітыя юныя выканаўцы робяць канцэртным. Гэта і эстраднае кампазіцыі: лірычныя, імпульсіўныя, забаўныя...

"Як светла, няўрымсліва, паюнацку непасрэдна падаецца жыццё ў яго музычных вобразах!" — падумалася падчас чарговай філарманічнай прэм'еры Рыгора Суруса.

са. Выконвалася яго інтэрмецца "На прагулцы": у суправаджэнні Камернага канцэртнага аркестра народнай і папулярнай музыкі пад кіраўніцтвам Віктара Валатковіча захоплены і віртуозна саліравала акардэаністка Вікторыя Старыкава. Гэта быў подых сапраўднай творчасці, маладосці, свежасці!

І ўспомніўся ўжо іншы твор, які не так даўно ўвайшоў у наш культурны досвед: "На Купалле", канцэрт Р. Суруса для сімфанічнага аркестра. Характэрная для кампазітара і зразумелая для слухача праграмнасць. Імкненне па-свойму паглядзець на спрадвечныя традыцыі. Няўрымслівы, непрадказальны "сурусаўскі почырк", што прыцягвае ўвагу, прымушае ўслуховацца ў музычныя імгненні, з якіх тэцца

вобразнае палатно твора...

Бывае так, што сімфанічныя партытуры або аркестрава-харавыя фрэскі робяцца прыступкай да працы кампазітара над буйным цыклічным або музычна-тэатральным опусам. Я нічога не ведаю пра творчыя планы Р. Суруса, і толькі магу сабе дазволіць меркаванне-здагадку наконт таго, што свет канцэрта "На Купалле" будзе яшчэ доўга трымаць у палоне ўласную мастацкую фантазію кампазітара.

С. Б.

На здымку: пасля нядаўняй прэм'еры — заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі Р. СУРУС, салістка В. СТАРЫКАВА і дырыжор В. ВАЛАТКОВІЧ.

Фота У. САПАГОВА

Творчыя гарызонты горада

У Гомелі шмат палацаў культуры, клубаў, бібліятэк, працуюць тры тэатры, краязнаўчы музей з мастацкім аддзелам, выставачная зала абласной арганізацыі Саюза мастакоў, цырк. Але сённяшняе рэчаіснасць прад'яўляе новыя патрабаванні да паляпшэння адпачынку гамельчан. У гэтай справе вялікую ролю павінны адыграць удасканаленне матэрыяльнай базы ўстаноў культуры, рэарганізацыя іх дзейнасці. Гарвыканкам на сваім нядаўнім пасяджэнні прыняў канкрэтнае рашэнне дзеля аздаравлення культурна-эстэтычнай атмасферы горада. У абласную камунальную ўласнасць для размяшчэння тэатра лялек перададзены будынак кінатэатра "Спартак". На баланс аддзела культуры гарвыканкама прыняты Палац культуры арэднага вытворчага будаўніча-мантажнага аб'яднання "Гомельпранбуд", на базе якога адкрыецца гарадскі цэнтр адпачынку, дзе будзе выставачная зала, запрацуюць творчыя клубы. Плануецца адкрыццё гарадской карціннай галерэі. Ствараецца спецыяльны фонд, сродкі ад якога будуць выкарыстоўвацца для фінансавання праграм развіцця культуры і мастацтва Гомеля.

Мелодыі вясны

У абласным грамадска-культурным цэнтры выступілі вядучыя акцёры Беларускага тэатра музычнай камедыі. Сярод іх — вядучы саліст, заслужаны артыст Беларусі Аляксей Ісаеў. У канцэртнай праграме — сцэны з оперы Штрауса,

Кальмана, Легара, Аляксандрава, Мілюціна, старадаўнія рамансы і папулярныя эстрадныя шлягеры. У гэтым жа цэнтры адбыўся і сольны канцэрт народнага артыста Беларусі Яраслава Еўдакімава.

ВНУ — сельскай школе

У Чачэрскаім раёне ёсць вялікая вёска Палессе. Славіцца яна сваімі талентамі. Здаўна тут у пашане песні і танцы, дзейнічае вядомы народны хор. Вучыцца мудрасці жыцця і падростаючае пакаленне. Тутэйшыя юнакі і дзяўчаты — вельмі дапытлівыя. У мясцовай школе добрая бібліятэка. Нядаўна яе паліцы папоўніліся новымі мастацкімі і навуковымі кнігамі. Іх прывезлі са сваёй бібліятэкі супрацоўнікі Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта транспарту. Устаноўлены сувязі паміж гэтай гомельскай ВНУ і школай будучы ўмацоўвацца і пашырацца.

Аляксей ШНЫПАРКОВ

Пад знакам славянства

Славянства. Колькі разоў зараз гучыць гэтае слова, колькі адценняў, значэнняў, экспрэсіі ўкладвае ў яго кожны, хто яго прамаўляе!.. Для некаторых такі тэрмін стаў ледзь не сінонімам велікарускасці ці носіць значэнне супрацьстаўлення ўсяму іншаму свету. Ды, дзякуй Богу, далёка не для ўсіх.

Пад знакам славянства праходзіла і вечарына народнага паэта Беларусі Ніла Гілевіча, на якую ў Дом літаратара сабраліся прыхільнікі таленту Ніла Сымонавіча. І, слухаючы ў яго цудоўным пераўвасабленні вершы балгарскіх, славенскіх, сербскіх паэтаў, думалася пра вялікі духоўны свет, які яднае нашы народы, высокі гуманізм і любоў да сваёй культуры і мовы, якімі былі прасякнуты вершы нашых братаў.

Нездарма адзін з гледачоў, які трапіў на вечарыну, заўважыў, што і ў вершах, і ў перакладах гучыць сапраўдная вера, вера, без якой чалавеку цяжка на зямлі.

Пад тры гадзіны доўжылася выступленне Н. Гілевіча, але гледачы не хацелі адпуская яго са сцэны. Давялося разам пагадзіцца на працяг такіх сустрэч, бо ў перакладчыка ў запасе яшчэ шмат пераўвасабленняў на беларускую мову твораў украінскіх, рускіх, польскіх і іншых аўтараў.

Такім чынам, сёлета ў Доме літаратара плануецца цэлая серыя імпрэз, прысвечаная лучнасці славянскіх літаратур, братняй дружбе нашых народаў.

Г. ЯКУБОУСКІ

"Цунамі" паэтычных радкоў...

"Вечны араты Аркадзь Куляшоў ідзе па небе і асыпае нас зорамі". Гэтымі словамі Уладзіміра Някляева завяршыўся літаратурна-музычны вечар, прысвечаны 85-годдзю з дня нараджэння народнага паэта Беларусі Аркадзя Куляшова, які днямі адбыўся ў храме паззіі. Аркадзь Куляшоў, як адзначыў Уладзімір Някляеў, быў адным са жрацоў гэтага храма.

Прысасціца да паззіі сліннага песняра прыйшло шмат моладзі, інтэлігенцыі. З успамінамі пра яго выступілі старшыня камісіі па спадчыне народнага паэта Генадзь Бураўкін, вучань і папечнік Аркадзя Куляшова Мікола Аўрамчык, удзячны спадчыннік свайго слаўтага земляка Аляксей Письмяноў, пісьменніца Валянціна Коўтун. Эса пра творчасць Аркадзя Куляшова прачытала Галіна Булыка. Выкладчыца БДУ Людміла Хрышчановіч прысвяціла сваё выступленне гісторыі каханя Аркадзя Куляшова і Сашы Карыткінай — гераіні верша і выдатнай песні Ігара Лучанка "Алеся". Гэтую і другую песню, напісаную на верш Аркадзя Куляшова "Калі вясною закукуе...", выканаў пад акампаментэ аўтара песні вядомы слявак Іван Краснадубскі.

У выкананні Мікалая Казініна, Марыі Захаравіч, Галіны Дзягілева і Валерыя Анісенкі цудоўна прагучалі вершы Аркадзя Куляшова. Фальклорны гурт "Ліцьвіны", якім кіруе ўнук Куляшова Уладзімір Берберэў, парадаваў новымі

песнямі і высокім прафесіяналізмам. Прачулыя словы пра бацьку сказала пісьменніца Валянціна Куляшова, якая прыйшла на вечар з унучкай Алесяй.

Дваццаць адзін год няма з намі Аркадзя Куляшова. Калісьці, на вечары Пімена Панчанкі, ён заклікаў усіх берагчы сэрцы паэтаў. Эмацыянальнасць, моцная энергетыка рана спалялілі ягонае сэрца. Рана мы праводзілі аднаго з самых выдатных нашых нацыянальных паэтаў у апошні шлях — "да акяна". Але вечная яго паззія, "цунамі" яго паэтычных радкоў заўсёды будзе ўздзімаць нашы душы.

Валянціна СКАРЫНкіНА
На здымку: унук Куляшова
Уладзімір Берберэў
Фота А. ПРУПАСА

ВІЦЕБСК...

"Родныя мясціны не забываюць..."

На Віцебшчыне прайшлі дні літаратуры, прысвечаныя Еўдакіі Лось. Яны пачаліся ў мясцовым дзяржаўным універсітэце, дзе ладзілася паэтычнае свята. Са словам пра паэтку выступіў Анатоль Канапелька. Давід Сімановіч падзяліўся ўспамінамі пра сустрэчы, паказаў пісьмы і фотаздымкі з асабістага архіва. Гучалі запісы жывога галасу паэтэсы: "Родныя мясціны не забываюць нідзе і ніколі. Я гаварыла і гавару пра гэта ўсё жыццё,

пра гэта пішу вершы. Я ганаруся, што паходжу з Віцебшчыны..."

Ля помніка Е. Лось, які адкрыты ў Віцебску тры гады таму, таксама гучалі словы любові і павагі. Вечарына адбылася ў бібліятэцы, якая носіць імя паэткі. А Віцебскі літаратурны музей падрыхтаваў выставу.

12 сакавіка дні літаратуры завяршыліся вялікім святам на радзіме Е. Лось ва Ушачах.

Святлана ГУК

ГРОДНА...

Свята фотамастацтва

Фестываль фатаграфіі, прысвечаны 160-годдзю гэтага віду мастацтва, праходзіць у Гродне. Адным з яго мерапрыемстваў стала адкрыццё фотавыставы "Аўгустоўскі канал. Залатая восень-98" у абласным гісторыка-археалагічным музеі. Выстава стала вынікам міжнароднага фоталенэру, які напрыканцы мінулага года наладзіў мясцовы фотаклуб "Гродна". У пленэры прынялі ўдзел вядучыя майстры двух беларускіх фотаклубаў — "Мінск" і "Гродна", а таксама саюза фотамастакоў Польшчы. Сярод іх такія вядомыя творцы, як Генрых Рагазінскі, Віктар Волкаў, Ян Спалван, Яўген Казюля, Міхаіл Анішчанка і іншыя.

На выставе прадстаўлены работы 18 аўтараў. І кожны з іх стварыў свой адметны і непаўторны вобраз "Аўгустоўскага канала", гэтага гістарычнага помніка непадалёк ад Гродна, які злучаў басейны Нёмана і Віслы. Дарэчы, Аўгустоўскі канал з'яўляецца аднагодкам фатаграфіі. Сёлета таксама адзначаецца яго 160-годдзе.

Культура беларусаў Панямоння

Фундаментальнае выданне, прысвечанае гісторыі і сучаснаму стану традыцыйнай мастацкай культуры беларусаў, рыхтуецца ў Беларускім інстытуце праблем культуры. Яно будзе складацца з шасці тамоў, кожны з якіх прысвечаны асобнай вобласці рэспублікі. На Гродзеншчыне распачата праца па зборы матэрыялаў для тома, прысвечанага культуры беларусаў Панямоння. Ужо складзены карты фальклору і рамёстваў раёнаў вобласці, на якіх абазначаны населеныя пункты, дзе захавалася жывое традыцыйнае народнае мастацтва. Ва ўсіх гэтых гарадках, вёсках і нават на хутарах павінны быць удзельнікі творчага калектыву падчас запланаваных імі экспедыцый. Будучы збірацца і вывучацца абрадавае і пазаабрадавае песня, народная проза і замова, танец, гульні, каляндная і сямейная абрадавальная, промыслы і рамёствы, інструментальная музыка, народны строй.

Навуковы калектыв узначальвае кандыдат мастацтвазнаўства Тамара Варфаламеева, старшы навуковы супрацоўнік Інстытута мовазнаўства, этнаграфіі і фальклору Нацыянальнай акадэміі навук. З гродзенскага боку ў ім працуюць дырэктар абласнога метадычнага цэнтру народнай творчасці Аляксандр Лойка і яго галоўны спецыяліст Алена Храмова.

Лілія НАВІЦКАЯ

МАГІЛЁЎ...

"Кантакт" выходзіць на кантакт

У абласным цэнтры адбылася прэзентацыя клуба міжнароднага супрацоўніцтва "Кантакт" у доме дзіцячай і юнацкай творчай "Эверэст". Першы дзень работы клуба быў прысвечаны польскай культуры. А ўвогуле такія мерапрыемствы плануецца праводзіць раз у два-тры месяцы. Кожнае з іх будзе прысвечана аднаму з народаў, прадстаўнікі якіх пражываюць у нашай рэспубліцы. Наступная сустрэча ў клубе "Кантакт" адбудзецца ў красавіку, яе тэма — яўрэйская культура.

Алесь ПЯТРОВІЧ

А Беларусь у нас адна...

У мінулым нумары мы паведамылі пра пачатак III Усебеларускага фестывалю нацыянальных культур. Пра яго змест і асаблівасці раскажвае вядучы спецыяліст Міністэрства культуры Анатоль БАБІЦКІ:

— Навізна III фестывалю нацыянальных культур вызначаецца тым, што ў яго структуру плануецца ўвесці пленэр фота- і выяўленчага мастацтва, у фестывальным відэатэатры — паказ лепшых стужак відэафільмаў, адкрыццё фестывальнай алеі "Сяброўства", арганізацыя старадаўніх гандлёва-гульневых атракцыёнаў (жырмундская рыбалка, воранаўскі чыгун, атракцыён "Не лягніся ў лужыну", птушыны атракцыён і інш.).

Закончыцца фестываль водным святам на рацэ Нёман "Бывай XX стагоддзе, нас кліча XXI".

Трэба дадаць, што канцэптальную аснову III Усебеларускага, як і папярэдняга фестывалю, распрацаваў загадчык кафедры Беларускага ўніверсітэта культуры, кандыдат педагогічных навук П. Гуд.

Стартаваў фестываль вялікім канцэртным у Палацы прафсаюзаў. Гэта было ва ўсіх сэнсах стракатае: відэавішча: спевы змяняліся танцамі, акадэмізм — эстрадай, следам за азербайджанскай і ўкраінскай мовамі гучалі руская і яўрэйская. Карэйскія вееры і цыганскія спадніцы ўвогуле выглядалі экзотыкай.

Канцэрт не адразу дасягнуў належнай "тэмпературы". Дзеці заскакалі на балконе дзесьці з паловы, калі з малдаўскай песняй выйшаў Мікола Барынскі. Цёпла сустрэла зала прафесійнай вакальнай гурт з

Полацка "Блукаючыя зоркі". Пад папурі з яўрэйскіх народных мелодый цяжка было ўседзець на месцы.

Як і належыць, адкрывалі і завяршалі ўрачысты канцэрт беларускія гурты: "Неруш" і "Шматгалоссе". З правамі выступілі арганізатары, а таксама нязменны старшыня фестывальных журы М. Дрынеўскі і прадстаўнік Упраўлення культуры Гродзенскага аблвыканкама Д. Волчак.

У III Усебеларускага з'явілася свая візітоўка — песня "Беларускі дом", якую напісалі Сяргей Панізнік і Віктар Войцік. Прыпеў у ёй гучыць так: **Гляджу з прыветнага акна: Наўкруг — зямля сяброў. А Беларусь, як і любоў, На ўсё жыццё — адна!**

Гэтае пачуццё аднаго дому яднае ўсіх, хто полеч з намі жыць, працуе, спадзяецца на лепшае.

Добры пачатак

Ваенна-шэфская камісія Саюза беларускіх пісьменнікаў і Міністэрства абароны Рэспублікі Беларусь прыйшлі да цікавага пагаднення: у гонар 55-ай гадавіны вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў правесці ў воінскіх гарнізонах рэспублікі шэраг сустрэч пісьменнікаў з вайскоўцамі.

Першая такая сустрэча адбылася. Група літаратараў — удзельнікі Вялікай Айчыннай вайны Іван Кудраўцаў, Аляксандр Махнач і Паўлюк Прануза, а таксама пісьменнікі Навум Гальпяровіч, Анатоль Сулянаў і Яўген Каршукоў наведлі Гвардзейскі аб'яднаны вучэбны цэнтр у г. Барысаве, дзе рыхтуюць малодшых вайсковых спецыялістаў. Наведанне вучэбнага Цэнтра задаволіла абодва бакі. Гаспадары пазнаёмілі гасцей з вучэбным Цэнтрам, а пісьменнікі выступілі з франтавымі ўспамінамі і сваімі творамі перад навучэнцамі.

Сустрэча была адметная яшчэ і тым, што гасцей запрасілі паўдзельнічаць у вайскавай гульні "Эрудыт". Зусім нечаканымі аказаліся пытанні аб творчасці Аляксандра Махнача і Паўлюка Пранузы. І ўжо зусім расчуліла пісьменнікаў сакавітае беларускае слова, якое гучала са сцэны: выканаўцы спявалі народныя песні, чыталі вершы беларускіх паэтаў.

Я. ІВАНОЎ

На беразе паэзіі..

Нягледзячы на суровы лютаўскі характар сьлетняй зімы, па-сапраўднаму ўтульна і па-сямейнаму цёпла адчувалі сябе госці і ўдзельнікі паэтычнай вечарыны пад дахам "Беларускай хаткі".

У гэты вечар на паэтычным беразе, у адным паэтычным чаюне аказаліся разам ажно чатыры паэты: Аляксандр Бакач, Міхась Скобла, Іван Чыгрын і Геннадзь Бураўкін.

Вядомы беларускаму чытачу як складальнік анталогіі аднаго верша "Агледзіны", малады паэт з Баранавіч Аляксандр Бакач не толькі цікава і змястоўна распавёў пра сваю выдавецкую дзейнасць, але і пазнаёміў прысутных са сваімі новымі вершамі.

Як заўсёды з поспехам і своеасаблівым "багдановічэўскім" шармам выступіў Міхась Скобла. Слухачы на нейкі час трапілі ў незвычайныя магічныя палон паэтычнага слова, мастацкай метафары, якой ён дасканалы валодае.

Дарэчы, М. Скобла прадставіў гасцям "хаткі" і наступнага ўдзельніка вечарыны — паэта Івана Чыгрына. І невыпадкова. Бо менавіта Міхась Скобла быў рэдактарам новай кнігі І. Чыгрына "Бераг", якая нядаўна выйшла ў выдавецтва "Беларускі кнігазбор".

Такім чынам, у межах вечарыны адбылася міні-прэзентацыя згаданага зборніка.

Напрыканцы сустрэчы вяршаваную эстафету прыняў Геннадзь Бураўкін. Генадзь Мікалаевіч большую частку свайго выступу гаварыў мовай паэзіі.

Дыяпазон паэтычнага гучання быў найшырокі: ад палымных грамадзянскіх "вершагневаў" да пранікнёнай "аўтэнтчнай" лірыкі выдатнага майстра мастацкага слова.

Вёў вечарыну, кіраваў і "прычальваў" паэтычны човен песенным эпілогам гаспадар "Беларускай хаткі" паэт і бард Эдуард Акулін.

Н. К.

І снегапад, і "Смехапад"...

Нягледзячы на густы і працяглы снегапад, утульна і весела было ў гэты дзень у Цэнтральнай дзіцячай бібліятэцы Мінска. На прэм'еру кнігі Уладзіміра Мазго "Смехапад" прыйшлі сам аўтар і галоўны рэдактар выдавецтва "Юнацтва" паэт Міхась Пазнякоў.

Міхась Паўлавіч падзяліўся са школьнікамі выдавецкімі планами на гэты год, адказаў на шматлікія пытанні.

Уладзімір Мазго прачытаў свае новыя творы, расказаў аб працы над кнігай. Гучалі на сустрэчы вершы, песні, казкі, загадкі, якія былі прыхільна сустрэты юнымі чытачамі.

Н. К.

КОНКУРСЫ

"Беларусь" і "Радзіма" — сінонімы

Не так даўно сусед папрасіў мяне дапамагчы ягонаму сыну напісаць школьнае сачыненне. Ты, маўляў, журналіст — табе гэта не цяжка. "Якая тэма?" — пацікавіўся я. "Беларусь і Расія — славянскія сёстры", — быў адказ. Згадзіўшыся на ролю кансультанта, я ў сціслай форме прадставіў суседу рэтраспектыву беларуска-расійскіх стасункаў ад часоў цара Івана III да прэзідэнта Барыса Ельцына. Пасля кароткага маўчання мой "замоўца" сказаў, што за такое сачыненне ягонага сына выганяць са школы. "Дык хай напіша на іншую тэму. Калі я вучыўся ў школе, памятаю, нам давалі некалькі тэм на выбар". "Выбару няма. Тэма адна, і яна абавязковая".

...Наколькі я ведаю, "сачыненне" тое было ў рэчце рэшт спісана слова ў слова з перадавіцы газеты "Советская Белоруссия". Гэты вымушаны плагіят атрымаў ацэнку "выдатна"...

Дрэнная тая ўлада, якая не думае пра заўтрашні дзень. Пра беларускую ўладу гэтага нельга сказаць. Яна думае пра моладзь. Пра тых, хто заўтра-пасляўтра прыйдзе на выбарчыя ўчасткі. Пра электарат.

Аднак кожнае грамадства багатае разнастайнасцю думак. Не ведаю, ці нараджаецца ў спрэчках ісціна — але ўплўнены: бяспрэчных ісцін не існуе. Тым болей ніхто не можа мець на ісціну манополію. У нашай краіне, акрамя дзяржаўных устаноў, вывучэннем гісторыі займаюцца і грамадскія структуры. У прыватнасці Архіў найноўшае гісторыі, што пры Беларусі гуманітарным фондзе "Наша Ніва". Прыгаданы фонд пры ўдзеле Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны, пры метадычнай дапамозе Цэнтра KARTA (Варшава) і падтрымцы Фундацыі Стэфана Баторыя (Варшава) ладзіў у траўні—снежні мінулага года конкурс "Паўсядзённае жыццё ў Беларусі: 1945—1965". Гэта першы конкурс у праграме "Блізкая гісторыя". Браць у ім удзел маглі вучні, пачынаючы ад сёмага класа ўключна. Важным было тое, каб на момант абвешчання конкурсу ягоны ўдзельнік быў школьнікам.

Паўсядзённае жыццё — гэта тое, што звычайна застаецца па-за ўвагай "фундаментальнай" гістарыяграфіі, занятай палітычнай, эканамічнай, ваеннай гісторыяй. Бо калі гаворка ідзе пра расы, класы, этнасы і нацыі, дык звычайнага, паспалітага, чалавека папросту не бачна. "Маштаб" не той... Але паўсядзённае жыццё жывіць літаратуру і мастацтва. Творы, прадстаўленыя на гэты конкурс, у большасці ўяўлялі сабою сінтэз гісторыі (як навукі) і літаратуры (як формы). Іх можна было б аднесці да так званай "дакументальнай прозы" — жанру, сёння надзвычай распаўсюджанага.

Формы выканання прац былі розныя: тэкст, аўдыёкасы з запісам апытанняў і ўспамінаў. Была праца, выкананая ў выглядзе спецыяльнага газетнага школьнікаў. Працы дапаўняліся дакументамі і фотаздымкамі. Праца журы праходзіла ў тры этапы. На першым этапе адсееваліся работы, якія тэматычна альбо храналагічна не адпавядалі конкурсу. У другі тур выйшла 111 прац, з якіх адбіраліся працы для ўзнагародаў. Трэці тур — размеркаванне ўзнагародаў. 4 працы атрымалі першую ўзнагароду, 9 — другую ўзнагароду, 19 — трэцюю. Асобна былі заахвачаныя апекуны прац-пераможцаў і найбольш актыўныя рэгіянальныя ка-

ардынатары конкурсу.

"Паперы з бабулінай скрыні", "Гісторыя звычайнага калгаса: гаспадарка і людзі", "Дзейнасць падпольнай маладзёжнай антысавецкай арганізацыі ў горадзе Лідзе", "Гісторыя полацкага аэрадрому", "З гісторыі Беларусі, ці Як мой дзед жаніўся", "...Нельга нішчыць святое", "Дваццацігоддзе марных спадзяванняў", "Мінск у 1945 годзе" — гэта назвы некаторых работ, адзначаных узнагародамі.

Мінск, Койданава, Наваполацк, Бабруйск, Магілёў, Лёзна, Смільвічы, Пружаны — некаторыя мясціны, адкуль на конкурс былі дасланыя працы.

Першая ўзнагарода — мультымедычны камп'ютэр, другая — фотаапарат "Samsung" і дыктафон "Sony", трэцяя — дыктафон "Sony". Акрамя таго, узнагародамі заахвачаныя — камплектамі кніжак на гістарычную тэматыку, падпіскаю на незалежны беларускі выданні ("Спадчына", "Наша ніва", "Наша слова", а таксама выданнямі рэгіёнаў, дзе жывуць удзельнікі конкурсу) і касетами з запісамі беларускага року (NRM, "Народны альбом", іншыя) былі адзначаны ўсе 111 прац, што выйшлі ў другі тур.

Конкурс "Паўсядзённае жыццё ў Беларусі:

1945—1965" можна назваць разгорнутым адказам на папулярнае некалі пытанне "З чаго пачынаецца Радзіма?" Відавочна, што для новага пакалення Радзіма пачынаецца не са штурму Зімягя ці крамлёўскіх зорак. Для маладых — сінонімы "Радзіма" і "Беларусь".

Наступны конкурс, які збіраецца правесці Архіў найноўшае гісторыі, будзе прысвечаны тэме помнікаў. Дакладней: якія помнікі патрэбны Беларусі. Гэты конкурс будзе сумеснай беларуска-ўкраінскай культурніцкай акцыяй. Пра гэта ўжо ёсць дамоўленасць. Не застануцца ўбаку і нашы польскія калегі.

Хтосьці з вялікіх сказаў, што прасцей зразумець чалавецтва ўвогуле, чым асобнага чалавека. Усвядомішы клопаты, трывогі і каштоўнасці будзённага жыцця, няцяжка перайсці і да гістарычных абагульненняў. Магчыма, сярод узнагароджаных на гэтым конкурсе ёсць тыя, хто яшчэ напіша сапраўдную гісторыю Беларусі і сцвердзіць беларускі погляд на сусветную гісторыю.

П. СІЛЕЎСКИ

На здымках У. САПАГОВА: 20 лютага, клуб "Акварыум"; Уладзімір АРЛОЎ ад імя журы ўзнагароджвае юных гісторыкаў.

ВАРУНКИ

Пастаўлена кропка?

Недзе ў сярэдзіне 80-х у тагачаснага кіраўніцтва БССР узнікла ідэя рэканструкцыі часткі Даўгабродскіх (так званых Вайсковых) могілак. Той часткі, дзе пахаванні часоў Вялікай Айчыннай. Рэч у тым, што афіцыйныя святыні, да якіх у Дзень Перамогі і ў Дзень Вызвалення начальства ўскладала кветкі — абеліск на плошчы Перамогі, Курган Славы, Хатынь — гэта сімвалічны надмагіллі. А варта было б іншы раз пакласці кветкі і да магіл сапраўдных. Даўгабродскія могілкі для гэтай справы падыходзілі, найперш таму, што знаходзіцца ў цэнтры горада.

Мастацкай распрацоўкай ідэі займаўся вядомы скульптар, адзін з аўтараў Хатынскага мемарыяла Валянцін Занковіч. Быў распрацаваны праект, але да рэалізацыі справа не дайшла. У краіне змянілася палітычная сітуацыя. Адкрыта загаварылі пра рэпрэсіі сталінскай пары, адтуль "перакідаўся мост" у сучаснасць — у камуністычнай улады захісталася глеба пад нагамі. Стала не да ваенных помнікаў. Асабліва ў святле перагляду гісторыі другой сусветнай вайны і ўсведамленні той акалічнасці, што Савецкі Саюз нароўні з нацысцкай Германіяй вінаваты ў распальванні сусветнага пажару 1939—1945 гадоў. У перыяд паміж 1988 і 1994

гадамі больш актуальнай успрымалася (нават часам на ўрадавым узроўні) тэма ўшанавання памяці ахвяр Сталіншчыны. Аб праекце Валянціна Занковіча на пэўны час забыліся.

Але нядаўна ідэя зноў была рэаніміравана. Быў нават праведзены конкурс, і ў лютым падведзены ягоныя вынікі. Аўтары тэма камісія, у якую ўваходзілі вядомыя скульптары, архітэктары, супрацоўнікі Міністэрства культуры, прыйшла да высновы, што, "беручы да ўвагі канкрэтную сітуацыю па месцазнаходжанні аб'екта, трэба лічыць у прынцыпе непрымальнымі праектныя прапановы, накіраваныя на ўзвядзенне маштабных манументальных пабудов, звязаных з раскопкамі і актыўнымі будаўнічымі работамі на тэрыторыі мемарыяльных могілак".

Былі названы прычыны, што прымуслі прыняць менавіта такое рашэнне. Па-першае, нельга парушаць Закон аб помніках гісторыі і культуры. Паколькі могілкі маюць статус помніка нацыянальнага значэння, усе работы на гэтай тэрыторыі магчымыя толькі са згоды органаў аховы гістарычна-культурнай спадчыны і толькі на падставе папярэдніх навукова-агрэнтаваных доследаў. А якраз такія доследы адсутнічаюць.

Па-другое, могілкі ўжо маюць актыўны кампазіцыйны акцэнт — царкву Аляксандра Неўскага (пабудавана ў 1890 годзе). Узвядзенне дадатковых, актыўных у горадабудаўнічым сэнсе манументальных комплексаў немэтазгодна.

Трэцяе, мы не маем маральнага права ладзіць на тэрыторыі могілак работы, звязаныя з перазахаваннем і раскопкамі. Між тым, як аўтары прапанаваных на конкурс праектаў, зыходзяць з неабходнасці раскопак і перазахаванняў па іншай, чым зараз ёсць, схеме.

Ніводны з прапанаваных праектаў не можа быць прыняты да рэалізацыі. Таму ад прысуджэння прэміі адмовіліся. Мінскаму гарвыканкаму рэкамендавана наладзіць праектныя і рамонтныя работы, каб прывесці могілкі ў прыстойны выгляд і размясціць памяты знак "Абаронцу Айчыны", які б тактоўна ўваходзіў у структуру аб'екта.

Здаецца, пастаўлена кропка. Не будзем перайначваць тое, што склалася гістарычна, але тактоўна дапоўнім мемарыяльны комплекс сучасным памятным знакам. Рашэнне ўзважанае, карэктнае. Іншая справа, ці згодна з ім аўтары адхіленых праектаў, і ці не будзе "сілавым рашэннем" інстанцыі, што стаіць над міністэрствам, усё ж такі пабудаваны на Даўгабродскіх могілках мемарыял нахштальт "Брэсцкай крэпасці-героя"?
П. В.

Як мы ўжо паведамлялі, у Мінску на факультэце міжнародных адносін у БДУ не так даўно адбыўся "круглы стол" пад назваю "Беларуска-расійскія дачыненні: праблемы і перспектывы", у якім бралі ўдзел вядомыя беларускія і расійскія навукоўцы. Карэспандэнт "ЛіМа" пагутарыў з адным з удзельнікаў гэтага мерапрыемства — рускім пісьменнікам і аналітыкам Юрыем СУРАЎЦАВЫМ.

— Юрый Іванавіч! Якія, на вашу думку, у святле актыўных апошнім часам інтэграцыйных працэсаў існуюць праблемы ў беларуска-расійскіх культурных дачыненнях?

Юрый СУРАЎЦАЎ:

"Улады павінны зразумець неабходнасць захавання і развіцця нацыянальнай культуры!"

— У Дэкларацыі аб аб'яднанні Беларусі і Расіі ў саюзную дзяржаву, якая прынята ў канцы снежня 1998 года ў Маскве, справядліва адзначана супадзенне інтарэсаў у гуманітарнай галіне і непарыўнасць духоўнай і культурнай блізкасці нашых народаў. Але, нягледзячы на актыўныя інтэграцыйныя палітычныя працэсы паміж нашымі краінамі, мастацка-культурныя кантакты нашых народаў, узаемазвяззі этнакультур не ўзмацніліся, а рэзка зменшыліся. Хаця яны, безумоўна, цалкам не перапыніліся. Згадаем той жа "Славянскі базар", які шчодра фінансуе ваш урад, а цяпер гэтае мерапрыемства будзе фінансавацца і з бюджэту Саюза Беларусі і Расіі (СБР). Нядаўна ў Маскву з гастролямі наведваўся ваш Расійскі драматычны тэатр на чале з Барысам Луцэнкам. Ён меў там, дарэчы, нечуваны поспех і атрымаў цудоўныя водгукі маскоўскай прэсы. Рэзка зменшыліся, на жаль, пісьменніцкія, літаратурныя кантакты. Напрыклад, колькасць літаратурных узаемаперакладаў зменшылася на цэлы парадак. І ўвогуле ўсе факты сённяшняга нашага культурнага супрацоўніцтва — толькі крыхі ад таго, што было раней.

— **Якія найбольш значныя сёння праблемы беларускай і рускай нацыянальна зарыентаванай творчай інтэлігенцыі?**

— Сёння гэтых праблем шмат, але на першае месца я паставіў бы наступную: як дабіцца таго, каб нашыя ўлады ўвогуле змаглі зразумець эксклюзіўнасць нацыянальна арыентаванай культуры, яе незвычайна важную ролю для ўнутранай, так і знешнепалітычнай стабільнасці. Гэта вельмі сур'ёзнае пытанне для дзвюх нашых краін у сённяшнім іх надзвычай складаным эканамічным і палітычным становішчы. Без нацыянальна зарыентаванай інтэлігенцыі не будзе ні трываласці, ні развіцця творчага патэнцыялу любой дзяржавы, не будзе міжнароднага прызнання і павагі, а значыць, не будзе і эфектыўнай знешняй палітыкі. Гэта павінна быць зразумелым любому чалавеку пры ўладзе, адказнаму за прагрэс сваёй краіны. Ну і, безумоўна, немагчымае стварэнне трывалай і сістэмнай беларуска-расійскай культурнай прасторы, што адзначана ў згаданай Дэкларацыі...

— **Дарэчы, а што залежыць ад самой творчай інтэлігенцыі ў справе стварэння такой прасторы?**

— Гэта цікавая тэма... Я глыбока перакананы, што ключавым паняццем для яе раскрыцця будзе паняцце нацыянальнага адраджэння, пад сцягам якога, дарэчы, і адбыліся ўсе перамены не толькі ў культурным, але і палітычным жыцці новаўтвораных на тэрыторыі былога СССР суверэнных дзяржаў. Пытанні беларускага нацыянальнага адраджэння і станаўлення беларускай дзяржаўнасці даволі блізкія мне, і я пісаў пра гэта ўжо не раз. І найперш я хацеў бы закрануць некаторыя гістарычныя аспекты.

Хваля беларускага нацыянальнага адраджэння, што пачалася на пачатку XX стагоддзя, прынамсі, да 1917 года, не ўключала ў сябе патрабаванне аб выхадзе Беларусі са складу Расіі і ўтварэнне незалежнай беларускай дзяржавы. Але вяршыняе палітычнае патрабаванне сваёй дзяржаўнасці ні ў савец-

кія часы ўнутры Беларусі, ні тым больш у эміграцыі не было забытае. Сфармавалася пэўная традыцыя, якая выжыла пад спудам фасаднай савецкай уяўнай дзяржаўнасці і дасягнула да перабудоўчых часоў, дзе і атрымала ўрэшце рэальнае ўвасабленне.

Дарэчы, "кадры" сённяшніх вашых нацыянальных адраджэнцаў выспявалі ў лоне тых "адліжных" 60-х, калі ў дыскусіях аб сваім рэнесансе, што пачаліся ў савецкіх рэспубліках, стала паціху разбурацца ідэалагічная догма, якая дагэтуль моцна пераікавала адраджэнскаму пафасу. Што, маўляў, не было ні ў кога раней, акрамя рускіх, сваёй уласнай дзяржаўнасці, і што сапраўдную дзяржаўнасць дала народам СССР толькі савецкая ўлада і камуністычная партыя.

— **А што, на вашу думку, было галоўным стымулам нацыянальнага адраджэн-**

ня ў рэспубліках СССР ў канцы 80-х, пачатку 90-х гадоў?

— Рэч у тым, што ўсе нацыянальныя адраджэнні на тэрыторыі СССР у многім асаблівыя, бо яны ўзніклі на адмысловай гістарычнай глебе вызвалення ад таталітарнай уяўнай інтэрнацыяналісцкай дзяржаўнасці. Сам тып гэтай дзяржаўнасці пасля вайны, што сапраўды згуртавала народы перад тварам агульнага ворага, чым далей тым больш сябе дыскрэдытаваў. Якраз гэта і было галоўным стымулам нацыянальнага адраджэння 80—90-х гг. у СССР, у тым ліку і на Беларусі. Той стымул уключаў у сябе і матыў дэрусіфікацыі.

Бо, што б ні гаварылі пра русафобію сённяшніх расійскіх неаімперцы і як бы ні мелі рацыю тыя нацыянальна зарыентаваныя палітычныя і культурныя дзеячы былых рэспублік СССР, якія з вадою гатовыя выплюнуць і дзіця, усвядомлена атаясамляючы Расійскую імперыю, КПСС і рускі народ у цэлым (той жа Зянон Пазняк гэта не перастае паўтараць і сёння), русіфікацыя ў савецкія часы, безумоўна, існавала. А пачынаючы з канца 20-х яна праводзілася мэтанакіравана, не спыняючыся ні перад чым... Абвешчаная Сталіным формула новай савецкай культуры як сацыялістычнай, а ў першым варыянце — як пралетарскай па месце, а нацыянальнай па форме, трактавалася як следаванне рускай культуры, бо наймагутны пралетарыят быў, па сутнасці, толькі ў Расіі. Потым гэтая формула не толькі ў цэнтры, а і ў кіраўніцтвах рэспублік зрабілася малапісьменнай з пункту гледжання эстэтыкі, бо разрывала сам змест. А галоўнае, яна выкарыстоўвалася як палітыка-ідэалагічная зброя для падаўлення нацыянальна-дэмакратычных элементаў культуры. Сацыялістычнасць на справе стала супрацьстаяць нацыянальнаму.

— **Нацыянальнае, паколькі яно было так ці інакш звязана з ліберальна-дэмакратычным рухам, увогуле стала разглядацца як варажае сацыялістычнаму...**

— Так, тады нават з'явіўся пачварны тэрмін "нацдэмаўшчына", які вам, беларусам, вядомы болей за іншыя. Даходзіла да таго, што Якубу Коласу, ужо класіку беларускай літаратуры, на першым з'ездзе пісьменнікаў СССР даводзілася апраўдвацца, што ён, аказваецца, быў раней дэмакратам і недаацэньваў значэнне пралетарыяту...

— **Нацыянальна-адраджэнскія рухі ў рэспубліках СССР, узнікшы на адным грунце і маючы пэўнае падабенства, відаць, мелі і нейкія адметнасці?**

— Нацыянальнае адраджэнне ў рэспубліках СССР перад яго развалам пачыналася і да пэўнага моманту развівалася аднолькава. Барацьба за дзяржаўнасць мовы тытульнага этнасу, потым за большую самастойнасць у выбары эканамічных і гаспадарчых перспектыв і г. д. Ад ідэі этнакультурнага характару справа рухалася да ідэі палітычнага характару і паступова да вяршыні гэтых ідэі — сваёй дзяржаўнасці. Безумоўна, з дамінаваннем правоў тытульнай нацыі, хаця і дэкларавалася на ААН ускі лад раўнапраў'я ўсіх астатніх. Гэта, праўда, Беларусі да тычылася найменш. Элементы этнакратычнага характару ўнутрана супярэчылі дэмакратычнай сутнасці гэтага прагрэсіўнага пра-

цэсу. Пасля развалу СССР такая аднолькаваць знікла. Постсавецкая прастора апынулася і ў культурным сэнсе гетэрагеннай.

Напрыклад, у Прыбалтыцы нацыянальна-адраджэнскі рух сваю справу ўжо зрабіў. Ён там паступова сыходзіць, бо свае задачы — палітычныя і этнакультурныя — выканаў. Цяперашнія задачы іншыя — грамадзянска-палітычная стабілізацыя, у тым ліку стабілізацыя этнічных стасункаў унутры гэтых краінаў, а таксама эканамічная, ваенна-палітычная стабілізацыя, уваходжанне ў еўрапейскія структуры, у тым ліку ў НАТА. Расія разглядаецца імі ў лепшым выпадку як партнёр, у горшым — як патэнцыяльная небяспека.

У краінах Цэнтральнай Азіі і Азербайджане досвед савецкага аўтарытарызму не адкінуты. Ён трансфармаваўся на традыцыйна патэрналісцкі, характэрны для ўсходніх цывілізацый лад. Дзяржава разумеецца там як сіла, што стаіць над грамадствам. Роля

— Я перакананы, што адказваць на гэтыя пытанні сцвярдзальна не трэба. І не толькі таму, што не хочацца. А па аб'ектыўных прычынах. Па-першае, як я ўжо адзначыў вышэй, цяпер у Беларусі зусім іншы палітычны кантэкст. Па-другое, я лічу, свой патэнцыял беларускае адраджэнне яшчэ не страціла. А, як гэта ні парадаксальна, за апошнія неспрыяльныя для сябе гады выявілася. Прычым нацыянальны патэнцыял назапашваецца сёння найперш у новых пакаленнях і таксама ў раней не вельмі закранутых нацыянальнай ідэяю сацыякультурных пластах беларускага грамадства.

Мінусы сённяшніх уладаў у сферы эканомікі і грамадзянскіх правоў, прычым мінусы настолькі важкія, што ўлады Беларусі спадзяюцца на "внедрение" сваёй Расію, як на выйсце з гэтых цяжкасцяў — вось гэта ўсё, на маю думку, будзе павялічваць адраджэнскі патэнцыял, а не змяншаць яго. І прычым, як гэта не выглядае парадаксальна, зусім не ў супрацьвагу прарасійскаму курсу беларускіх уладаў. Хутэй, наадварот. Бо па вялікім рахунку гэтая "прарасійскасць" і культурна-духоўная звязка з Расіяй — увогуле надзённая неабходнасць для Беларусі пры любых варунках. Гэта важна практычна ва ўсіх аспектах існавання Беларусі і, на маю думку, ахоплівае не толькі колы, блізкія да прэзідэнта Лукашэнкі. Такого кшталту "прарасійскасць", якая будзе спрыяць умацаванню на Беларусі беларускага, узаемаабавязнага як беларусам, так і рускім.

— **Але ж, скажам шчыра, яе празмерная "канцэнтрацыя" на самым версе паставіла сёння нашу суверэннасць на край бездані?**

— Мы часта драматызуем сітуацыю без вялікіх падстаў. Але нават калі і дапусціць, што будзе вырашана пытанне аб аб'яднанні Беларусі і Расіі ў адну дзяржаву, ці канфедэрацыю, намер пра што быў выказаны ў Дэкларацыі, то і тады справа беларускага адраджэння не знікне. Калі, паўтару, перспектывы беларускага нацыянальнага адраджэння будуць зразумець, адчуваць і падтрымліваць у Расіі.

— **Што ж, дзякуй вялікі, супакойлі... А якую вы маеце на ўвазе Расію?**

— Я маю на ўвазе найперш дэмакратычную Расію. Бо я ўпэўнены, што нават моцна дыскрэдытаваная псеўдадэмакратычнымі ўладамі і алігархамі дэмакратыя ў Расіі не згіне. А самае галоўнае, падтрымку беларускаму нацыянальнаму адраджэнню павінна аказаць афіцыйная Расія.

— **Якія памылкі, на вашу думку, дапусціла нашае нацыянальнае адраджэнне новай хвалі, што моцна паўплывала на сённяшні стан?**

— Я лічу, што вялікай памылкай беларускіх нацыянальна-адраджэнскіх колаў было тое, што яны далі разыграць рускую карту сваім палітычным апанентам. Тут яны, мне здаецца, моцна апланціліся, бо беларусы першапачаткова не могуць быць антыруска і антырасійска настроеныя. Як, дарэчы, моцна пралічыліся нашыя расійскія дэмакраты, што аддалі патрыятычны сцяг у рукі таму ж Зюганаву і камуністам. Гэта іх каласальны стратэгічны пралік.

— **Больш падрабязна раскажыце, калі ласка, аб праблемах рускага адраджэння, праблемы ўласна Расіі...**

— Што датычыць рускага нацыянальнага адраджэння, то сапраўдныя патрыёты Расіі сыходзяцца сёння на тым, што, нягледзячы на ўсе праблемы цяперашняга развіцця, Расія павінна адраджэнне як вялікая дзяржава. Бо перадумовы для гэтага захаваліся, нягледзячы на сённяшні драматычны крызіс, тым болей на тое, што некаторыя (найперш дыбра вядомы Збігнеў Бжэзінскі) сёння ўжо лічаць яе за рэгіянальную дзяржаву трыцяга свету, хоць і валодаючую пакулу значным, але ўсё больш старэючым ядзерным арсеналам. Расія, я лічу, насуперак пану Бжэзінскаму, застаецца вялікай дзяржавай. Яна або не можа існаваць як вялікая дзяржава, або не можа існаваць як Расія!

— **А ўвогуле, што гэта такое, вялікая дзяржава? І пры якіх умовах Расія, якая на вачах усяго свету сёння развальваецца, можа застацца вялікай дзяржавай?**

— Давайце прыемем відавочнае. Вялікая дзяржава — гэта дзяржава, чыё палітычнае, эканамічнае, ваеннае і таксама культурнае ў шырокім сэнсе існаванне прызначае многімі ў свеце, як неабходнае і карыснае свету ў цэлым. Расія не разбурыцца як дзяржава ўвогуле і не перастае быць вялікай дзяржавай пры дзвюх умовах.

Першая. Калі яна пераадолее неаімперскія тэндэнцыі ўнутры і знешне, тэндэнцыі разумення сваёй вялікадзяржаўнасці як сіноніма сілы, што палюхае свет.

Другая. Калі Расія пераадолее неразуменне, а то і раўнадушша ў дачыненні да іншых нацыянальных адраджэнняў у гуманістычным, ліберальна-дэмакратычным, а не

(Працяг на стар. 12)

“Каб не пагасла зорачка надзей...”

Паэзія жыве нават у наш цяжкі час. Калі проза жыцця бярэ верх над усім, яна становіцца і для аўтараў, і для чытачоў духоўнай аддушынай, што дапамагае выстаць, лішні раз упэўніцца — прыгажосць калі і не ўратае свет, дык, ва ўсякім разе, зробіць яго больш вабным. І яшчэ што важна: вершы ўсё часцей пішуць прадстаўнікі не “лірычных” прафесій. Паэты — і творчы лёс аўтара гэтай

кнігі. Мікалай Віняцкі — не маладзён (13 сакавіка яму спаўняецца 60 гадоў). Нарадзіўся ў вёсцы Чыгірынка Кіраўскага раёна. Скончыў Мінскі палітэхнікум, стаў тапографам. Гэты армянцін у далейшым вызначыў яго жыццё, якое М. Віняцкі прысвяціў тапограф-геадэзічнай і картаграфічнай дзейнасці. Нават Беларускае дзяржаўнае ўніверсітэт і аспірантуру пры Беларускай тэхналагічным інстытуце давалася заканчваць, як кажуць, без адрыву ад вытворчасці. Цяпер кандыдат тэхнічных навук М. Віняцкі з’яўляецца галоўным рэдактарам Беларускага картаграф-геадэзічнага аб’яднання “Белгеадзія”. А паэзія — для душы. Вершы піша са школьных гадоў. Друкаваўся ў часопісах “Маладосць”, “Акно”, “Падарожнік”, газетах “Чырвоная змена”, “Добры вечар”, у “Народнай газеце”, “Ліме”. Некалькі гадоў назад выйшла яго першая кніжка паэзіі “Пад крылом лебядзінага...” Цяперашняя, пра якую гаворка, — другая. Як і першая, пабачыла свет дзякуючы падтрымцы многіх устаноў і арганізацый, а таксама асобных людзей (у першую чаргу М. Віняцкі выказае ўдзячнасць “знакамітаму геадэзісту рэспублікі Аляксандру Пятровічу Пігіну, персанальная фінансавая падтрымка якога была самай важнай...”). А даў жыццё кнізе “Беларускі кнігазбор”. Творам папярэдніх працова “Вугал судакранання з рэчаіснасцю”, напісаная рэдактарам аддзела паэзіі часопіса “Маладосць”, лаўрэатам Літаратурнай прэміі імя Івана Мележа Віктарам Гардзеём. Вядомы паэт, разважаючы пра творчасць М. Віняцкага, згадвае і яго першы зборнік. Гаворачы пра тэматычную блізкасць ранейшых твораў і цяперашніх, В. Гардзеі разам з тым адзначае: “Калі ад ранейшага вопыту Мікалая Віняцкага што і засталася, то гэта непадкупнасць пачуцця, незвычайная чуйнасць да чалавечага гора і пакут, яркае, метафарычнае бачанне свету”. М. Віняцкі ў трыюмным роздуме пра тое, што ёсць, было, але, бадай, у большай ступені яго непакоіць, што чакае чалавечтва наперадзе. Трыюмны роздум не пакідае спадзявання на лепшае:

*Каб не пагасла зорачка надзей,
Што свеціцца ў душы, мігціць імненнем,
Ты пошу ўсклаў на плечы з тых імненняў,
Што ад Святла, Любові, вартых дзей...*

*І не бяды, што з клопату часцей
Бянтэжыць востры розум тваё сумленне,
Як плоць і мозг прасякнуты сумленнем,
Якое з кожным днём усё чысцей.*

Мікалай Віняцкі не проста піша вершы, а зяртаецца да найбольш складаных жанраў паэзіі. У прыватнасці, санета. У кніжцы змешчана і шэсць вяноў санетаў, аб’яднаных назвай “Загойвай боль, сінь яснавокай зоркі...”, якія лучыць той жа роздум аўтара аб заўтрашнім дні, але найперш Беларусі. Карыстаецца М. Віняцкі і такімі, як на сённяшні дзень, у нечым “экзатычнымі” жанрамі — кватэрыялет, раманс-трыяда, трыялет чатырохактоты, пра якія больш ведаюць тэарэтыкі літаратуры, чым самі паэты. Але авалодванне складанымі паэтычнымі жанрамі — не самамэта. М. Віняцкі напайна іх новым, сучасным зместам. Як, напрыклад, у якіх асэнсоўвае біблейскія матывы:

*Канае ў небыццё пакутны век дваццаты,
І блізкаць ўжо Божы Суд і час расплаты
За фарысейства, гнісную ману, за здраду...
За ўсё адкажаце, прадажныя Пілаты!..*

Лявон ЮРЧЫК

1. Пралог ад аўгура

Калі праводзіць аналогіі з антычнасцю, паэта можна прыпадобніць натхнёнай піфіі — прарочыцы, што вясчала, не ўсведамляючы сама сваіх прароцтваў, бо праз яе наўпрост гаварыла само бажаство.

У такім выпадку крытык найнакш як аўгур, таксама прарок, але іншага кшталту — уважліва разглядаючы вантробы выпатрашаных жывёл-ахвяраў — галубоў ды баранчыкаў — аўгур рабіў прагноз наконт волі нябёсаў па тым ці іншым пытанні. Кажуць, што падчас вынясення свайго вердыкту аўгуры пазбягалі глядзець адзін аднаму ў вочы — каб не зарагатаць і не сапсаваць эфекту ад прадказання.

Канешне, шкада вышэйзгаданых баранчыкаў ды галубоў, але цана ісціны заўсёды невымерна высокая. Мабыць, і пісьменніку шкада свайго твора, калі яго пачынае аната-

чытача ў той эмацыяны стан, які закладзены ў творы, — безумоўна прысутнічае ў яго верхах. Такой здольнасцю валодаюць рэдкія, тыя, хто застаецца ў літаратуры. Бо гэтую здольнасць немагчыма выпрацаваць, набыць, зразумець.

3. Вада

Архетыпы калектыўнага неўсвядомленага вандруюць ад асабістых снабчанняў у фальклор, з народных казак — у мастацкія творы. Паэзія Уладзіміра Някляева архетыпавымі матывамі назіраецца хіба што ў рускага паэта Юрыя Кузняцова. Для разумення сімвалікі асабістага міфа неабходна ведаць, што ён адлюстроўвае падзеі, якія адбываюцца ў межах псіхікі канкрэтнага індывідуума, тыя канфлікты, якія ўзнікаюць пры сутыкненні свядомага і несвядомага светлых і цёмных бакоў асобы чалавека, асэнсам гэтай несупынай,

І спіць на званіцы званар да пары Глыбока, Глыбока.

Возера-Неўсвядомленае хавае ў сабе магчымасць духоўнага ачышчэння, творчы патэнцыял, увасоблены ў вобразе Званара на затопленай званіцы. Спазнанне Неўсвядомленага дае магчымасць развіць ва ўсёй паўнаце свой талент, набыць голас — Звон. Асоба адчувае сваю непарыўную сувязь з возерам. Але адначасова прысутнічае ўсведамленне таго, што ў возеры хаваецца незразумелая хтанічная сіла, сіла хаосу. Інтэграцыя Неўсвядомленага, прыняцце свайго Ценю — тых бакоў свайго асобы, якія звычайна не ўспрымаюцца свядомасцю, падаўляюцца ёю, выклікае такія магутныя канфлікты ў псіхіцы, якія не кожная асоба здольная вытрымаць. Таму вада ў паэме ператвараецца ў кроў. У той момант, калі ахвярай Персоны, сацыяльна значнай асобы, якую

ТЫ ЛІШНІ, ТЫ ВОЛЬНЫ...

ШТРЫХІ ДА ТВОРЧАГА ПАРТРЭТА

ЛАЎРЭАТА ДЗЯРЖАЎНАЙ ПРЭМІІ БЕЛАРУСІ Уладзіміра НЯКЛЯЕВА

міраваць руплівы літаратуразнаўца, расчляняючы на метафары і сюжэтныя лініі. Лягчай перанесці агульны водгук, так бы мовіць, экстэр’ерны.

Але не можа наш брат крытык пераадолець у сабе пакліканне вісісектара. Каб не толькі “плоць” верша вывучыць да драбніцаў, але — і гэта самае цікавае — зразумець душу верша, яго псіхіку.

Што праўда, не кожны твор паддаецца такому даследаванню проста таму, што часам не мае душы, нагадвае сабою гамункулуса — штучна створаную істоту. Але калі маем справу з творамі, якім уласціва складаная псіхалогія, як тут утрымацца ад аўгураўскіх высноваў-працоцтваў. Няхай не ўсе яны збудуцца. Але згодна тэорыі верагоднасці хоць часткова ды патрапяць у мішэн пэд назвай ісціна.

2. Снабчання як жанр

У беларускай літаратуры імя паэта Уладзіміра Някляева стаіць неак адасоблена. У яго творчасці і асобе спалучаюцца катэгорыі як бы і неспалучальныя. З аднаго боку, Уладзімір Някляеў, несумненна, паэт элітарны, “вышэйшай пробы”, з другога боку, гэта не шкодзіць папулісцкаму боку яго творчасці, складанню тэкстаў папсовых песень, “вершаў-надзёнак”... З аднаго боку, Някляеў — паэт нібыта і “прыдворны”, афіцыйны (прынамсі, ніяк не могуць дараваць яму ў культурніцкіх колах віртуозна выкананай калмы пра БАМ). А з другога боку, захоўвае імідж незалежнага, крыху багемнага паэта, ад якога можна прыкацаць любой неспадзяванкі.

Прычым пры ўсіх абвінавачваннях у вышэйзгаданай “папулісцкай дзейнасці” на самай справе паэта вызначае менавіта немітулівасць, важкасць таго, што ён робіць — па колькасці выдадзеных кніг і атрыманых прэміяў Някляева даўно абганілі іншыя паэты, нярэдка меншага маштабу. Да таго ж першы свой зборнік, “Адкрыццё” (1976 г.), паэт выдаў у досыць сталым, трыццацігадовым узросце. Затое кожная яго кніжка робіцца сапраўды падзеяй.

Думаецца, паэт і таму ўспрымаецца неадназначна (і крытычных матэрыялаў пра яго творчасць напісана куды менш, чым магло б быць напісана), што яго творчасць не паддаецца уніфікацыі. Можна, канешне, штучным чынам знайсці яму папярэднікаў сярод класікаў айчынай літаратуры (хаця хутчэй — сярод літаратуры сусветнай), але сакрэт любога феномена перш за ўсё — у яго самадасаткоўнасці за кошт бясконца складанай унутранай структуры, унутранага свету, адкуль бярэцца энергія для знешняга выяўлення.

Паэзія Уладзіміра Някляева вызначаецца псіхалагічнасцю, сюжэты вершаў і пазм нагадваюць снабчання. Іх сімваліка з цяжкасцю паддаецца расшыфраванню, калі не браць пад увагу менавіта псіхалагічны момант іх узнікнення. Менавіта асабісты міф — тая прастора, адкуль да паэта прыходзіць вобразы яго паэзіі, не заўсёды, можа быць, дакладна ўсвядомленыя і ім самім. Карл Густаў Юнг называе асабісты міф “неўсвядомленым сцэнарыем той п’есы, якую свядомасць разыгрывае пры актыўным удзеле архетыпаў калектыўнага неўсвядомленага”. Асабісты міф ляжыць у аснове ўчынкаў чалавека. Ён выяўляецца ў яго снабчаннях і фантазіях наяве, правакуе нечаканыя для бліжніх учынкы. Сувязь з падсвядомым дае магутную энергію. Менавіта такой энергіяй прасякнутыя творы Уладзіміра Някляева — нават вышэйзгаданыя “надзёнкі”. Эмацыянальная агрэсія, вышэйшае дасягненне мастацкага твора — здольнасць уводзіць

бязлітаснай барацьбы з’яўляецца імкненне асобы да гарманізацыі самое сябе, да разумення і прыняцця ўсіх сваіх якасцяў і ўласціваасцяў, перш за ўсё — індывідуальнасці праз далучэнне да Неўсвядомленага. Архетыпавы сімвал Неўсвядомленага — вада: мора, возера, рака і г. д. Гэты вобраз прысутнічае практычна ва ўсіх значных творах Уладзіміра Някляева. Ужо ў першай кніжцы — “Адкрыццё” — “Сны” / “Азёрамі плешчуцца ля галавы, / Азёрамі белых і чорных дажджоў, / Азёрамі вяды і крыві” (Герніка). Паэт, супрацьстаўлены прафанійнаму свету, мроіць пра блакітных дэльфінаў (у дадзеным выпадку дэльфіна асаціруецца з рыбінай — сімвалам Самасці, індывідуалізаваанай асобы). Прычым трансфармуецца ва ўспрымання пазта, з’явы прафанійнага (звыкллага) свету набываюць уласціваці таемнага свету Неўсвядомленага, калі машыны “плывуць праз дождж дэльфінамі” (“Дэльфінскае”). На трамвайным прыпынку, дзе паэт чакае спаткання з каханай жанчынай, “астравы азёрныя маўчалі / Возера затойвала дыханне” (“Трэці трамвай”). Паэт атаясамляе вобраз возера, студні з адчуваннем унутранай свабоды, цэласнасці асобы (“Студня”, “Зямля”, “Просьба”). Асабліва выразнасць архетыпы набываюць у паэме “Маланка”, якой аўтар даў падзагаловак “Аповесць пра каханне” (“Знак аховы”, 1983 г.). Падзеі паэмы адбываюцца на беразе мора. З морам зліваецца каханне, вобраз жаноцкасці — Анімы, якую належыць гэтаксама інтэграваць у сябе, каб дабіцца гарманізацыі асобы. І мора ж тоіць у сабе змрок, бездань, якая паглынае каханне. Мора — стыхія, якую трэба разгадаць, уладзіць, прынесці ёй ахвяру. Усе стыхіі, якія дзейнічаюць у паэме — зямлі (дух пяхор), агню (Маланка, Пярун), паветра — віхура, вецер, — спалучаюцца ў стыхіі Мора-Неўсвядомленага. Герой паэмы “Маланка” не змог разгадаць таямніцу Неўсвядомленага, страціў магчымасць далучыцца да свету стыхійных духаў. Герой пазнейшай паэмы Уладзіміра Някляева — “Гарбун” (“Наскрозь”, 1985 г.) — паспрабуе скарыстацца гэтай магчымасцю. На пачатку паэмы гарбун — сімвал неразвітой асобы (архетып гарба мае дваіную трактовку — пакаранне, знак прыналежнасці да Ценю (гарбаты вядзьмак Гогаля, ведзьмачкі Франсіска Гоі), — складзеныя крылы, сімвал невыкарыстанага патэнцыялу (Карлік-Нос Гауфа). Герой паэмы “Гарбун” знаходзіць волю на беразе ракі, знаходзіць там першае каханне — прыдуркаватую дзяўчыну Ванду, сімвал неразвітой Анімы. У канцы паэмы герой, “распрастаны”, які пазбавіўся гарба і адначасова жыццёвых ілюзіяў, перабягае па крыгах, як аўтар дае зразумець, шырокую, стыхійную раку і дасягае супрацьлегла берага. У гэтым жа зборніку ў паэме “Наскрозь” аўтар атаясамляе паэзію з акеанам, з вадой у розных яе праявах, калі ад меры стыхійнасці, неўтаймаванасці залежыць мера таленту. У паэме “Проща” (“Проща”, 1996 г.) сакральнае возера Проща — займае цэнтральнае месца.

На возеры тым, на блакітнай вадзе Бяленец лілеі.
Душа мая там, як на Боскім судзе,
Баліць і святлее.

Яе тое возера ў воды свае
Празрыста ўлобіла.
Да дна таго возера не дастае
Нячыстая сіла.

Святлее ў тым возеры храм на гары,
Званіцай высокай.

ўвасабляе ў паэме Князь, робіцца красуня-Мілавіца, са дна возера “з крывавым усхліпам калода ўсплыла — і меч на калодзе”. Стыхія, якая вырвалася з Неўсвядомленага, атапляе Храм і Званіцу, паглынае дух творчасці — Званара і цёмную Аніму — вядзьмарку Матруну. Персона-Князь не можа зліцца з Неўсвядомленым, у вобразе каршуна ён лётае над Прощай.

4. Князь і вар’ят

У паэзіі Уладзіміра Някляева часта супастаўляюцца вобразы Персоны — увасаблення сацыяльнага поспеху, улады, эмацыянальнай закрытасці, — і асобы, сацыяльна зведзенай да гранічнай бездапаможнасці і безабароннасці, але адкрытай для эмоцый і душэўных канфліктаў і такім чынам у перспектыве маючай трансфармавацца ў асобу-Самасць, вышэйшую праяву духоўнай гармоніі.

Персона — гэта і Аўтаінспектар, які супрацьстаіць Паэту ў паэме “Размова з аўтаінспектарам”, гэта і Пярун — Персона, даведзена да абсалюту, якая супрацьстаіць закаханаму ў Маланку герою (паэма “Маланка”), гэта і Князь з паэмы “Проща”, які супрацьстаіць бязногаму Званару. У паэме “Гарбун”, дзе вельмі празрыста паказаны шлях асобы да Самасці, Персона мае дваістую трактовку. Гэта ўрач Галіна Львоўна, якая адначасова ўвасабляе вобраз станючай Анімы-жаноцкасці. Як і належыць Персоне ў снабчаннях, яе вобраз схематычны, скульптурна застылы. Безумоўна, яна стаіць на высокіх ступенях сацыяльнай лесеці, дасягнула вышынь у развіцці свайго інтэлекту. Галіна Львоўна-Персона пазбаўляе Гарбуна таго, што ставіць яго па-за соцыюмам, не дае рэалізавацца як асобе — гарба. Фізічны недахоп для герояў паэзіі Някляева часта з’яўляецца прычынай жыцця па-за соцыюмам, жыцця духоўнага, на мяжы з падсвядомасцю. Званар вымушаны не сыходзіць са званіцы, таму што пазбаўлены ног. Вар’ятка Куліна (верш “Куліна” са зборніка “Знак аховы”), вар’ятка Матруна (з паэмы “Проща”), вар’ят, які капае магілу неіснуючаму брату (верш “Вар’ят” з кнігі “Проща”) пастаўленыя лёсам па-за соцыюмам, надзеленыя той воляй, якой прагне Паэт:

*Добра быць не бацькам і не сынам,
І ні дзядзькам, і ні братам быць.
Анікому нічарта не вінным,
Жыць у краме,
у адзеле вінным,
Дзе ў чарзе — уся радня стаіць.*

Але ўсе гэтыя героі непарыўна звязаны з Ценем. Гарбун на пачатку аповеду не з’яўляецца увасабленнем добра. Ён агрэсіўны, нават страшны, нібыта пазбаўлены ўзросту. Толькі паступова, праз уплыў на розных ступенях Анімы, Гарбун прыходзіць да індывідуальнасці, ён набывае звычайнае, прынятае ў соцыюме імя, набывае рысы станючага характару. У паэме “Проща” вар’ятка Матруна — цёмная Аніма — атручвае прыгажуню Мілавіцу, падбівае народ на бунт. Званар, персанаж амаль застрашлівы, палае звар’яны нянавісцю да Князя, таксама падбурвае на бунт — правакуе хаос. Вар’ят з аднайменнага верша капае магілу для брата. Прычым паэт заклікае:

*Не замінайце вар’яцце вар’яту.
Тым больш, што ён капае, а не вы.*

Паэт атаясамляе сябе не з Персонай, а з пазасоцыюльнымі персанажамі, звязанымі з Ценем, з Неўсвядомленым. Але ён не можа выйсці з-пад улады Персоны. Яе воб-

раз мае магічную ўладу над лірычным героем, не дае яму цалкам зліцца з Прошчай, з Маланкай, гарманізавацца з самім сабою. Гэты канфлікт, бадай, самы глабальны ў творчасці Уладзіміра Някляева.

5. Яна

У міфах існуе чатыры архетыпы жаноцкасці, чатыры Анімы: інстынктыўная Ева, спакусная Алена, прасвятляючая нябёсным каханнем Марыя і, нарэшце, Сафія, нябёсная мудрасць. Толькі спазнаўшы сваю Аніму, асоба героя можа зрабіцца цэласнай. У паэзіі Уладзіміра Някляева прысутнічаюць усе правы Анімы, як станоўчай, так і адмоўнай. Жаноцкасць успрымаецца паэтам як вялікая таямніца, як звязаная сувязі з Неўсвядомленым. Жанчыны ў яго паэзіі пазбаўлены канкрэтных рысаў, яны менавіта сімвалы, увасабленні жаноцкага пачатку. Маланка, таямнічая каханая героя з аднайменнай паэмы, напраму атаясамляецца з прыроднай стыхіяй. Праз яе каханне герой мусіць стаць вечным, гэтаксама зліцца з прыродай. Але ён не здолеў інтэграваць у сябе хтанічную інстынктыўную сілу. Прага да інтэграцыі з Анімай выказана вельмі празрыста:

*І явай сон той быў ці не —
Яна ўвайшла ў мяне праз грудзі
І разарвалася ўва мне.*

У паэме "Гарбун" духоўны рост героя вызначаюць розныя стадыі кантакту з Анімай: інстынктыўнае каханне прыдуркаватай Ванды-Евы — першая стадыя кахання абуджае душу героя, дае першапачатковы штуршок яго шляху да самасці. Наступная ступень — сустрэча з правадніцай Тацянай, каханне ўсвядомленае, але ўсё яшчэ не адухоўленае, каханне-пакута да прыўкраснай Алены. Гэтае пачуццё прыводзіць героя да кантакту з вышэйшай праявай жаноцкасці — урачом Галінай Львоўнай. Аніма-Сафія, мудрасць, пераўтварае героя, прымушаючы яго добраахвотна прайсці праз пакутлівую ініцыяцыю — эксперыментальную аперацыю і рэабілітацыйны працэс. Пасля героя, які пазбыўся адмеціны Ценю — гарба, распрасціаўся, даводзіцца перажыць боль адлучэння ад зратычнай Алены. Толькі ў гэтым выпадку ён мае права ісці далей. Герой прыняў дапамогу Анімы, але па-ранейшаму застаўся самотным. Аўтар дае зразумець, што герою належыць яшчэ прайсці доўгі шлях да індывідуальнасці, а для гэтага, ён мусіць вярнуцца ў зыходную кропку — да радзімы, мацярынскага пачатку, і на новым узроўні, на новым вітку рушыць да індывідуальнасці.

Лірычны герой паэзіі Уладзіміра Някляева сутыкаецца з рознымі ўвасабленнямі Анімы, але несумненна адно — ён адчувае вялікі ўплыў яе на сябе, адчувае яе ўладу і неразгаданасць, дваістасць. "Можна, ЯНА не ТАЯ?" — задаецца не маючым адказу пытаннем паэт ужо ў першым сваім зборніку (верш "Трэці трамвай"). Жанчына ведае сапраўдную сутнасць асобы і падзеі, яна заўсёды вядзмарка. У гэтым сэнсе паказальны верш са зборніка "Проща" "Пакінуўшы свята на свяце...": герой выходзіць са святочнай хаты і глядзіць праз вакно на сваіх родных і гасцей (зноў сімвал прагі пазасоцыюмнага становішча)

*І толькі жанчына адна
Адчула мой позірк сірочы,
Заўважыла цень у акне
І глянула так на мяне,
Так вочы ўтаропіла ў вочы,
Нібыта яна распазнала
Ці вылюдка, ці ведзьмака —
І ў жаху застыла рука,
Якой на мяне паказала.*

Падобным чынам Неўсвядомленае нярэдка прадстаўляе нам у набачаных вобраз Маці, перад якой дзіця адчувае заўсёдную віну, якая ведае ўсё пра сваё дзіця і мае ўладу караць яго. Тэма віны ўвесьчасна сустракаецца ў вершах паэта. Віны пракаветнай, затоенай, але нясцерпна балючай — гэта віна перад Вялікай Маці, часам персаніфікаванай у вобразах бабулі, маці, каханай, жонкі, дачкі, але часцей прадстаўленай вобразам жанчыны ўвогуле, Анімы.

*Не дазволь пайсці мне... Затрымай...
Рукі на грудзях скрыжуй стамлёна...
Хай сабе не варты я праклёну —
Праклінай.*

*Праклінай, галосычы пра страты,
Адзіноту, здраду і тугу.
Не магу я
Быць
Не вінаватым!
Чуеш, не магу!*

У паэме "Індыя" Аніма мае імя Марыя, згодна архетыпу гэта адначасова Маці і Дзева. Яна мае дзве сутнасці: нябёсную і зямную. Марыя ахвяруе нябёснай сутнасцю дзеля зямнога кахання да Паэта і гіне. (За ёй падняўшыся ў гару — Адзін спускаўся ўніз з гары я). Герой не прайшоў прапанаваны Анімай-Марыяй шлях да індывідуальнасці. Як і з Маланкай, ён расстаецца з Марыяй, атрымаўшы ў вечную спадчыну пачуццё віны і пустэчу няздзейсненых надзей.

Амбівалентнай з'яўляецца і Аніма паэмы Прошча. Паколькі Аніма — гэта не проста

жаноцкасць, гэта сама Душа, самое Жыццё, яна сама па сабе не дабро і не зло, утрымлівае і боскі, і дэманічны пачатак. І ўсё, што звязана з ёю, — магічна. У паэме дзве герайні — прыгажуня Мілавіца, светлая Аніма, і вар'ятка Матруна, цёмная Аніма. Мілавіца — дачка каваля. Каваль у сусветнай міфалогіі — гэта архетып Духа агню. Гэтак жа і герайня паэмы "Маланка" была дачкой Перуна, дачкой Агню. Светлую Аніму знішчае увасабленне Персоны, Князь. Матруна звязаная са стыхійнай вады, возерам Прошча. Яна дапамагае знішчаць светлую Аніму-Мілавіцу. І яна ж з'яўляецца натхняльніцай помсты за смерць Мілавіцы. Таму што цёмная і светлая Аніма па сутнасці сваёй — адно цэлае. Званар, персаніфікацыя асобы Паэта, зліваецца з цёмнай Анімай, якая дае яму замест вады напіцца крыві. Але інтэграцыя адбываецца на неўсвядомленым, стыхійным узроўні. Званар і Матруна спяць на затопленай званіцы. Звон маўчыць, і гэта сведчанне таго, што індывідуальнасць асобы не адбылася.

6. Архетып Духа

У міфалогіі архетып Духа мае шмат увасабленняў: стары чалавек, мудрэц, настаўнік, чароўная жывёла ці нават прадмет, населены духам. Дух дае герою парад, дапамагае яму, альбо шкодзіць, помсціць. Прысутнічае гэты архетып і ў паэзіі Уладзіміра Някляева. Прычым ён зліваецца з вобразам Бацькі, і мае прыроду неспазнавальную і пагрознаю. Калі вобраз Маці выклікае ў героя пачуццё віны, то вобраз Бацькі — жаданне супрацьстаяць яму. Хаця гэтае супрацьстаяненне, як правіла, безвыніковае. Пярну ўсё роўна не здымае таёмнага праклёну — забірае сваю дачку Маланку. Бацька прыдуркаватай Ванды, інстынктыўнай Анімы, першага кахання Гарбуна, забірае яе. Сваю, настаўніку-гуру з індыйскага храма — вобраз, здавалася б, станоўчы — тым не менш, выступае як няўмольны суддзя і не адказвае герою на глабальныя пытанні, адпрэчвае яго ад нябёснай дарогі. Дае яму з сабой толькі прыгаршчу попелу ад спаленай Марыі-Анімы, як матэрыяльнае увасабленне віны героя. Цікавы прыклад персаніфікацыі Духа ў прадмеце дае верш са зборніка "Адкрыццё" "Трэці трамвай", дзе ў ролі дарадчыка і суддзі выступае менавіта трамвай, вызначальнік лёсу героя, той, што прывозіць Аніму і забірае яе. Часам жа Дух выступае ў вобразе Голаса, які задае герою пытанні, зноў жа — абвінавачвае яго. У гэтым плане характэрная паэма "Саракавіны", дзе Дух — пражыты паэтам саракавы год.

*— Ты хто? — спытаўся я ў Саракавога.
— Я проста Голас, — ён сказаў.*

— Фантом.

Нярэдка паэт называе архетып Духа Богам — з маленькай ці вялікай літары ("Землятрост", "Зона" са зборніка "Проща"). Паэт вядзе з ім несупынным дыялог-спрэчку, спрабуе апраўдацца ў неназванай, неканкрэтызаванай віне, але ад пачатку ведае, што апраўдацца не ўдасца. Прызнаннем сваёй віны заканчваецца амаль кожны спароджаны асабістым міфам твор паэта. Волю ад гэтай віны паэт бачыць у абстрагаванні як ад Персоны, так і ад Неўсвядомленага, ад уплыву Анімы, ад парадаў Духа. Быць самадастатковым у той сваёй прыроднай сутнасці, якую увасабляе:

*Калі ты званар ці калі ты паэт,
Жыві на званіцы.*

*Няхай на зямлі хоць патоп, хоць пажар,
Хоць ліха ды войны.
Калі ты паэт ці калі ты званар,
Ты лішні, ты вольны.*

*Няма ў цябе тут ні сямроў, ні радні,
Няма і не трэба.
Усё тваё там, дзе сляпыя агні
Халоднага неба.*

Сыход героя з дому, ацяляльнае аддаленне ад звыклага свету з'яўляецца адным з чатырох архетыпавых сюжэтаў сусветнай міфалогіі (і літаратуры адпаведна). Але ацяляльнасць гэтага сыходу ілюзорная. Канфлікт, які разыгрываецца ў псіхіцы асобы аўтара, спароджаны менавіта прагай гэтай ілюзорнай волі і патрабаваннем падсвядомасці выпрацавацца ў цэласную асобу — пазбаўца ўплыву Персоны, віны-боязі перад Анімай, антаганістычнай боязі Духа і да т. п. Але, прынамсі, паэт не баіцца "зазіраць у вочы сваім хімерам" і вядзе дыялог са стыхійнай Неўсвядомленага, дыялог, які не кожнаму па сіле.

7. Пасляслоўе ад крытыка

Наколькі вядома, ніводзін са стваральнікаў знакамітых псіхалагічных школаў не дасягаў у межах сваёй ўласнае асобы поўнай гармоніі. Нават наадварот. Чым больш раздзіралі яго унутраныя канфлікты, тым больш пераканаўчыя рэцэпты для іх пераадолення ён прыдумляў.

Думаецца, гэта дзейсна і для літаратуры.

Людміла РУБЛЕЎСКАЯ

ВІШНУЕМ! Дарогі і песні

Аляксею СЛЕСАРЭНКУ — 80

Яшчэ не так даўно часцяком на сцэну выходзіў сярэдняга росту чалавек, вытрымліваў належную паўзу, пасля чаго з яго вуснаў ліліся пранікнёныя радкі:

*Глядзіць у вокны зімні вечар.
Кладзецца мрок на цесны двор.
Мароз-мастак рукой старэчай
На шыбах піша свой узор...*

Гэта пачатак паэмы Якуба Коласа "Рыбакова хата". Слухачы жылі ў чароўным харастве паэзіі, адчувалі найтанчэйшыя нюансы беларускага слова, не зводзілі ўдумлівых і шчаслівых вачэй з чытальніка, а калі літаратурны канцэрт заканчваўся, доўга апладзіравалі артысту...

Заслужаны дзеяч культуры Беларусі Аляксей Слесарэнка выконваў не толькі цэлыя кампазіцыі на два аддзяленні па паэмах Якуба Коласа "Рыбакова хата" і "Сымон-музыка". Найчасцей ён выступаў з так званай зборнай праграмай і знаёміў слухачоў з многімі творами Аляксандра Пушкіна, Адама Міцкевіча, Міхаіла Шолохава, Аляксандра Твардоўскага, Францішка Багушэвіча, Максіма Багдановіча, Янкі Купалы, Якуба Коласа, Кандрата Крапівы, Аркадзя Куляшова, Петруся Броўкі, Максіма Танка, Максіма Лужаніна, Кузьмы Чорнага, Івана Шамякіна, Аляксея Пысіна, Рыгора Барадуліна, Сымона Блатуна і многіх іншых майстроў мастацкага слова.

З чытаннем іх твораў аб'ездзіў амаль усю Беларусь.

Ды не толькі ў нашай краіне добра ведаюць Аляксея Аляксеевіча, а на Украіне, у Малдове, Латвіі, Маскве... І дзе б ён ні выступаў, з кім бы ні сустракаўся, яму заўсёды спадарожнічаў поспех. Вось, напрыклад, што пісалі ў 1955 годзе ў Саюз пісьменнікаў Беларусі работнікі Усерасійскага тэатральнага таварыства, праслухаўшы кампазіцыю па "Рыбаковай хаце": "Выкананне цудоўнай беларускай паэмы маладым беларускім чытальнікам зрабіла вельмі прыемнае ўражанне на маскоўскіх спецыялістаў мастацкага слова. Прастата, шчырасць, цеплыня і прываблівасць выканання разам са сціпласцю і адсутнічаннем наўмысных прыёмаў выклікалі прыхільнасць аўдыторыі да артыста Аляксея Слесарэнка і зрабілі цалкам даходлівым і зразумелым беларускі тэкст для большасці слухачоў, а мяккае вымаўленне і несумненнае музычнасць выканаўцы ўзмацнілі нацыянальнае прыгажосць цудоўнага арыгінала".

Нарадзіўся Аляксей Слесарэнка 7 сакавіка 1919 года ў Кіеве. У 1924 годзе яго бацькі вярнуліся на Беларусь. А неўзабаве яго, вучня Брагінскай сярэдняй школы, запрасіла кінафабрыка Бялдаржкіно ў Ленінградзе здымацца ў ролі Мірона ў фільме "Палескія рабінзоны", пасля чаго А. Слесарэнка быў накіраваны на вучобу ў Маскву ў кінаакцёрскую студыю, здымаўся ў вядомых фільмах "Бежын луг", "Вясельныя хлопцы"...

У час Вялікай Айчыннай вайны А. Слесарэнка быў на фронце, камандаваў стралковым узводам, ад Вялікіх Лук дайшоў да Берліна. Пасля дэмабілізацыі ў 1953 годзе выступаў як чытальнік Беларускай дзяржаўнай філармоніі, у 1954—1956 гадах працаваў дырэктарам Бюро прапаганды мастацкай літаратуры пры Саюзе пісьменнікаў Беларусі. Тры гады вучыўся на завочных курсах мастацкага чытання пры Усесаюзным доме народнай творчасці, выступаў як чытальнік і адначасова ў 1962—1974 гадах быў навуковым супрацоўнікам Літаратурнага музея Якуба Коласа.

Мастацкае слова ён палюбіў з дзіцячых гадоў, а шлях да сапраўднага майстэрства прайшоў доўгі і складаны. Ён шмат вучыўся ў жыцця, людзей, кніг. Выкладчык беларускай мовы і літаратуры Брагінскай сярэдняй школы Лукаш Дуброўскі, маладыя кінарэжысёры з "Бялдаржкіно" Іосіф Бахар і Павел Малчанаў, сусветна вядомыя кінарэжысёры Аляксандр Даўжэнка і Сяргей Эйзенштэйн, буйнейшы тэатрэйт і практык мастацкага чытання, прафесар, заслужаны артыст РСФСР Васіль Сярожнікаў, народны паэт

Беларусі Якуб Колас — кожны з іх па-свойму прывучалі А. Слесарэнку шыра любіць, высока цаніць, глыбока разумець сапраўднае мастацтва. Менавіта Якуб Колас, упершыню сустрэўшыся ў 1950 годзе са Слесарэнкам, у той час афіцэрам, па-бацькоўску раіў заўсёды быць простым, шчырым перад народам: "На якую б вышыню ні ўзнесла вас хваля прызнання, не губляйце прастаты, сумленнасці і шчырасці перад народам. Памятайце, неспрэчнасць — глеба творчасці. Людзі заўсёды адчуваюць, ці па-сапраўднаму любіць іх мастак, ці толькі стараецца паказаць выгляд".

У кнізе "Дарогі і песні" А. Слесарэнка расказвае аб уражаннях ад сваіх спатканняў з рознымі людзьмі ў час выступленняў. Вядомы чытачам і такія кнігі, як "Дарагія абліччы" і "Жыццё ў мастацтве" (першая выдавалася і на ўкраінскай мове, а другая — па-руску), якія былі высока ацэнены крытыкай і грамадскасцю не толькі нашай рэспублікі, але і па-за яе межамі.

Абедзве яны напісаны на багатым фактычным матэрыяле. У іх добра суседнічаюць архіўныя звесткі і асабістыя назіранні аўтара. Перад чытачом паўстаюць ва ўсёй шматграннасці іх таленту знакамітыя акцёры, рэжысёры, аператары, майстры мастацкага слова. Сярод іх Якуб Колас, Аляксандр Даўжэнка, Сяргей Эйзенштэйн, кінааператар Эдуард Цісэ, майстры сцэны Павел Малчанаў і Мікалай Ворвулеў, выдатны кінаакцёр, наш зямляк Пётр Алейнікаў, буйнейшы тэатрэйт і практык мастацкага чытання Васіль Сярожнікаў. І пра кожнага з іх А. Слесарэнка расказвае цікава і займальна, знаёмячы чытачоў з іх творчай лабараторыяй.

Скончыць хочацца гумарыстычнымі радкамі І. Курбека, які калісьці гэтак сказаў пра юбіляра:

*Письменник.
Артист.
Философ.
Смелый прамойца.
Аматар і носьбіт
Дасціпнага слоўца.
Не машыннік.
Не дачнік.
Часам —
Няўдачнік.*

*Як ні лічы,
Ні бярэ —
Любіць цябе
Сябры!
Паслухай:
Смела і ўмела
Ты, Аляксей,
Па-ранейшаму
Праўду
У народзе
Сей!*

Мікола БАЗАРЭВІЧ

*Раскрыўся ў прозе, як акцёр,
Эстэт і эрудыт айчынны:
Не знойдзецца друіх, магчыма,
Каго б так музы прыручылі,
А ён і сёння валанцёр...*

Валерый СТРАЛКО,
Валерый КУХАРАЎ

"Обращение
к сердцу"

Так назваў сваю чарговую кнігу паэзіі Станіслаў Валодзька, імя якога, канечне ж, аматарам паэзіі вядомае. Родам ён з Астравеччыны, вершы пачаў пісаць у школьным узросце. У 1974 годзе з'явіліся першыя публікацыі С. Валодзькі ў раёнцы "Астравецкая праўда". У 1983 годзе, калі выдавецтва "Мастацкая літаратура" выпусціла калектыўны зборнік "Сцяжына", знайшлося ў ім месца і "першай кніжцы" С. Валодзькі "На хвалях хвалявання". Часта можна было сустрэць імя паэта і ў рэспубліканскай перыёдыцы: часопісах "Беларусь", "Маладосць", "Крыніца", "Вясёлка", "Бярозка", "Пралеска", у штотыднёвіку "Літаратура і мастацтва". Першая

"сапраўдная" кніга С. Валодзькі з'явілася ў 1996 годзе ў "Бібліятэцы часопіса "Маладосць". "У вачах Айчыны" — гэтую назву можна ўспрымаць у пэўнай ступені і як традыцыйную. Тым не менш у дачыненні да С. Валодзькі яна набыла куды больш глыбокі сэнс, бо паэт пераехаў на сталае жыхарства ў Латвію, дзе жыве па сённяшні дзень. А ў сэрцы засталася не толькі памяць аб родных мясцінах, у сэрцы па-ранейшаму жыве жаданне апяваць край маленства, пісаць пра яго людзей, "перагортаць" старонкі нацыянальнай даўніны. І пастаянна жыць "у чаканні Айчыны". Аднак адарванасць ад Беларусі для С. Валодзькі — паняцце хутчэй за ўсё адлегласнае. І ў Латвіі ён адчувае сябе беларусам, знаходзіць шмат аднадумцаў па духу. І па-ранейшаму піша вершы на роднай мове. А кніга С. Валодзькі, пра якую ідзе гаворка, — перакладная. Дарэчы, С. Валодзька не першы раз выходзіць на сустрэчу з рускамоўным чытачом. У Латвіі яго творы вядомыя па публікацыях у газетах "Латгалес Лайкс", "Динабург", "Миллион", "СМ", "Панорама Латвии". А ў 1995 годзе даўгаўпільскае выдавецтва "Латгалесрэклама" выпусціла калектыўны зборнік вершаў для дзяцей "Бусінкі", адным з аўтараў якога быў і С. Валодзька. Ён сам пераклаў свае вершы для маленькіх. Выступае ён і адным з перакладчыкаў кнігі "Обращение к сердцу", якая таксама пабачыла свет у Даўгаўпільсе. Дала ёй жыццё друкарня "АВ", атрымаўшы фінансавую падтрымку ад некалькіх калектыўаў і арганізацый. Творы С. Валодзькі пераўвасобілі па-руску даўгаўпільскі паэт Аляксей Салаўёў, пекарбургскія паэты Дзмітрый Мазгулін і Алег Казакоў, а таксама Навум Цыпіс і Барыс Крывялевіч з Мінска, Тамаш Лаўрыновіч з Гродзеншчыны. Адкрываецца ж кніга факсімільна аднаго з вершаў С. Валодзькі ў аўтарскім перакладзе:

Порою видите меня
Идушим голову склоня.
Взгляд опускаю на траву,
Под ветер памяти
Живу, —
Ни перад кем-то шею гну, —
Свой крест несу,
Свой воз тяну.
И этим самым
Мой поклон —
Кого люблю я испокон...

Прадмову "Старатель счастья" напісаў Эдуард Мекш — доктар філасофіі, які з'яўляецца і рэдактарам зборніка. На яго думку, кніга С. Валодзькі — "кніга роздуму" аб пачатку жыцця і культуры, гістарычных супярэчнасцях і сучасных канфліктах і лёсах людзей, якія не вызначылі сваю жыццёвую пазіцыю".
Лявон ЮРЧЫК

ПАЭЗІЯ

Паўлюк
ПРАНУЗА

На ўскрайку
старасці

Ён перажыў баі, бамбёжку
І нават зведаў Калыму,
На ўскрайку старасці падножку
Жыццё падставіла яму.

Далі адчуць сябе раненні,
І стома пройдзеных дарог.

Яго трымае, як збавенне,
Адно: зрабіў усё, што мог.

Райцэнтр. Бальнічная палата.
Пакутліва мінаюць дні.
Жыццё! Ты пашкадуў салдата,
Да ўнукаў, да сыноў вярні.

На Палесці дымяцца балоты,
Расцілае агонь свой абрус.
Атруцілі мы землі і воды,
Стала чорнаю ты, Беларусь.

Чым жа дыхаць у Салігорску?
Ветка, Добруш — як прывід начы.
Сірацеюць сумотныя вёскі.
Чым ім можна дапамагчы?

Мая зямля

Ты — светлая,
Зялёная,
Лясная і
Азёрная.
Балюча:
Ад Чарнобыля
Ты хворая
і чорная.

Маладосць несла цяжкую ношу,
Не люляў мяне ў радасці лёс.

Праз паходы, нягоды, парошу
Свой салдацкі я гонар пранёс.

Мала зведаў спачынку, прывалаў,
Дні і ночы ў зацятых баях...
Беларусь! Ты мне сілы давала,
Асвятляла цярыністы мой шлях.

Пафроза

Узыходзіць спакойнае сонца.
Пах мядовы. Чаромхавы пах.
Невідочны лютые стронцый
На лугах, на палях, у садах.

Былыя жывуць
партызаны...

Палеткі не ўсе узараны,
Пустуюць зямліцы шматкі,
Былыя жывуць партызаны,
Свівелья франтавікі.

А дзе іх унукі і дзеці,
Які яны выбралі шлях?
Перабудовачны вечер
Разнёс іх па гарадах.

Зямля — іх былая матуля —
Сумотна шуміць бур'яном.
Хто ж яе к сэрцу прытуліць,
Сагрэе любоўю, цяплом?

Міхась ПЯНКРАТ

Чэрвеньшчыне

Ці над рэчкай туман, ці раса над лугамі, —
Заўсёды хваляюся я.
Да мяне ты прыходзіш блакітнымі снамі,
Чэрвеньшчына мая.

Колькі сцэжак-дарог у жыцці перамераў, —
Дзе бягом, а дзе спакваля.
І заўсёды ў цябе, дарагая, я верыў,
Чэрвеньшчына мая.

Часам цяжка было,
Часам слёзы — палынам.
Дзе ж вы, сябры, дзе ж ты сям'я?
Ты гукала мяне, як сына,
Чэрвеньшчына мая.

І якія б мяне ні сустрэлі нягоды,
Клянуся, любімая, я
Да цябе вярнуся і ужо назаўсёды,
Чэрвеньшчына мая...

Я сказаў
і ты сказала...

Я аднойчы летнія цішынёю
Гаварыў з табой, а ты — са мною.
Я сказаў: "Лугі, лясы і поле —
Падарую ўсё табе раздолле!.."
Ты сказала: "Любы, не прымаю, —
Ты мне дорыш тое, што я маю..."

Я аднойчы восенню адною
Гаварыў з табой, а ты — са мною.
Я сказаў: "Вось з гэтай травінкі
Падарую я табе расінку!.."
Ты сказала: "А навошта гэта?
Яна ж сонцам, любы, не сагрэта..."

Я аднойчы белаю зімою
Гаварыў з табой, а ты — са мною.
Я сказаў: "Каханая дзядушчынка,
Падарую я табе сняжынку!.."
Ты сказала: "Дык яна ж растае!
Для чаго ж тады сняжынка тая?.."

Я аднойчы спеўнаю вясною
Гаварыў з табой, а ты — са мною...
Ты сказала: "Мой харошы, любы,
Падаруй мне кветачку да шлюбу..."

Вось і ўсё. Так многа і так мала!
Я сказаў і ты сказала...

Сабачая
статыстыка

Усё ў нас знікае,
губляецца,
гіне,

Усё ў нас не гэтак,
усё ў нас не так:
Змяняецца колькасць дзяцей у краіне,
Затое расце пагалоўе сабак...

Не спяшайце,
сябры...

О, юбілеі — святы вялікія,
Калі старасць юнацтва клікае,
Калі госці ў танцах кружацца,
А табе, юбіляр, усё нядужыцца.
Усё нядужыцца і няможыцца,
А хваробы растуць і множацца.
Каму слёзна, а каму весела...
Вось чаму галаву павесіў я.
Сябры мае і "сябры"-прытворшчыкі
Хвалу мне пяюць, як нябожчыку.
Не гадаў жа ніколі, не думаў я,
Што жыццё пражыву амаль геніем.
Ну навошта ж хвала, панегірыкі?
Гумарысты старэюць і лірыкі,
А да гурту, браткі, і сатырыкі...

Дзень на дзень жыву спадзяваннем,
Не спяшайце, сябры, з адпяваннем...

Аркадзь НАФРАНОВІЧ

Каб жыць
з душой у згодзе

І збірала пустое ў пустым...
У. НЯКЛЯЕЎ

Што за карысць з пустога у пустым —
Аб пуштаце пустая і турбота:
Хіба там зазвініць якая нота,
Над комінам хіснецца ранні дым?

Мо там запахне мятаю пакос,
Ці запяе салоўка гімн чаромсе?
І да чаго там думкай узнясёмся,
Калі ні зор, ні сонца, ні нябёс?

Збіраць пустое ды яшчэ ў пустым —
У Бога дзён і так для нас нягуста.
Жыццё само — бы у чарзе стаім
Да касы, у якой заўсёды пуста.

Усё ляжыць кудысьці дні
Праз дождж і снег, праз сонца промні.
На кожнай новай вышыні
Лепш супыніцца і прыпомніць,

Якія пройдзены шляхі,
Узважыць каб затым пры людзях
Сваю і славу, і грахі
На чуйных шлях правасуддзя.

Для душ няўрымслівых спакой
Заўчаснай смерці раўназначны.
Робатай шчыраю, жывой
Жыццё да лепшага іначыць.

Сіа свежых пачарпнуць з крыніц.
У спадарожнікі ўзяць вецер,
І ачышчаць сябе ад смецця
Агіём маланак-бліскавіц.

Драбнее зерне дабраты,
І кволя яе усходы
Юдуць у колас не заўсёды.
Дый той часцей за ўсё пусты.

Затое зло ў зямлю кругом
Ідзе галіністым карэннем.
І сеецца яго насенне,
Каб свет напоўніць новым злом.

Святло і змрок — папераменна верх
Бяруць яны ў барацьбе адвечнай.
...У снах над намі кружыць мілы стэрх,
Наяве ж —
з груганіём праклятым стрэчы.

Цяжар зямных пакут, ружовасць мар,
Жыццё часцей нам — пеклам,
зрэдку — раем.

Рассейваюць вятры завесу хмар —
І сонца душы ласкай атуляе.

І мы, спазнаўшы безліч розных страт,
Адолеўшы нялёгка дарогі,
Скіроўваем за гарызонт пагляд,
Дзе нас чакаюць новыя трывогі.

Ігару ПРАКАПОВІЧУ

Паэт пабудоваў уласны дом
Не абы-дзе, а ля сваіх вытокаў.
Бярозы залілі яго святлом,
Глядзіць у вокны сонца добрым вокам.

Струменяць сцены непаўторны пах
Гаючай, як бальзам, смалы-жывіцы.
Сябры не раз тут будуць у гасцях —
І вершамі напоўніцца святліца.

Над комінам слуп дыму да нябёс.
"К пагодзе яснай", —

кажуць у народзе.

Паэт да родных берагоў прырос —
І жыць яму з душой сваёй у згодзе.

Спазнаючы работы шчырай плён
І радасці, і распачы хвіліны,
З людзьмі тут разам будзе несіць ён
Цяжар штодзённых клопатаў Айчыны.

Бяжыць, плыве мая Віцьба
Пад ішпат адвечны трысця.
Вось так праплываюць лічбы
Гадоў між — вешак жыцця.

Бег часу ніяк не спыніш,
Ці варты чаго, ці не варт.
Бы ўчора я браў толькі старт,
А ўжо — і забегу фініш.

ЕН ЖЫЎ СНАМІ. Жыў у снах. Кожную раніцу працянацца было жахліва. На памежжы сну і явы (ён адчуваў гэту танючкую павуцінку падзелу) цела ў яго пакрывалася ліпучым і халодным потам, а ў скроні сякерай-калуном шюкала кроў, павекі станавіліся цяжка-набрынялымі, быццам у іх упырсквалі расплаўлены свінец. Ён ляжаў, не расплюшчваючы вочы, хвіліну, другую. Слухаў надрыўнае скрыгтанне ліфта ў шахце дзевяціпавярховага дома. Яму было самотна і крыўдна, брыдка і адзінока. Не хацелася зноў, як і ўчора, пазаўчора, тачацца таму, падымацца з цёплай пасцелі, галіцца, сёрбаць зёлкавую гарбату і ўлівацца ў плынь шэрых твараў-масак на аўтобусным прыпынку. Рабіцца такой жа, як сотні, тысячы іншых, шэ-

стым тратуары, глядзіць перад сабою, глядзіць у нікуды, інтуітыўна збочвае, каб не сутыкнуцца са стрэчнай маскай, перабягае следам за бяздомным сабачанём дарогу, хаваецца ад паўночна-заходняга ветру за слодзіста-шклянёную перагародкай на аўтобусным прыпынку. Сабачанё вынохае каля сметніка спажыву. Пуста. Нічога спажывае. Вінавата азіраецца, акідвае галодна-стомленым позіркам людскі гурт.

“Што ім, ды і мне, да цябе, сабачанё? Да цябе, бяздомная істота. Вас тысячы па ўсім горадзе, выкінутых на вуліцу перад самай зімою. Ты яшчэ не акалеў, радуіся.” — Сабака, здаецца, пачуў яго думкі-словы. Яны сустрэліся позіркамі.

“Божа мой, у ягоных вачах няма азлобленасці, у іх не праглядаецца ані кроплі варожасці... Сабачанё шкадуе мя-

не дадзена прыродай, не навучаны я ні матуляй, ні бацькам няволіць, закабальваць бліжніх.”

“Тых, каго завеш шэрымі маскамі? Вар’ят.”

“Я адзін з іх гэтых масак.”

“Ты пажартуй са сваімі так званымі сябрамі, як яны “пажартавалі” з табою. Пабачыш — лягчэй стане.”

“Гэта дробязь, не вартая ўвагі.”

“Дробязь? Ты так думаеш? А з іх жа, дробязей, складаецца жыццё. Што, я не правы?”

Ён адчуў, што спрачацца няма сэнсу. Пустое. І ўсё ж узгаданы “жарт” сяброў у душы разварэдзіў крыўду. Загарэліся распараныя гарачай вадой вушы, з-пад адмытай шэрай маскі праступіла чырвань на шчоках, ілбе. Твар палаў ад сагразу і крыўды. Подла. Па-за сваёй во-

для кавы, наліў да самых краёў “Крыштало” і, лёгенька хукнуўшы, перакуліў гарэлку ў рот. Горла апякло халаднаватая-гарачым факелам-квачом. Выдыхнуўшы, ён наліў другую порцыю. І адразу ж плёхнуў яе за першай, каб не збегла і не паспела схаватца.

“Выкарчваем гарэлкай у самім сабе зло.” — Ён усміхнуўся ў пустэчу начнога вакна. Гадзіннік паволі адлічвае час. Цік-так, цік-так. Секундная стрэлка павольна пераскоквае з рыскі на рыску цыферблата.

“Deja vu.” — Ён прыслухоўваецца да самога сябе. Адчувае лёгкую цёплую хвалю, акая паступова і няспешна агортвае цела.

“Хоць цяпер мой твар-маска расслабіцца. Дасць Бог, ачалавечыцца. Яшчэ не ўсё страчана. Зямля пакуль не перакулілася. Проста, відаць, усе на зямлі перакуліліся з ног на галаву.”

“Ідэаліст. — Спачувальны голас розуму. — Адурманіць сябе лёгка, асабліва калі вельмі гэтага хочаш. А калі жыць без ілюзій?”

“Цяжка. Немагчыма. — Ён пакрыўдзана скрывіў рот. — Кожнаму чалавеку! Менавіта кожнаму, як паветра, патрэбна вера. Без яе няма жыцця. Без веры — чалавек не чалавек, а самнамбула.”

“Ты скажы: якая вера ў людзей-масак? У што, ці ў каго яны вераць?.. У светлую будучыню, шчасце?.. Не! Дужа ж ілюзорна ўсё гэта. Усё, як сам бачыш, з-за гэтага, відаць, сталі маскамі: гіпсавымі ды каменнымі, драўлянымі і з гліны. Ад бязвер’я, ад бездухоўнасці, ад бытавога і сацыяльнага няшчасця. Усё прыгладжана і падагнана пад адзін стандарт. А калі няма асобы, то няма і чалавека. Няма індывідуальнасці — зноў няма чалавека. Замест людзей — шэрая аднародная маса. Вось тады і ператвараюцца твары ў маскі. Ну што, з’еў?”

“Туфта! — ён не пагаджаецца і без шкадобы скрыгоча зубамі. — Мой чэрап — мой прыстанак. Табе лепш маўчаць. Прыціхнуць са сваёй гнілою філасофіяй. Хатні Нішчэ. Ты б яшчэ Фрэйдзі ў кампанію прыхапіў. Не забывайся, што пакуль я гаспадар, як галавы так і цела!”

Нябачная істота ў мазах пагардліва хіхікнула. Голас брыдка і слізкі, быццам пакінуты на аголенай грудзіне след смаўжа.

“Выпі яшчэ, — падштурхоўвае пад руку схаваная і бяздушная істота з чэрапа. — Тады ўжо не схавашся пад ружовай прасціной сну ад жыцця. І там цябе дагоніць штотдзёншчына. Нанова пабачыш, як сябар цішком засоўвае ў кішэню тваёй курткі два сыркі. Дзеля жарту. Ты ж праведнік, а ў кішэнні неаплачаныя сыркі... Што, сорамна? Табе сорамна, а сябра веселіцца, заходзіцца рогатам, калі цябе ахоўнік праводзіць у падсобку, каб скласці пратакол на злодзея. Смейся! Чаму не смеяшся ты? Неардынарна, пагана? То-та і яно. Выпі і прабач замялеламу сябру. Ён жа, як і ты, — шэрая маска, якая дазволіла сабе маленькі жарцік. Зусім малюпасенькі, з макавае зернейка. — Голас пляшывым карлікам хіхікае ў галаве. — Канфлікт з парокам не вырашальны. Але ж сяброўства павінна быць вышэй за такую дробязь.”

Ён, каб адкараскацца ад назойлівага дарадчыка, зноў падыходзіць да лядоўні, налівае ў кубачак пякучага зеля, уключае магнітафон на кухонным сталі і прыслухоўваецца да інструменталкі Майка Алдфілда. Гэту порцыю “Крыштало” ён выпівае з расцяжкай, смакуючы, бы лекавы нектар.

“Трэба класіцца спаць. Сон — бальзам для душы і цела. Толькі там, у сне, зноў вяртаешся ў баскрывунае дзяцінства, дзе ўсё сэгрэта ласкай і любоўю. Там, куды ні зірнеш, паўсюль расціваюцца сотні залачонных дарог. Гойсай па іх, лятай, рабі кульбіты і ніводнага сіняка на цэле, ніводнай драпіны. Там ты абаронены ад усяго і ўсіх рукамі любімага чалавека. Самымі мяккімі і ласкавымі далонямі матулі. Яна вытра няпрошаную слязіну, прыгладзіць неслухі-валасы на галаве. І заўсёды верыш яе праўдзівым, непадманлівым словам: “Усё будзе добра, сыноч. На змену зімы прыйдзе лета, а хмарнае дажджлівае неба зменіцца яснай і неабдымнай цёплай сонца.”

Сон — выратавальная палачка. Мо ўсе людзі-маскі з такой пажадлівацю чакаюць яго, як і я. Чакаюць, каб сцінуць з твараў ліпучыя маскі і даць скуры дыхнуць свежасцю...”

“Глядзі, каб не заснуў ты летаргічным сном. Ці яшчэ горш — абрынешся ў кому.”

Ужо было (фр.)

(Працяг на стар. 12)

ТУЛЬНЯ Ў ХОВАНКІ

АПАВЯДАННЕ

Анатоль КАЗЛОЎ

рай прымітыўнай маскай, на якой не ўздрыгае аніводны мускул. Замбіраваны горад з хворымі людзьмі. І ён быў адным з аморфных зомбі. Ва ўсялякім разе ў тых хвіліны, калі ўліваўся ў плынь іншых гараджан. Гнятлівая пустата і абьякавасць. Каменныя твары, панельныя і цагляныя дамы. Нізкае халоднае неба. Галалёд тратуараў і асфальту. Мокрыя густы снег...

Дзіўна і незразумела: чаму нават сонечныя дні не скрашваюць людскую шэрасць. Не запальваюць у вачах гараджан светлых іскрынак. Твары ў большасці мяняюцца толькі з-за акулараў. Начэпленыя на насы чорныя, зацемненыя, люстраныя шклінкі яшчэ больш робяць іх падобнымі на ідалаў.

Дзе душа? Штодня ён узіраецца, углядаецца цішком у шэрыя непранікальныя маскі-твары ў аўтобусах, метро, на вуліцах і праспектах. Паўсюль адно і тое ж. Страшна, але ён адчувае, што праз некалькі імгненняў пасля таго, як сам далучаецца да натоўпу, уліваецца ў бягуча-цечны струмень штотдзённага жыцця, ён міжволі робіцца такой жа Маскай. Шэрай і абьякавай, бяздушнай і жорсткай. Горад здаецца вялізнай майстэрняй, на сцяне якой запраграмаваны майстар-умельца памясціў тысячы, мільёны масак. Яны небяспечныя... Але для каго? Паўсюль дэманічныя маскі з мёртвымі вачыма, з вачыма рыбы. Да іх, здаецца, нельга прывыкнуць. Але гэта толькі здаецца. Напачатку. Пакуль у тваіх грудзях тлее, так, тлее, а не гарыць ужо, вугельчык рамантызму, любові. Не згасла надзея на дабрыню і спачуванне. Пакуль у крыві засталася, няхай ужо крывы і склератычная, памяць пра дзяцінства з бязмежным глыбокім і зорным небам, з начнымі шорахамі на гарышчы хаты, з брэхам сабак і рыканнем сытых кароў на вячэрняй пыльнай дарозе. Пакуль яшчэ не забыў кожную рысачку на спрачаваных, пакрычаных гадамі руках маці. І не страчана яшчэ ў памяці ціхая і лагодная, заўсёды бяскрыводная яе ўсмешка ў куточках ясных вачэй. Але гэта пакуль...

Сон. Жыць у сне. Гэта адзіная аддушына. Светлая палоска. Вяскла на шэра-туманным купале неба.

Ён здзіўляецца дзцем, калі бачыць іх на вуліцах. Яны маленькія старыя людзі: заклапочаныя, паспешлівыя, абьякавыя і... істэрычныя.

Сямідзясцігадовы дзед і дзядок у сем гадоў. Яны ідуць побач, трымаюць адзін аднаго за руку. Аднолькавыя вочы, падобная хада... і абьякавасць да ўсяго і ўсіх. Дзедці нараджаюцца старымі, а старыя ўжо больш не дзяцінецца. Смешна? Страшна? Абсурдна?

“Не, усім усё роўна, — думае ён. — Толькі ж абьякавасць — найстрашнейшая хвароба. Ад яе, як і ад СНДу, не знойдзены пакуль лекі, і наўрад ці змогуць шэрыя маскі парупіцца пра такія лекі. Чужая ж душа — пацёмкі... прорва, багна...”

Ён паспешліва, як і ўсе астатнія, як большасць гараджан, крочыць па выбоі-

не, яму горка бачыць усіх нас. Нашыя непраглядныя маскі. Божа мой найвышні, што ж гэта робіцца на белым свеце? Што?!”

Аўтобус — метро. Метро — аўтобус. Вечарам чарга ў краме. Тэлевізар — кроў і гвалт. Паўсюль валадарыць смерць. Да яе мы, людзі-маскі, паспелі ўжо звычайна. Памірае нехта там, далёка на вуліцы, нам гэта нават не казача нервы. А як інакш? Так, відаць, і павінна быць.

“Мы пазбаўлены якой бы то ні было веры... — ён цяжка ўздыхае, няспешна крочыць у ванну пакой, уключае гарачую вадку. Яна пеніцца, шыпіць, бурбалкі вялікімі пухірамі разбываюцца ў бакі, лопаюцца, а на іх месца набягаюць другія, ад якіх праз імгненне не застаецца і напамінку. — Мы хворыя, усе да аднаго. Толькі дзе той мудры чалавек-доктар, які б паставіў правільны дыягназ. Адзін — на ўсіх... Хутчэй у вадку, цёплую і ачышчальную. Трэба змыць перад сном маску з твару, разняволіць цела, якое, здаецца, таксама працята наскрозь флюідамі абьякавасці і зла, ахутанае чорным, не бачным саванам.”

Ён залазіць у ванну. Асцярожна апускаецца ў лагодную вадку. Заплюшчвае вочы. Сёння яму нават не хочацца чытаць. Стомленасць. Ад чаго? Відаць, ад усяго і ўсіх, а найбольш ад самога сябе. Ілюзорнасць будучыні паступова гасне ў яго душы, прэтэнцыёзнасць танчэе. Светлая палоска ягонага “Я” няўмольна цягне, быццам летні надвечорак, які незаўважна пераходзіць у ноч.

“Якая мая прыродная праграма? З мяне, як з паршывай авечкі, кожны хоча выдзерці касмык... Навошта? Дзеля чаго? Няўжо ім лягчэй, калі пакутуе бліжні, калі нагортваюцца няпрошаныя слёзы, калі даўкі камяк крыўды падступае пад горла?”

“Усё праходзіць, усё мінае, — чуе ён няўлоўны голас розуму. — Так жывуць усе! Хрысціянскія прынцыпы забытыя. На зло цяпер адказваюць злом, а на подласць — подласцю.”

Вада расслабіла, здымае напружанасць, і нервы ўжо не такія аголеныя, псіхіка ўраўнаважваецца...

“Выратаванне ў сне. — Так ён думае. — Але ж усё жыццё нельга праспаць, — пачынае ён спрачацца сам з сабою. — Хачу выпіць. Шклянку гарэлкі адным дыхам.”

“Ну і што? Думаеш — веселей зірнеш на свет, людзей, жыццё? Не займайся самападманам, — усё той жа голас мозгу. — Ты слабак. Зломлены.”

“Кім, чым?” — не пагаджаецца ён.

“Жышчём. Такіх пераграсць.”

“А ў чым сіла? Беражыцца горла першаму, хто патрапіць? Адбіраць кавалак у жабрака, выбіваць мыліцы з-пад пашак у калекі? У гэтым сіла, га?”

“Калі патрэбна, то і так, — наэптывае голас. — Такое жыццё паўсюль: над табою, пад табой, справа і злева — куды ні зірні. Ты проста не хочаш плысці разам з часам.”

“З такім, як цяпер, — не хачу. Мне

ляй ён стаў злодзеям. Бязвінны быў гэты жарт, ці наўмысніца?”

“Выкарчуй да апошняга карэньчыка адчуванне віны! — не сунімаўся голас. — Гэта перажыткі мінулага. Яны не для сённяшняга дня. Нахабства, распуста, ліслінасць, крывадушша, бездухоўнасць, чэрствасць — вось тыя медалі, якія патрэбна цяпер насіць на грудзях і ў грудзях.”

“Праваліся ты ў прорву!” — агрызнуўся ён і вылез з ванны.

Зірнуў на свой твар у люстэрку на сцяне. На гладкай шклянёнай паверхні ён убачыў замест знаёмага адбітка выскал чэрапа. Паспрабаваў усміхнуцца, але нічога не атрымалася: праваленыя вачніцы-варонкі, шнурок роўных белых зубоў — сціснутыя, нібы ўзятыя на замок. Ён трасянуў галавою-чэрапам — у люстэрку вымаляваўся твар. Знаёмы і адначасова — чужы. Скулы нервова сцягнуты, куточки рота апушчаны, дугі броваў збегліся да пераносся, нахмураны лоб застыў гармонікам.

“Чым не афрыканская маска? Яе месца на цаглянай, пабеленай сцяне. Каб палохаць... Каго палохаць? Ну, хоць бы, замест пудзіла варон. Варон на засееным просам лапіку зямлі. Але ж яны нахабнейшыя за вераб’ёў. Нічога не атрымаецца. Як гэта гаварыў мой мудры кумір Уільям Голдзінг: “У чалавеку больш злосці, чым можна растлумачыць адным толькі ўціскам сацыяльных механізмаў”... Як не задзмыць агеньчык чалавечнасці ў самім сабе?”

Ён стаіць яшчэ хвіліну перад люстэркам у ванным пакоі. У вушах шум марскога прыбою, на губах — саланаваты прысмак. Пачынае трохі ныць патыліца.

— Дзе, сучка, грошы? Зноў пратранжырыла?

— Халдзі сам у краму. Кармі сям’ю за тых слёзных капейчыны, што прыносіш.

— Людзі яшчэ менш зарабляюць. Жывуць жа!

— А ты бачыў цэннікі?! Ты іх бачыў?! Валасы дыбам становяцца. Усё, нагі маёй больш у магазінах не будзе. Сам прадукты прыносі, а я гатаваць буду. Паглядым, як з кулака накарміш сям’ю.

— А ты ў мяне дзеля чаго, квактуха?!

— Для пасцелі.

— Ды на цябе шалёны сабака не ўскочыць...

Ён больш не слухае штотдзённыя сваркі суседзяў з ніжняга паверха. Панельныя дамы — гэта кітайскія пагады з папярэвымі перагародкамі. Хто, як і ён, жыве ў панельных шматпавярховіках, той ведае і зразумее. Вочы не бачаць, што робіцца ў суседзяў, толькі вушы да драбніц усё чуюць.

“Мая кватэрка — мой маленькі свет, у якім бязвольна і пасіўна я дрэйфу.”

Ён накідвае на плечы махровы халат, шчыльна прыкрывае дзверы ваннага пакоя, запальвае святло на кухні і падыходзіць да лядоўні. У яго тут заўсёды ёсць адкаркаваная пляшка гарэлкі, паралімонаў, сыр, шматок масла.

З насценнай шафы ён узяў кубачак

Светлая мелодия

Пры кожнай нашай сустрэчы ці ў тэлефоннай размове Уладзімір Пугач абавязкова прыгадае, дзе і калі пабываў у ваколіцах сваіх Навасёлкаў Петрыкаўскага раёна, што цікавага і запамінальнага ўбачыў. І не дзіўна. Змалку ўлюбёны ён у прыроду. Таму і стаў спачатку аграномам, а потым — настаўнікам біялогіі. Уладзімір Мікалаевіч — адзін з самых актыўных аўтараў "раёнкі". Пастаянна дасылае лірычныя абразкі, навалы, эцюды і замалёўкі. Яго творы змяшчаліся таксама ў калектывных альманахах "Жыві, мая крыніца", "Рачныя напевы" і "Галасы Палесся".

А летась яго зборнік "Флейтавыя гукі" выпусціла выдавецтва "Ураджай". Спонсарам выступіла райінспекцыя прыродных рэсурсаў і аховы навакольнага асяроддзя, якую ўзначальвае М. Юхневіч.

Звыш 120 мініячур аб'яднаны ў раздзелы "На прыволлі", "Ляснымі сцежкамі", "Птушыны гоман" і "Ад Пцічы да Арэсы".

Кніга адрасавана найперш дзецім школьнага ўзросту. Яна прыгожа аформлена лінаграфіяй Ф. Тулько.

А. ЛІСЦІКІ

Жаночы суд жаночым днём

Забяўна, што "Генералы ў спадніцах" з Даўгаўпілса выйшлі на сцэну Нацыянальнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы якраз жаночым днём 8 Сакавіка: п'еса Жана Ануя, сучаснага французскага класіка, адметная жаночай "леваруцыяй" ды судом, які жанчыны даўмеліся зладзіць над мужчынамі. У ролі Лявона дэ Сэн-Прэ, сябра Французскай акадэміі, чья чарговая прыгода з пакаёўкай зрабілася рухавіком сцэнічнай інтрыгі, выйшаў, дакладней, выстаяў (усю першую дзею — ля хатняга ганебнага слупа!) Міхаіл Самадахаў. Героя цвялілі, крытыкавалі і цкавалі, герою дравалі, сплывалі і дапамагалі жонка Ада (Ілона Булажа), дачка Мары-Крысцін (Жанна Лубгане), сын Тато (Віктар Янцэвіч), служанка Фліпот з мужам (Мая Коркліша з Юрыем Лосевым), адвакат Лабелюк (Сяргей Голубеў), а таксама маляўнічае, камічнае трыо судовых — Прэзідэнтка (Уладзімір Дупак) ды засядацелькі (Гунтарс Стафецкіс і Андрэй Шляпкоў). Акцёрскім гуртам паспяхова распарадзіўся рэжысёр (ён жа і мастацкі кіраўнік тэатра) Валянцін Мацулевіч.

Паказ спектакля адбыўся ў рамках абмену з Купалаўскім тэатрам (мінулым вераснем Даўгаўпілскі дзяржаўны тэатр прымаў спектакль "Ідылія"), а таксама з дапамогай Генеральнага консула Беларусі ў Даўгаўпілсе Васіля Марковіча і консула Валерыя Сысоева.

Ж. Л.

Мэр цікавіцца культурай

Аляксандр Серафімавіч Якабсон узначаліў Гомельскі гарвыканкам нядаўна. Да гэтага многія ведалі яго як мэра Светлагорска. І ведалі па добрых справах, у прыватнасці, па ягоным захапленні мастацтвам.

Карцінная галерэя (яе, дарэчы, узначальвае сёння паэт Ізяслаў Катляроў), створаная па ініцыятыве А. Якабсона, стала месцам адпачынку многіх жыхароў горада на Бярэзіне, а для вядучых мастакоў рэспублікі стварыла магчымасць дэманстраваць там свае набыткі.

Як ідзе культурнае жыццё ў Гомелі, з якімі цяжкасцямі і праблемамі сустракаюцца культасветработнікі, бібліятэкары, артысты, пісьменнікі, мастакі, музыкі? На гэтыя і іншыя пытанні пажадаў пачуць канкрэтныя адказы мэр. І не толькі адказы, але і прашанне — што трэба зрабіць для таго, каб у другім па колькасці жыхароў горадзе Беларусі ажывілася, набыло другое дыханне культурнае жыццё.

Трэба заўважыць: тое, што хацеў пачуць мэр, ён пачуў. За што і падзякаваў выступоўцам — заслужанай артыстыцы рэспублікі Галіне Паўляноч, дырэктару музычнай школы № 5 Алегу Гутараву, старшыні Гомельскага аддзялення Саюза мастакоў Анатолю Отчыку, старшыні абласнога тэлерадыёаб'яднання Нацыянальнай дзяржаўнай тэлерадыёкампаніі "Беларусь" Віктару Маючаму, кіраўніку школы бальных танцаў "Палеткі" Галіне Лабанавай і іншым.

— Калі хоць палову праблем, пачутых сёння ад вас, мы вырашым, — сказаў Аляксандр Якабсон, — то гэта будзе вельмі добра...

Мэру адказалі апладыментамі.

Васіль ТКАЧОЎ

ТВОРЧАСЦЬ

Святло рампы, усмешкі, прыўзняты настрой... Усе ў чаканні канцэрта-спектакля Дзяржаўнага ансамбля танца Беларусі. Калектыв добра вядомы не толькі ў краіне, але і за мяжой. Аб'ездзіўшы паўсвету, ён заваяваў заслужаную славу. А чым парадзе нас сёння, якімі творчымі адкрыццямі? Яго ж узначальвае Валянцін Дудкевіч — чалавек невычэрпнай творчай фантазіі, высокага інтэлекту і тонкага мастацкага густу. Менавіта Дудкевічу ўдалося адрадзіць ансамбль і вярнуць яму колішнюю славу.

Рэдкі лёс выпаў на долю маэстра. Танцор, рэжысёр, паэт, музыкант, мастак, балетмайстар... Так і здаецца, што талент бурнай плыню памкнуўся з гор і выклікаў да жыцця вялікую сілу ягонага мастацтва. Што ж абумовіла ўзыходжанне да поспеху? Удача, якая ўтварыла сам клімат ягонага жыцця, нягледзячы на асобныя творчыя нягоды, ці нястомная праца і любоў да мастацтва?

Спалучэнне нястомнай творчай энергіі і інтэлектуальнага тэмпераменту дазваляла яму рэалізоўваць свой творчы патэнцыял і ў часіну адпачынку. Спрабаваў пісаць кнігу пра культурнае жыццё Мінска, шмат маляваў — і няблага, працаваў па дрэве, збіраючы ў лесе карані, вецце, і пастаянна фатаграфавалі. Ранейшыя захапленні захаваліся дагэтуль. І ў хобі ён адчувае сябе сапраўднаму вольным мастаком, не заці-

танцавальнай, музычнай, канцэртнай. Валодаючы бездакорным пачуццём гэтага, ён ад самага пачатку працы ў ансамблі імкнецца да стварэння канцэртна-тэатральнага прадстаўлення, ведаючы паводле вопыту мінулых гадоў механізм гэтай імпрэзы. У цэнтры яго тэатральна-канцэртных задум — імкненне цалкам захапіць аўдыторыю, падпарадкаваць яе волі пастаноўшчыка. І яшчэ адна важная ўмова: прыгажосць і адчуванне формы, памножаныя на высокі прафесіяналізм. Прыгажосць ён знаходзіць ва ўсім: у танцавальнай пластыцы, у тварах артыстаў, у касцюмах, сцэнаграфіі. Форма ж — гэта адточанасць, канкрэтнасць драматургічных ідэй, зграбнасць прапорцый. Як сапраўдны рамантык па духу і чалавек духа, ён адчувае пастаянную незадаволенасць усялякай праявай статычнасці — ці тое сталыя традыцыі, ці непарушныя каноны. Праз гэта

Танец — гэта дзівосны тэатр!

МАСТАЦКІ СВЕТ ВАЛЯНЦІНА ДУДКЕВІЧА

Дудкевіч рое ў мастацкай атмасферы і пачаў танцаваць з васьмі гадоў. Паралельна навучаўся музыцы. Багаццем свайго харэаграфічнага мыслення абавязаны і музыцы, і танцу. Закончыўшы харэаграфічнае вучылішча ў Мінску, ён прыйшоў у труп нашуга Дзяржаўнага акадэмічнага тэатра оперы і балета і пратанцаваў там 9 гадоў. Аднак будучы багата адоранай творчай натурай, якая не можа абмежаваць сябе вузкай спецыялізацыяй, Валянцін Дудкевіч даволі хутка зразумеў, што яму "цесна" ў танцы, класічнай харэаграфіі.

Нечаканае запрашэнне канцэртна-эстраднага бюро Беларускай дзяржаўнай філармоніі на пасаду пастаноўшчыка танцаў у эстрадзе (у 60-я гады — прафесія вострадэфіцытна!) прывабіла яго. Гэта было новым і незвычайным і дала магчымасць правяць сябе ў вялікай справе. Паколькі вучыцца не было ў каго, ён пачаў сам ставіць танцы, і ставіў някепска. З'явіліся навыкі, расло майстэрства. За час работы было створана мноства праграм для эстрадных канцэртаў, якія прынеслі вядомасць. Сваім з'яўленнем у эстрадзе Дудкевіч быццам "танізаваў" гэты пласт нацыянальнай культуры, прынёс у яго сапраўдны прафесіяналізм і высокі мастацкі густ.

Праца ў эстрадзе дала пэўнае задавальненне. Яго захаплялі паздкі, вялікія сцэны, сустрэчы з новай аўдыторыяй. Але як апантаная натура, надзеленая імкненнем да спасціжання высокіх матэрыяў, ён паступае ў тэатральна-мастацкі інстытут, а пасля яго заканчэння — у аспірантуру. Ён піша дысертацыю пра беларускае мастацтва 20-х гадоў (Віцебскі перыяд), сабраўшы за час вучобы вялікі і унікальны матэрыял па ўсіх відах мастацтва і зрабіўшы глыбокія абагульненні наконт станаўлення нацыянальнай культуры ў першай чвэрці XX стагоддзя.

Адначасова працягвалася і праца ў філармоніі, якая дазволіла Дудкевічу правяць сябе ў самых розных амплуа: быў складальнікам праграм "звычайных" і ўрадавых канцэртаў, пісаў тэксты для выканаўцаў і складаў спецыяльныя літаратурныя праграмы, праводзіў навагоднія імпрэзы з уласнымі вершамі і граў на фартэпіяна замест адсутнага канцэртмайстра. І, вядома ж, ставіў танцы, быў рэжысёрам шматлікіх канцэртаў і прадстаўленняў.

На пасадзе рэжысёра спецыяльных мерапрыемстваў ён адпрацаваў 5 гадоў. За плячамі засталіся юбілеі Коласа, Багдановіча, беларускіх тэатраў, а таксама ўсім вядомая праграма "Беларусь мая, сінявокая", дзе ён праявіў сябе як высакласны балетмайстар, сцэнарыст і сцэнограф. Добра адчуваючы вялікія сілы Масквы і асабліва суперсцэну алімпійскага комплексу, ён увасабляе сваю маштабнасць мыслення і смелыя рэжысёрскія ідэі. За паспяховы выступленні В. Дудкевіч атрымлівае "вечны" пропуск у спарткомплекс "Алімпійскі".

нутым рамкамі заказу. Менавіта хобі дапаўняюць партрэт мастака — тонкага, адчувальнага спевака прыроды, праніклівага псіхолога і знаўцы чалавечай душы. Ён дагэтуль захоўвае піетэт перад свабодай творчасці, звернутай да ўнутраных парыванняў.

У харэаграфію Валянціна Дудкевіча "вярнулі" ў 1985 годзе, правільней — угаварылі вярнуцца. Да гэтага часу ён ужо меў званне заслужанага дзеяча мастацтваў, зведаў славу рэжысёра, балетмайстра-харэографа, арганізатара. Ён прыйшоў у Дзяржаўны народны ансамбль танца пасля Я. Маёрава і адразу адмовіўся ад прысмаку "аматаршчыны", якая трывала ўмацавалася там на той час. Калектыв чакаў ад новага "худрука" і новага жыцця. Даўно не было гастролляў, што дазваляюць артысту быць "на ўзроўні", яўна састарэў рэпертуар, касцюмы, музыка, харэаграфія. Давялося думаць, і думаць шмат. Трэба было аднаўляць славу калектыву, заваяваную яшчэ ў часы Апанасенкі, і знайсці сучасную мастацкую і танцавальную канцэпцыю.

Пачалася ўпартая праца. Ён стаў тым "нервам", без якога не працякала ніводная хвіліна жыцця калектыву. Усё, што рабіў Дудкевіч, дыктавалася мастацкімі мэтамі. Гэтага прытрымліваецца і цяпер. Мастацкі кіраўнік вызначае тэму, падбірае і знаходзіць акцёраў-танцораў, выбірае кампазітараў і мастакоў, ставіць танцы, распрацоўвае сюжэт і сцэнарый, драматургічнае развіццё, працу над асвятленнем і над касцюмамі, "абмацаваючы кожны лапкі тканіны", арганізуе сцэну, плануе кампазіцыю канцэрта. Ён жа кіруе рэпетыцыямі. Таму невыпадкова кожны канцэрт ці пастаноўка адлюстроўвае сваёй арыгінальнасцю асабісты саўдзел валавога, разумнага і эрудзіраванага "худрука", які ведае ўсе дэталі творчага працэсу.

Галоўнае і вызначальнае патрабаванне Дудкевіча датычыцца сферы драматургіі —

ў танцы — імпрывізацыйнасць, што дазваляе артысту выказаць сябе напоўніцу, раскрыць сваё ўнутранае "Я".

За 13 гадоў працы ў ансамблі В. Дудкевіч прадставіў вялікую колькасць праграм і танцаў: беларускіх — як традыцыйных, так і жанравых; рускіх, а таксама танцаў іншых народаў, прадстаўнікі якіх жывуць на Беларусі; танцаў народаў свету. Кожная праграма мела сваё значэнне, адлюстроўваючы і эвалюцыю ансамбля, і эвалюцыю мастацкіх схільнасцяў самога маэстра. Усе танцы розныя, непаўторныя, арыгінальныя.

Скажам, у рускім карагодзе, у "Слеве дубраў" балетмайстар звяртаецца да рамантычнай вобразнасці. Пластычны малюнак танцаў выкананы ў лірычным ключы, касцюмы і ўсе астатнія атрыбуты з'яўляюцца, як заўсёды, працягам вобраза. У "Церніцы", у сюіце "На купалле" мы трапляем у свет, дзе пануюць найтонкія рухі душы, дзе драматычны маналог змяняецца перарывістым, недагавораным прызнаннем. Зусім іначай вырашаны беларускія жанравыя танцы, напоўненыя іскрыстай веселасцю, гумарам і жартам. І ў якім бы стылістычным ключы ні працаваў маэстра, усюды і ва ўсім выразна праступае цэнтральная ідэя яго творчага метаду: сюжэт (змест), драматургія плюс імпрывізацыя.

Ён непаўторны, нават калі б захацеў паўтарыць сябе. Відаць, гэта ад таго, што свет, куды вядзе сваімі танцамі Дудкевіч, шматлікі. Гэта свет узлётаў і валявых заклікаў, свет, у якім ёсць і дзеянне, і стан. Гэты свет азораны глыбокімі і шчырымі пачуццямі, напоўнены любюю да бацькаўшчыны. Апошняя асабліва важна, бо народнае мастацтва, якое хвалюе яго заўжды, Дудкевіч увасабляе на сцэне адмыслова і надзяляе адмысловым значэннем: знаходзіць арыгінальную харэаграфічную лексіку, рэlevantнаму духу народнага танца, старанна

Спадзяванні ў Таццянін дзень

Я люблю быць у "Таццяні". Утульны пакой гэтай незалежнай кінавідзастуды ў Саюзе кінематаграфістаў уяўляецца мне скрыжаваннем часоў: старадаўні гадзіннік, сучасныя камп'ютэры, пажоўкля афішы, карціны з дзіўнымі жаночымі постацамі — усе гэтыя рэчы мяжучы разам... "Прыходзьце зранку, калі яшчэ няма мітусні", — параіла мне дырэктар незалежнай кінавідзастуды "Таццяна" І. Письменная. Сустрэлі мяне І. Письменная і Б. Лобан (гэта яе карціны ўпрыгожваюць сцены студыі). "Даеш Таццянін дзень даўжынёю ў год", — згадзіліся мне радкі з пажоўклівай кінаафішы.

— У маі распачнецца юбілейны V Міжнародны фестываль жаночага кіно...

І. Письменная. Гэты год вельмі складаны, таму мы хочам зрабіць невялікі фестываль. На мінулым кінафэсце нас вельмі падтрымаў швейцарскі фонд культуры "PRO HELVETIA", была магчымасць здымаць некалькі залаў і паказаць паасобна тры намінацыі — ігравое, дакументальнае, анімацыйнае кіно. Сёлета мы арандуем толькі адзін кінатэатр — так робяць многія фестывалі. У V Міжнародным фестывалі жаночага кіно (МФЖК) возьмуць удзел прыкладна 60-70 фільмаў з Еўропы, Амерыкі, Азіі, Японіі. Гэта нямнога. Наогул сёлетні фестываль мае пэўны накірунак — кіно Усходняй Еўропы. Мы спадзяемся, што да нас прыедуць кінематаграфісткі з Польшчы, Балгарыі, Румыніі, Чэхіі, якія амаль не ўдзельнічалі ў папярэдніх нашых кінафэстах. З 16 па 20 мая Мінск будзе сапраўдным еўрапейскім горадам.

Сёлета ў нас зноў будзе мужчынскае журы. Гэта ўжо традыцыя — жаночае кіно ацэньваюць мужчыны. У гэты раз у журы будзе М. Хуцьёў. Магчыма, прыедзе галандскі рэжысёр Т. Окерсан, а таксама — В. Рубінчык, якога мы лічым нашай "сяброўкай".

З гісторыі фестывалю.

І Міжнародны фестываль жаночага кіно "Сававікія кошкі" адбыўся ў сакавіку 1991 года. У ім удзельнічала толькі дзевяць кінематаграфістак з Беларусі і Расіі. Аднак фестываль зрабіў папулярным (ён і дагэтуль адзіны ва Усходняй Еўропе), ужо ў III МФЖК (май 1995 года) бралі ўдзел 79 кінематаграфістак з 18 краін СНД, Еўропы, Амерыкі, Сярэдняй Азіі. Да жаночых фільмаў ніколі не ставіліся звычайна рэжысёры У. Мяншоў, М. Калік, В. Рубінчык, В. Нікіфарай, М. Пташук, В. Рыбараў, А. Карпай, М. Жданойскі, Ю. Хашчавацкі, І. Волчак, М. Тумелі.

— Цікава, каго з беларускіх жанчын рэжысёраў будзе сёлета ацэньваць мужчынскае журы?

І. Письменная. Справа ў тым, што зараз яшчэ працуе адборачная камісія. Я займаюся адборам дакументальнага кіно, Б. Лобан — анімацыйнага, а Т. Логінава — ігравого.

У конкурснай праграме дакументальнага кіно плануе ўдзельнічаць малады рэжысёр І. Васільева. Нам спадабалася яе карціна. Зусім нядаўна паказвала ў студыі свой дэбютны фільм "Уцёкі" К. Анціпенка. Яна спрабуе рабіць аўтарскае, незвычайнае кіно. У першай сваёй карціне Карына паспрабавала раскажаць пра тое, што яе хвалюе, — чатырнаццаціхвілінная стужка насычана глыбокім філасофскім зместам. Са стальных рэжысёраў возьме ўдзел Г. Адамовіч. Сёлета яна прапанавала нам вельмі цікавы фільм "Канікулы для сіраты". Зусім нядаўна прынесла анкету рэжысёр-дакументаліст Н. Гаркунова. Яе новая стужка "Мой пачатак" зроблена па матывах аўтабіяграфічнай кнігі М. Шагала "Маё жыццё". Нашы жанчыны-рэжысёры проста малайчыны! Пагадзіцеся, што ні на адным фестывалі не бывае чатырох прадстаўнікоў з адной краіны. Мы сваім не адмаўляем.

Б. Лобан. А вось жанчын-аніматараў удзельнічае не так многа. Два гады — гэта зусім маленькі прамежак і многія проста не паспяваюць зрабіць новай стужкі, таму ўдзельнічаюць толькі праз фестываль. Сёлета Беларусь будучы прадстаўляць Т. Жыткоўская, Л. Гапузава, А. Турава. Л. Гапузава, як аўтар сцэнарыя і прадзюсер анімацыйнага фільма М. Тумелі.

І. Письменная. Што тычыцца ігравых карцін, то іх будзе не больш за пятнаццаць. Т. Логінава толькі вярнулася з Берлінскага кінафестывалю, прывезла цікавыя нямецкія карціны.

З гісторыі фестывалю.

Беларускія жанчыны-рэжысёры паспяхова спаборнічаюць з калегамі з іншых краін. Гран-пры за лепшы ігравы фільм "Я — Іван, ты — Абрам" атрымала рэжысёр І. Зоберман (III МФЖК, 1995 год). Спецыяльным прызам за лепшы дэбют III МФЖК ганаравана рэжысёр-дакументаліст Г. Адамовіч (стужка "Паказаў мяне чорненькім"). Прыз за лепшы анімацыйны фільм "Месяц" атрымала А. Пяткевіч (II МФЖК, 1993 год).

Б. Лобан. Дарэчы, мы вельмі спадзяемся, што прыйдзе той час, калі мы будзем запрашаць на наш фестываль толькі арыгі-

нальныя карціны, якія дагэтуль не "пракатваліся" ні на адным кінафэсце. Пра гэта марыць кожны сур'ёзны фестываль.

І. Письменная. Думаю, што пасля V МФЖК адбудзецца нейкі пераварот, мы ўсё забудзем і нібыта пачнём спачатку, пастараемся, каб наш фестываль істотна адрозніваўся ад іншых. Першы крок мы ўжо зрабілі — пачалі запрашаць маладых рэжысёраў. Нам проста неабходны прарывы ў другое вымярэнне, можа, не ў віртуальную рэальнасць, хаця пры нашым жыцці, лепш апынуцца ў ёй. Калі я кажу "пры нашым жыцці", то я не маю на ўвазе нашыя цяжкасці, бо нашыя цяжкасці — гэта нашыя радасці. Сустрэцца з калегамі, глядзець іх фільмы — гэта сапраўднае духоўнае падтрымка для нас. Ну няма грошай ці ёсць грошы, ад гэтага больш шчаслівым не зробіцца, толькі фестывальны дзень будзе менш ці больш. Мы спадзяемся, што сёлета нам дапаможа Саюз кінематаграфістаў. Прынамсі, ён абяцаў нам дапамогу, якую мы не атрымлівалі ад яго ніколі. Спадзяемся і на Міністэрства культуры. Шмат гадоў мы дармова далучалі яго да спісу заснавальнікаў фестывалю, не патрабуючы нічога...

Б. Лобан. І Саюз кінематаграфістаў таксама.

І. Письменная. А рабілі фестываль намаганнямі сямі чалавек. Напрыклад, на Берлінскім кінафестывалі працуе дзве тысячы чалавек, а на фестывалі ў Салатурне (Салатурн — гэта невялікі швейцарскі гарадок, дзе толькі трыццаць тысяч жыхароў) — каля тысячы. Пры гэтым Швейцарыя не мае ніводнай кінастудыі. А яшчэ нам вельмі дапамагаюць газеты.

— Можна, ужо на V МФЖК мы ўбачым вашу дакументальную трылогію "Хто зможа вярнуць Еву ў рай"?

І. Письменная. Зараз нам збіраецца дапамагчы маскоўскі фонд Макартураў, і мы, нарэшце, скончым гэту карціну. Праўда, здарылася так, што загінулі нашы галоўныя герані — Г. Старавойтава і Т. Дудко. У цяжэйшым становішчы знаходзіцца і Т. Віннікава, з якой мы ніяк не можам звязацца, бо яна ўвесь час знаходзіцца пад аховай. Усё гэта вельмі сумна, але для кіно, я баюся сказаць гэта слова, — цікава. Бачыце, на самай справе не так проста вярнуцца ў рай, шлях у рай высланы не ружамі. Пра ўсё гэта мы яшчэ будзем казаць у сваім фільме.

Сёлета студыя плануе запусціць дзве карціны сумесна з рэжысёрам Ю. Хашчавацкім. Адзін фільм мае назву "Дзеці рыжыкі XXI стагоддзя". Другая стужка — "Нічыё" будзе рабіцца па кнізе С. Алексіевіч "Чарнобыльская малітва".

Вольга БАРАБАНШЧЫКАВА

УРАЖАННЕ

Пяць "чорцікаў" і сіла кахання

прадумвае светлавае вырашэнне сцэны і каларыстыку касцюмаў. І галоўнае — тэатралізуе танец, бо танец у народа — гэта дзеянне! У выніку, апынуўшыся на канцэрце, мы паглыбляемся не проста ў танцавальную стыхію — што цудоўна само па сабе, — а і аказваемся захопленымі перыпетыямі выразнага сюжэтнага развіцця, выяўленага мовай танца. Ёсць у такім танцы-спектаклі і галоўныя героі, і мізансцэны, і масоўка, г. зн. усе атрыбуты тэатральнага спектакля з характэрнымі для яго драматургічнымі і кампазіцыйнымі заканамернасцямі.

Арыентацыя на тэатралізацыю канцэртна-танцавальнай праграмы невыпадковая. Яшчэ падчас працы ў эстрадзе Дудкевіч заявіў пра сябе не толькі як харэограф, але і як рэжысёр, надзелены нешэраговым драматургічным пачуццём. Цяпер яго драматургічнае мысленне правілася яшчэ больш упэўнена і разнастайна. Свой канцэрт маэстра бачыць як працэс, як няўхільнае развіццё па ўзыходзячай лініі, што дазваляе трымаць гледача ў стане неаслабнай цікавасці. У такім канцэрце тэатральна вырашаны не толькі танцы, п'есы, сюіты, але і ўсё цалкам — пачынаючы з першых гукаў прывітальнага сігналу.

Адметна, што ствараючы ці арыентуючыся на "тэатралізаваны канцэрт", Дудкевіч не ставіў задачу стварыць штоосьці экстраардынарнае. Не быў ахоплены ідэямі наватарства, самакаштоўнай навизны ні лексікі, ні пастаноўкі. Як і 13 гадоў таму, калі ён прыйшоў у ансамбль не знаёмым з мовай народных танцаў і пачаў ставіць іх як прафесійны харэограф, г. зн. выяўляючы сябе, так і цяпер ён імкнецца да самавыяўлення, да ўвасаблення ў танцы ўласнага бачання сучаснага танцавальнага ансамбля. І ў тым, і ў іншым выпадку мінус стаў плюсам. Яго мастацкае "Я", прафесіяналізм і вышыня духу вызначылі новае аблічча калектыву, чыё мастацтва спалучае ў сабе і сучасную танцавальную лексіку, і сапраўдны прафесіяналізм. Яго мова зразумелая кожнаму перш за ўсё таму, што яна сілкуецца нацыянальнымі вытокамі, якія бяруць свой пачатак з беларускай народнай культуры.

Вядома, што ідэі адстойвання ў мастацтве чыстай прыгажосці, "самавыяўлення" прыйшлі ў XX стагоддзе з мастацтвам сімвалістаў. Іх погляды паступова сталі папулярнымі ва ўсіх відах мастацкай творчасці, у тым ліку і ў народным танцы. Думаецца, што творчы метады Валяціна Дудкевіча блізкі па сваёй накіраванасці да тых, хто рабіў стайку на абнаўленне мастацкай формы і эстэтычны густ. Адсюль дзівоснае бачанне новага ў традыцыйным, што выяўляецца ў сінтэзе класічнай і народна-танцавальнай харэаграфіі, у трансфармаванні "музейнай" лексікі дзеля надання ёй эстэтычна актуальных якасцяў. І над усімі гэтымі памкненнямі ўзвышаецца ідэя танцавальнага спектакля ці тэатралізаванага канцэрта, дзе галоўнай фігурай робіцца артыст — танцор і акцёр адначасова.

Падкрэслію: ствараючы той ці іншы танец, задумваючы праграму, Дудкевіч арыентуецца перадусім на выканаўцу.

Так, для яго, для артыста ствараецца харэаграфія, касцюм, шукаецца тканіна (на працягу доўгіх гадоў ансамбль звязваюць цесныя творчыя кантакты са знамай "Скарбніцай"). І вядома ж, для яго ствараецца сюжэт і кампануецца драматургія. Таму адзін з важных крытэрыяў адбору артыстаў у гэты ансамбль — сцэнічныя прыхільнасці ды сцэнічныя дадзеныя (акрамя, вядома, прафесійных якасцяў). Вось чаму сёння Дзяржаўны народны ансамбль танца Беларусі — гэта ансамбль салістаў. Такая зарыентаванасць дзейнасці мастацкага кіраўніка на творчую індывідуальнасць артыста, на яго здольнасць да самавыяўлення і сталася, відаць, зарукай няўхільнага ўзыходжання да вяршынь.

Востра адчуваючы сучаснасць, Валяцін Дудкевіч не толькі адпавядае запатрабаванню часу, але і стварае тую мастацкую навізну, якой, трэба меркаваць, належыць будучыня. І ў гэтым заключана асабліва роля маэстра і яго ансамбля ў развіцці нацыянальнай культуры канца XX стагоддзя.

Таццяна МДЗІВАНІ

На здымку: у цэнтры — народны артыст Беларусі Валяцін ДУДКЕВІЧ.

У гэтым ляльным спектаклі ўсё прыгожае. Прыгожа і някідка выгараджана прастора сцэны — блакітнымі пласцінамі-шыбінамі, што стварае падабенства лёдавых сценаў. Прыгожа качаюцца па доле белыя шары і зіхціць бенгалскі агонь у руцэ Снежнай каралевы. Сама яна настолькі вабная, што ад яе стройнага стану, карункавай шапачкі і пушыстай муфточкі не адарваць вачэй. Прыгожа рухаюцца нават д'яблы ў пачварных масках (дзеці імгненна ахрыслілі іх "чорцікамі"). У вораў незвычайныя, раскошныя крылы. Двойчы паўтораны эфектны прыём размахвання санкамі (з Каем) і карэтай (у ёй едзе Герда); гэта выдатна перадае імклівасць, неадольнасць руху. Музыка ўвогуле вышэй пахвал, яна "цягне" на маленькі балет, дзе ў кожнага з асноўных герояў — свая выразная запамінальная тэма.

Я пішу пра спектакль Дзяржаўнага тэатра лялек "Гісторыя Снежнай каралевы, расказаная ёю самой" (аўтар п'есы і рэжысёр А. Ляляўскі, мастак-пастаноўшчык А. Фаміна, кампазітар У. Кандрусевіч, балетмайстар В. Рэпіна).

Ад пачатку, як і належыць, увагу дзяцей прыцягвае галоўная геранія-апаўдальніца — Снежная каралева. З ёй супернічаюць д'яблы, якія зладжана скачучы па сцэне і задаюць спектаклю тэмп і рытм. Потым адзін за адным на сцэне з'яўляюцца новыя незразумелыя персанажы — не то проста бабуля, не то ведзьма (у праграмцы — "Старушка, умеюшая колдаваць"), русалка, дзеля якой выносяць акварыум з рыбкамі, нейкія паненкі ў белым ("Умершие девушки"), шаманка з бубнам ("Женщина, заклинающая духов"), усходнія персанажы, з якіх адзін падобен на ёга, і г. д.

А дзе ж маленькія героі — Кай і Герда,

спытаеце вы. Дзе гісторыя самаадданага кахання, здольнага растапіць нават зледзянелае сэрца? На жаль, гісторыя гэтая абзначана адно на словах. Кая і Герду выносяць у вялікіх каробках, перад намі толькі сімвалы хлопчыка і дзяўчынкі — звычайныя "пупсы", адзін блакітны, другі ружовы. (Галасы гучаць з фанэграмы.) Ім з самага пачатку дадзена роля статыстаў. З такой трактоўкай можна было б пагадзіцца, калі б не адно істотнае "але": на вобразе Герды ў казцы Андрэсена ляжыць вялікая сэнсавая нагрузка. Дзяўчынцы шмат што трэба пераадолець, каб знайсці Кая і забраць яго ад Снежнай каралевы. Аднак ад вобраза, створанага ў спектаклі, не выпадае чакаць гэтых значнага: лялька ёсць лялька, у яе свой традыцыйны імідж, трывала замацаваны ў дзіцячым свядомасці. Да таго ж — хіба можа нерухома дробная істота супернічаць з жывой сексапільнай жанчынай? (Невыпадкова ў фінале плача не Герда, а Снежная каралева (В. Белаш), і самымі сапраўднымі слязамі!)

У гэтым, мне думаецца, галоўны "пракол" рэжысёра. Няўдалае мастацкае вырашэнне пары Кай — Герда абумовіла сабой і іншыя няўдачы, якімі спектакль па ходу дзеяння пачынае абрастаць, як снежны ком. Нялёгка шлях Герды ў Лапландыю выглядае непераканаўча. Згубілася сярод іншага яе малюсенькая лодачка, цяжка зразумець, дзеля чаго так многа людзей, якую ролю адыгрываюць яны ў падарожжы дзяўчынкі. Тое, што мы бачым на сцэне, болей нагадвае канцэрт, чым звязную дзею. П'есы як такой не існуе, ёсць толькі шэраг персанажаў, якія працягваюць сябе парай няўцямных фраз, песняй альбо скокамі. Нават Разбойніца прайшла без належнага эфекту, бо для яе

не прыдуман ніводнага выразнага дыялога. Старанна перанесены з арыгінала галубы і паўночныя алены мала чым дапамагаюць спектаклю.

У такім выпадку застаецца адно — "выязджаць" на тым, што Т. Гаробчанка ў аглядзе дзіцячых спектакляў назвала "агрэсіўнай візуальнасцю". Ад пачатку да канца скача і крыўляецца кампанія "чорцікаў" ("дьявол і яго отраженье"). Яны то суправаджаюць дзеянне, то выходзяць на пярэдні план, і настолькі запаланілі сабой прасторы сцэны — пяцёра мужчынаў усё-такі! — што без усялякага сумнення запамінацца маленькім гледачам больш за ўсё. Чаму яны пры канцы адпаўзаюць ад беднай расправы і лялькі, застаецца няясным. Адступілі перад сілай кахання? Памятаючы "Алавянага салдаціка", можна падумаць, што ў тэатра лялек з каханнем увогуле праблемы (як, дарэчы, і з Андрэсенам).

Не ўсё выверана і ў вобразе "халоднай красуні". Калі яна звезла хлопчыка з дому, то павінна, па ідэі, знаходзіцца з ім у сваім лёдавым палацы. Яна ж як бы ўсюдыісная: і з Каем бавіць час на канале, і Герду бярэ на рукі падчас яе падарожжа. Ды яшчэ і люляе, шкадуе нібыта. Док злая яна, скажыце, ці добрая? Шасцігодкі яшчэ не здольны бачыць паўтонаў — толькі чорнае і белыя...

Урэшце ўсё скончылася добра. Каханне перамагло, прыляцелі анёлкі (ці амуры?), "салодкай парачцы" на той жа канале "Незвестный во фраке" (В. Шакаліда) падносіць букет ружаў. Снежная каралева дорыць яму партрэт дацкага казачніка, а сама адпраўляецца падарожніцай па Еўропе. Прыемная справа, праўда? Былі б грошы...

Галіна КАРЖАНЕЎСКАЯ

Першыя пробы п'яра Аўгінні Кавалюк у свой час ухваліў Міхась Васілёк — тады будучая паэтэса вучылася ў Гродзенскім педагагічным інстытуце імя Янкі Купалы.

А нарадзілася Яўгенія Трафімаўна непадалёку ад Гродна, у вёсцы Стральцы. Універсітэт скончыла ў 1959 годзе.

Абставіны склаліся так, што вымушана была развітацца з Беларуссю. З 1959 па 1978 год настаўнічала ў Рызе (Латвія), пасля да 1982 года там жа працавала ў Міжгалоўным інстытуце павышэння кваліфікацыі спецыялістаў народнай гаспадаркі Латвіі. У 1987 годзе пераехала ў Санкт-Пецярбург, дзе і жыве па сённяшні дзень.

З першымі вершамі А. Кавалюк выступіла яшчэ ў 1952 годзе на старонках раённай газеты. А першай яе кнігай стаў зборнік для дзяцей "Белае дзіва", што выйшаў у 1964 годзе. Прыхільна была сустрэта чытачамі і крытыкай першая "Дарослая" кніга А. Кавалюк "Маўклівыя скарбы", якая пабачыла свет у 1966 годзе. Яўгенія Трафімаўна з'яўляецца таксама аўтарам кніг "Крона бурштыну" (1974), "Імгненні след" (1987). Перакладае з латышскай мовы.

Лірычная гераіня А. Кавалюк — наша сучасніца, якая жыве ярка, дзейсна. Паэтэса вялікую ўвагу надае маральна-этычнай праблематыцы, апявае каханне, любоў да роднай зямлі.

З днём нараджэння, шануюная Яўгенія Трафімаўна! Доўгіх год жыцця Вам і новых творчых поспехаў!

Чалавечы боль і жыватворнасць слова

На пачатку сакавіка ў Гомельскай бібліятэцы імя Герцэна прайшла сустрэча чытачоў з беларускай пісьменніцай Святланай Алексіевіч. Яе знакамітыя кнігі "У вайны не жаночы твар", "Апошнія сведкі", "Цынкавыя хлопчыкі", "Зачараваны смерцю", "Чарнобыльская малітва" ўвайшлі ў двухтомнік, які летась выпусціла маскоўскае выдавецтва "Остожье". Гэта пранізлівае споведзь пра чалавека, пра самую глыбіні яго псіхалогіі, якая выяўляецца ў экстрэмальных умовах.

Кожная сустрэча са Святланай Алексіевіч, лаўрэатам некалькіх аўтарытэтных, у тым ліку і міжнародных прэмій, — гэта з'ява. Увабраўшы ў сваім сэрцы спрасаваны з цягам гадоў нясцерпны чалавечы боль, пісьменніца сваім талентам пераплавіла яго ў жыватворнасць мастацкага слова, якое кранае сваёй гарачынёй і шчырасцю, выклікае нашы роспач і роздумы.

Адбылася гаворка, у якой чытачы і пісьменніца імкнуліся вызначыць сэнс існавання чалавека, спасцігнуць сучасную рэчаіснасць...

Асэнсаванню часу і чалавека ў ім прысвечана і новая кніга Алексіевіч, аб рабоце над якой таксама ішла гаворка. Цудоўны алень вечнага палявання — такая назва чарговай кнігі людскіх спаведзяў. На гэты раз даследуюцца лёсы закаханых, найвялікшыя перажыванні душы жанчыны і мужчыны. Чытачы выказалі Святлане Алексіевіч пажаданні творчай нязгаснасці і захавання мужнасці ў яе самаадданай працы.
Алег АНАНЬЕУ

Нэлі Шчасная "Аўта-партрэт"

Фота Э. БЫХАЎЦА

"Улады павінны зразумець..."

(Працяг. Пачатак на стар. 5)
этнакратычным плане, і найперш у дачыненні да нацыянальных адраджэнняў у бліжэйшым да Расіі замежжы, а ў самую першую чаргу да нацыянальнага адраджэння сваёй найбліжэйшай саюзніцы Беларусі, якая пакуль свае задачы не вырашыла і ўвогуле знаходзіцца сёння ў сітуацыі, калі вырашаць іх вельмі складана. Да беларускага нацыянальнага адраджэння Расія дагэтуль праяўляла дзіўныя з гледзішча здаровага сэнсу, а тым больш культурнага і палітычнага, няўвагу і абьякавасць. Прычым такую няўвагу праяўляла розная Расія. Расія Жырыноўскага, Зюганова, які ўзяў на ўзбраенне камуністычнай партыі працы буйнога расійскага філосафа, палітолага, але, як кажуць, махровага манархіста Івана Ільіна. І, на жаль, Расія Гайдара і Чубайса.

Дарэчы, калі я спытаўся нядаўна ў брата Анатоля Чубайса — Ігара Чубайса, які сёння ўзначальвае адзін з расійскіх часопісаў і займае выразна русафільскія пазіцыі, чаму яны нічога не пішуць на тэму ўкраінскага, беларускага нацыянальнага адраджэння, ён адказаў мне — нам бы з самімі сабою разабрацца... Але хіба магчыма разабрацца з самім сабою, не зважаючы на тое, што вакол нас?

Гэта, на маю думку, тыповы сіндром вялікадзяржаўнасці. Маўляў, мы самадастатковая сістэма... У канцы 20-га стагоддзя ўжо няма і не можа быць самадастатковых, замкнутых этнасістэм.

Адным словам, усе расійскія колы, у тым ліку і афіцыйныя, апынуліся ў баку ад праблемаў вашага нацыянальнага адраджэння, ад абароны гінучай мовы самага блізкага этнасу, якую, я перакананы, Расія павінна

абараняць. Абараняць існуючую на гэтай мове этнакультуру, як адну з апошніх чыстых крыніц славянскай культуры. Мы аказаліся ў баку ад удзелу свайго ў абуджэнні і пашырэнні этнакультурнай самасвядомасці сапраўды брацкага народа, якая сёння крытычна і небяспечна аслабленая! Гэта менавіта Расія, Расія розная — ад правых да левых, ад грамадскіх колаў да афіцыйных, — павінна быць крэзна зацікаўленая ў захаванні блізкага этнасу. Гэта менавіта Расія павінна сёння ўголас спытаць у кіруючай беларускай эліты: "Што ж вы, браткі, робіце?!..."

Хочацца верыць, што над палітычнай кан'юктурай пераважыць сапраўдная брацкая дружба нашых народаў, якая, я ў гэтым упэўнены, не згіне ні пры якіх палітычных рэжымах і ўладах.

Гутарыў Аляксей ЛІХАВЕЦ

ТУЛЬНЯ ў ХОВАНКІ

(Працяг. Пачатак на стар. 9)
"Прыціхні. Надакучыла з табой спрачаша. Няўжо не абрыдла ўсё пасыпаць сажыстым парашком? Мы ж адно цэлае. Ці не так? — Ён не адрывае вачэй ад ракавіны, у якую цурчыць струмень халоднай вады з крана.

"Памыляеся. — Пляшывы карлік у мазгу аж захліпваецца ад здушлівага смеху. — Кожны сам па сабе. Цяпер няма зліцця ў адно ў людскіх натурах. Ні ў кога! Чаму ж ты павінен быць выключэннем? Мы падзелены на белае і чорнае. А дзённая шэрасць масак — гэта ўсёго толькі кактэйль."

Ён і сам адчуваў побач з сабою пала-су светлага спакою і вязкую глыбіню ачмурэлай цемры. Яно (белае і чорнае) нібы дзяліла яго цела і душу папалам. У тыя дні, калі святло перамагала і адсоўвала густую аўчыну цёмнага, ён весялеў, вочы ажывалі, парасткам з-пад маскі прабівалася жывая, чалавечая ўсмешка.

Прыцішваўся і паскудна-надакучлівы голас карліка ў галаве. Але, вось, па невядомай прычыне ў яго мяняўся настрой. быццам няпрошаны і гулівы вецер прыносіў з-за небасхілу навальнічную хмару і закрываў ёю іскрыстае вока сонца. Ён мяняўся і яму, здавалася, што нацягвае на ўсю сваю істоту задубелы і заплеснявелы, пабіты моллю кажух. Чорны кажух абьякавасці, злосці і яхдства. І яшчэ ён не любіў людзей з халоднымі далонямі і маслянiста-бегаючымі зрэнкамі. Лепш пустата ў вачах, чым віхляста-вінаваты позірк. Гэта нішто іншае, як гульні ў хованкі самога з сабою...

Званок у дзверы. Цягучы і доўгі. Званок разганяе цішыню глыбокага вечара па кутках кватэры. Але ён нікога не чакае і таму нерухома сядзіць за кухонным сталом з цыгарэтаў у зубах. Лёгка дымок тытуню шчыпле ноздры, павісае на вейках і распаўзаецца пад

столлю. Званок не змаўкае. Позна ўжо. У такі час можа турбаваць толькі сусед па лесвічнай пляцоўцы. Відаць, што праспаўся. Гарачы вантробы, а патушыць няма чым.

"Не, толькі не гэта. Абрывдла слухаць алкагольную ачмуранасць таўстунца. Ягоныя праблемы няхай застануцца для яго невырашальнымі. — Ён няспешна, абьякава падыходзіць да дзвярэй і адключае званок-назолю. Цішыня, спалюхана азіраючыся, зноўку выпаўзае з куткоў і запаўняе кватэру. Ён ляжыць, быццам сыты кот, тэпае да ракавіны, выключае танючкі ручаёк з крана, гасіць святло на кухні і прабіраецца па слепаватай прыхожай да канапы. Яна не заслана. Кладзецца, нацягвае да самага падбародка ватную коўдру і змружвае вейкі. Самыя шчаслівыя хвіліны за цалючкі дзень. Сон бязважжай пуховай пярынай накрывае цела. Ён усміхаецца змроку і цемры. Ён шчаслівы..."

ГУТАРКА ў гэтым артыкуле пойдзе пра некаторыя, на маё перакананне, важныя пытанні перабудовы сельскай гаспадаркі, аб праграме яе рэформы.

Стратэгічную задачу вызначыў Прэзідэнт Рэспублікі Беларусь А. Лукашэнка ў сваім выступленні на ўрачыстым пасяджэнні, прысвечаным 155-годдзю Беларускай сельскагаспадарчай акадэміі: "Пераварыць сельскую гаспадарку ў дынамічна развітую галіну нацыянальнай эканомікі, забяспечыць харчовую бяспечнасць дзяржавы, захаваць і мадэрнізаваць сацыяльную інфраструктуру вёскі". На нарадзе ў Гродне ў сакавіку 1998 года ён удакладніў сваю канцэпцыю рэформы сельскай гаспадаркі, выказаўся за захаванне і далейшае развіццё калгасаў і саўгасаў, фермерскіх гаспадарак. "У калгасах і саўгасах сфарміравалася найбольш спрыяльнае асяроддзе чалавечага пражывання з развітой сацыяльна-культурнай, адукацыйнай і медыцынскай інфраструктурай".

сыравіну, не дае гатовай для спажывання прадукцыі.

Незавяршанасць сельскагаспадарчай вытворчасці адвечна была і застаецца вялікай бядой сялянства. Аднаасобная сялянская гаспадарка, у сілу сваіх дробных памераў, не ў стане была арганізаваць перапрацоўку сваёй сыравіны. З'явіліся пасрэднікі, якія за бясплатна сакуплялі ў сялян сыравіну, перапрацоўвалі яе на сваіх саматужных прадпрыемствах і па высокіх цэнах прадавалі гатовую прадукцыю спажывцам. Праз нізкія цэны на сыравіну пасрэднікі пераганялі ў сваю карысць да дзвюх трэціх частак вартасці, створанай сялянамі.

Пасля Кастрычніцкай рэвалюцыі, у перыяд нэпа, сяляне пры актыўным удзеле таго ж прафесара Чаюнава сталі ствараць кааператывыны таварыствы па перапрацоўцы сельскагаспадарчай сыравіны — малочна-мясныя, бульбяна-крухмальныя, па першаснай апрацоўцы лёну, пладова-гароднінныя і іншыя. І ў Беларусі арганізацыя такіх таварыстваў мела

гас, фермерская гаспадарка, як юрыдычны асобны, будучы членамі некалькіх таварыстваў, у залежнасці ад колькасці відаў сыравіны.

Юрыдычныя члены таварыстваў не прадаюць сваю сыравіну сваім перапрацоўчым прадпрыемствам, а здаюць як давальную сыравіну на перапрацоўку. Прыёмныя пункты перапрацоўчых прадпрыемстваў прымаюць сыравіну, заносзяць яе на асабовы рахунак гаспадаркі, вызначыўшы колькасць, якасць і кошт сыравіны. Цяпер нярэдка на закуп сыравіны не хапае сродкаў, заводы стаяць, а ў полі гніе бульба, псуецца льнотраста. Перапрацоўка сыравіны на кааператывыныя прадпрыемствах выключае патрэбу ў грашах на яе закуп. А гэта эканомія трыльёнаў і трыльёнаў рублёў.

Рэалізацыя гатовай прадукцыі можа весціся праз гандлёвыя кропкі саміх таварыстваў у гарадах і населеных пунктах, або збывацца аптвым гандлёвым арганізацыям. Пасля перапрацоўкі і рэалізацыі гатовай прадукцыі здатчыку выплачваецца кошт здадзенай сыравіны і адпаведна прапарцыянальная частка прыбыт-

ўзроўню гэтай галіны вытворчасці. Цяпер, калі сельская гаспадарка дасягнула высокага тэхнічнага ўзроўню, з укараненнем аўтаматызацыі, камп'ютэрызацыі, электроннай тэхнікі, настаў час пераходу яе ад незавершанай да завершанай вытворчасці, да перапрацоўкі сыравіны самой сельскай гаспадаркай з непасрэднымых выходам на спажывецкі рынак.

Працэс пераходу сельскай гаспадаркі ад незавершанай вытворчасці да вытворчасці гатовай для спажывання прадукцыі пачаўся і ў нас, але развіваецца ён стыхійна. Калгасы і саўгасы сталі самі, па сваёй ініцыятыве, ствараць цэхі і прадпрыемствы па перапрацоўцы сваёй сыравіны. Але не на кааператывнай аснове, а ўнутрыгаспадарчы, што не вырашае ўсёй праблемы выхаду сельскай гаспадаркі з крызісу.

Старшыня Наваградскага райвыканкама А. Ліс заяўляе, спасылаючыся на свой вопыт, што сёння ў раёне ўстойліва трымаюцца і развіваюцца тыя калгасы і саўгасы, якія пабудавалі прадпрыемствы і маюць гандлёвыя кропкі ў горадзе. "Па нашых падліках, — заяўляе А. Ліс, — такія гаспадаркі, толькі дзякуючы перапрацоўцы сваёй сыравіны і продажу гатовай прадукцыі, маюць 50-60 працэнтаў рэнтабельнасці". Такія прыклады можна прывесці шмат. Ці не вызначаюць гэтыя прыклады шлях, па якім павінна ісці перабудова ўсёй сельскай гаспадаркі?

Цяпер практыкуецца прымацаванне слабых калгасаў да прамысловых прадпрыемстваў. Такія мерапрыемствы, які дзяржаўная грашовая дапамога, забяспечваюць правядзенне паспяховай і ўборачнай кампаніі, а далей з'яўляцца тыя ж пасрэднікі і за бясплатна забяраюць сыравіну. Такая дапамога ідзе ў большай меры на карысць пасрэднікам, чым калгасам. Ёсць народная прымаўка: "Калі хочаш накарміць рыбай галоднага — не давай яму рыбы, а дай вуду". Маюць вуду, ён заўсёды будзе з рыбай. Так і тут. Лепш было б, каб прамысловасць дапамагла слабым калгасам і саўгасам пабудаванне перапрацоўчых прадпрыемстваў. Яны праз год выйшлі б на шлях устойлівага ўздыму вытворчасці.

Мінсельгасхарч мяркуюць аб'явіць банкруцтва і правесці санацыю заняпалых калгасаў. Такая цяжкая аперацыя нічога не дасць, бо яна не ліквідуе галоўнай прычыны ўпадку вытворчасці — непарытэт цэн. Застаюцца і пасрэднікі, якія "з'ядаюць" прыбыткі калгасаў. У выніку такой перабудовы можа здарыцца, што праз два-тры гады гэтыя ж калгасы зноў дывідэндца аб'явіць банкрутам і праводзіць санацыю. Так было пры сваёй уладзе. З калгасаў спісвалася запазычанасць дзяржаве, а праз два-тры гады запазычанасць вырастала зноў, бо прычына, якая вяла да запазычанасці — непарытэт цэн, — заставалася дзейнічаць пярэняшаму. Ці не лепш у калгасах, якія стаяць на мяжы краху, замест санацыі будаваць перапрацоўчыя прадпрыемствы?

Варта было б правесці такія эксперыменты: арганізаваць два кааператывыныя таварыствы, аднаму з іх перадаць ільнотрасту, другому — мяса-малочны завод. Упэўнены, што праз адзін год яны далі б станоўчыя вынікі.

Мінсельгасхарч мяркуюць правесці акцыянараванне перапрацоўчых прадпрыемстваў. Гэта можа толькі пагоршыць становішча сельскай гаспадаркі. З'яўляюцца акцыянеры — фізічныя асобы, якіх Чаюнаў называў "п'яўкамі" і якія будуць высмоктаць сок з сельскай гаспадаркі. Становішча не палепшыцца і перадача 40 працэнтаў акцый вытворцам. На руках у фізічных акцыянераў застаецца 60 працэнтаў акцый. Львіную долю дывідэндаў забяраюць яны. Грошы гэтыя ўжо ніколі не вернуцца ў сельскую гаспадарку, яны будуць вымывацца з сельскагаспадарчага фінансавага патоку і скарыстоўваюцца на разбэшчанае жыццё, на будаўніцтва катэджаў, на Канарскія астравы. Акцыянараванне будзе спрыяць абстраэнню крываўнага абстаноўкі ў краіне, спрыяць адмысловаму "брудных" грошай.

Працоўная вытворчая кааператыва пачыста выключае ўсялякіх пасрэднікаў — ад дзяржаўных перапрацоўчых прадпрыемстваў да жупіла. Яна будзе спрыяць далучэнню сельскай гаспадаркі да шырокага спажывецкага рынку, што павялічыць прыбыткі калгасаў, саўгасаў, фермераў у 2-3 разы і тым у значнай меры выраўняе дыспарытэт цэн. Аднак неабходнасць кожны год збіраць грошы на правядзенне паспяховай і ўборачнай кампаніі. Прыбыткі ад перапрацоўкі сельскагаспадарчай сыравіны не будуць вымывацца з фінансавага патоку, а цалкам пойдуча на павелічэнне вытворчасці, павышэнне аплаты працы сялян, на паліпшэнне сацыяльна-культурных умоў жыцця вёскі.

Арганічнае аб'яднанне перапрацоўчых прадпрыемстваў з калгасамі, саўгасамі, фермерскімі гаспадаркамі не кампанія, а працяглы працэс, якім павінна кіраваць дзяржава. Такое аб'яднанне запатрабуе пераносу перапрацоўчых прадпрыемстваў з буйных гарадоў на перыферыю. Аб'яднаць вытворчую дзейнасць перапрацоўчых прадпрыемстваў можна і мэтазгодна ў два-тры гады. Перанос жа гэтых прадпрыемстваў з гарадоў у сельскую мясцовасць будзе доўжыцца дзесяцігоддзі. Перанос іх будзе ажыццяўляцца па меры зносу тэхнічнага абсталявання гарадскіх прадпрыемстваў і па меры будаўніцтва новых у вясковай мясцовасці.

Перанос узказаных прадпрыемстваў палепшыць экалогію гарадоў, рэзка скароціць транспартныя выдаткі на перавоз сыравіны, скароціць страты сыравіны, значна павялічыць кармавыя фонды сельскай гаспадаркі за кошт адходаў вытворчасці.

ІГНАТ ДУБРОЎСКИ

Дай галоднаму вуду, а не рыбу

кай інфраструктурай". "Не трэба так рэфармаваць вёску, каб забыць усё тое, што мы накіпілі за апошнія стагоддзі, дзесяцігоддзі савецкага перыяду".

Гэта рэальнае, навукова абгрунтаванае вызначэнне стратэгічнай задачы. Трэба толькі распрацаваць метады, канцэпцыю яе вырашэння. Для гэтага неабходна даць навуковую ацэнку стану сельскай гаспадаркі ў гістарычным аспекце і ў перспектыве яе развіцця.

Прэзідэнт у сваіх выступленнях неаднойчы звяртаўся да вучоных і спецыялістаў сельскай гаспадаркі выказаць свае думкі, свае прапановы на распрацоўку форм рэарганізацыі сельскай гаспадаркі, распрацоўку механізму па ператварэнні яе ў дынамічна развітую галіну нацыянальнай эканомікі. Хачу і я выказаць свае прапановы па вырашэнні гэтай важнай праблемы.

Складваецца ўражанне, што за спіной Прэзідэнта ідзе разбурэнне калгасаў і саўгасаў шляхам дзялення іх маёмасці на асабовыя долевыя паі. Долевыя паі — нішто іншае, як разнавіднасць акцый.

Прывяду адзін прыклад такой рэформы. Мінсельгасхарч перавёў калгас імя Калініна Нясвіжскага раёна на асабовыя долевыя паі. Гэты калгас — адна з лепшых гаспадарак Беларусі, якая не мае ніякай патрэбы ў перабудове. Ураджаі збожжавых культур тут складаюць 40—50 цэнтнераў з гектара, надоі — каля 6 тысяч кілаграмаў малака ад каровы за год. Калгас мае прадпрыемствы па перапрацоўцы сваёй сыравіны. Вырабляе на сваіх прадпрыемствах звыш 40 відаў мяса-малочнай прадукцыі.

Маёмасць калгаса падзялілі не па роўнай долі, а ў залежнасці ад велічыні стажу. Быў вызначаны мінімальны. У кога працоўны стаж быў ніжэй мінімальнага, той пазбаўляўся права на долевыя паі. У калгасе імя Калініна каля 300 калгаснікаў не атрымалі долевыя паёў, гэта пераважна моладзь. Адпярэчана ад кіраўніцтва гаспадаркай самая працаздольная, самая актыўная частка працоўнага калектыву, тая яго частка, якая вызначае лёс гаспадаркі.

Самае галоўнае багацце, якога дасягнуў калгасны лад пры савецкай уладзе, — гэта стварэнне працавітых, маналітна-дружных калектываў. У гэтых калектывах усе члены былі раўнапраўныя. Праведзеная перабудова ў калгасе імя Калініна разбурывала дружны згуртаваны калектыв калгаснікаў, сацыяльную справядлівасць замяніла дыферэнцыяцыя на багатых, бедных і безмаёмных парабкаў. А ў друку заявілі, што калгас імя Калініна захаваўся як калектывная гаспадарка. Цяпер гэта гаспадарка не калгас, яна грунтуецца не на калектывнай уласнасці, а на складчыне прыватнай уласнасці, цяпер тут будзе гаспадарчы капітал, а не працоўныя.

Чаму б для правядзення падобнага эксперыменту не ўзяць калгас, які стаяць на грані банкруцтва, падзяліць яго маёмасць на паі і пераканацца, памагае ці не такая рэформа яго ўздыму? Дык не, бяруць багаты калгас, які ўзяў эканоміку, пераадолеў крызіс, а рэфарматары дасягнулі поспеху на аснове заканамернасцяў калгаснай уласнасці прыпісваюць супрацьлеглы сістэме і паказваюць, якія высокія вынікі дае долевая сістэма. Гэта не навука, а кашчунства.

Што ж уяўляе сабой сельская гаспадарка, як галіна вытворчасці, сёння? Характэрнай яе рысай з'яўляецца **незавяршанасць вытворчасці**. Яна адносіцца да галін, здабываючых

шырокую распаўсюджанасць. Асноўнай мэтай таварыстваў па перапрацоўцы сыравіны было — "выдаліць пасрэднікаў між спажывцом і вытворцам", сцвярджаюць вядомы рускі эканаміст А. Чаюнаў.

Як пацвярджае вучоны, прыбытак сялянскіх гаспадарак праз перапрацоўку сваёй сыравіны на сваіх кааператывыных прадпрыемствах павялічыўся ў два-тры разы. Перапрацоўчая кааператыва змагла за кошт сваіх накіпленняў ствараць крэдытныя кааператывыныя таварыствы, перайсці на таннае самафінансаванне сельскай гаспадаркі.

З калектывізацыяй сельскай гаспадаркі ўсе кааператывыныя прадпрыемствы па перапрацоўцы сельскагаспадарчай сыравіны былі перададзены дзяржаве.

Пасля Вялікай Айчыннай вайны ў калгасах і саўгасах сталі стварацца цэхі або дробныя прадпрыемствы па перапрацоўцы сваёй сыравіны. Але ствараліся яны не на кааператывнай аснове, а як ўнутрыгаспадарчыя, і не вырашалі ўсёй праблемы перапрацоўкі сыравіны.

Зараз у нас існуе сістэма "аграпрама". Але гэта фікцыя, ніякага "аграпрама" ў нас няма. Ёсць "агра" і ёсць "прам". Яны не прадастаўляюць сабой арганічна цэласнай сістэмы. Узаемаадносінны іх больш антаганістычныя. "Прама" адкрыта абірае "агра" праз непарытэт цэн. "У нас ёсць таксама рэзервы, якія сёння "з'ядаюцца" перапрацоўшчыкамі, так званымі сумежнікамі", — адзначае Прэзідэнт.

Ёсць і прамае рабуніцтва калгасаў і саўгасаў на рынку сыравіны. Як ні чысці, як ні сартуй збожжа ці бульбу, альбо льнотрасту, на прыёмным пункце ацэняць яе як недаведзеную да кандыцыі і паменшаць колькасць здаваемай прадукцыі.

Як жа звязана ў адзін ланцужок вырашчванне сельскагаспадарчай сыравіны і яе перапрацоўка? Як пазбавіць калгасы і саўгасы ад бязвыплатнага абдзірання, якое завяло іх у зацяжны крызіс? **Ёсць адзінае выйсце — рэфарміраваць сельскую гаспадарку з незавершанага ў завершаны тып вытворчасці, якая будзе выпускаць не сыравіну, а гатовую да спажывання прадукцыю і паўфабрыкаты.** Карацей кажучы, трэба адпрэчыць усялякіх пасрэднікаў па перапрацоўцы і перапродажу сельскагаспадарчай сыравіны. Яе павінны перапрацоўваць самі сяляне.

Такое ператварэнне сельскай гаспадаркі можа быць дасягнута шляхам арганічнага аб'яднання, зліцця ў адно гаспадарчае цэлае, у адну непадзельную сістэму сельскую гаспадарку і перапрацоўчую прамысловасць на кааператывнай аснове. Калгасы, саўгасы, фермерскія гаспадаркі арганізуюцца ў кааператывыныя таварыствы па відах перапрацоўваемай сыравіны: мяса-малочныя, крухмала-бульбяныя, ільноперапрацоўчыя і іншыя таварыствы. Гэтым таварыствам перадаюцца адпаведныя дзяржаўныя прадпрыемствы па перапрацоўцы сельскагаспадарчай сыравіны. Памеры такіх таварыстваў будуць вызначацца сыравіннымі зонамі перапрацоўчых прадпрыемстваў.

Членамі таварыстваў стануць калгасы, саўгасы, фермерскія гаспадаркі, як юрыдычныя асобы. Гаспадаркі гэтых юрыдычных членаў таварыстваў — раслінаводства, жывёлагадоўля — застаюцца самастойнымі, вядучы свае галіны пярэняшаму незалежна. Яны аб'ядноўваюцца ў таварыствы толькі для перапрацоўкі сваёй сыравіны. Агульнай кааператывнай уласнасцю кожнага таварыства будзе адно перапрацоўчае прадпрыемства. Кожны калгас, саў-

ку з вылічэннем на ўтрыманне прадпрыемства, развіццё яго, удасканаленне тэхналогіі. Падаткі ад прыбыткаў перапрацоўкі выплачваюць дзяржаве юрыдычныя члены аб'яднання.

Трэба адзначыць, што існуюць два тыпы першасных вытворчых кааператываў.

Першы тып — працоўныя вытворчыя кааператывы, у аснове якіх размеркаванне прыбытку робіцца прапарцыянальна перапрацаванай сыравіны, гэта значыць на працоўнай аснове. Уступныя паявы ўносы ў такіх кааператывах (таварыствах) маюць характар стварэння сродкаў для арганізацыі гаспадарчай дзейнасці. У такіх кааператывах "капітал — служба, а не гаспадар. Таму і кіраванне справамі такое, што кіруюць не прадстаўнікі капіталу (...), а працоўныя гаспадаркі, для абслугоўвання патрэб якіх узнік і існуе кааператыв" (А. Чаюнаў).

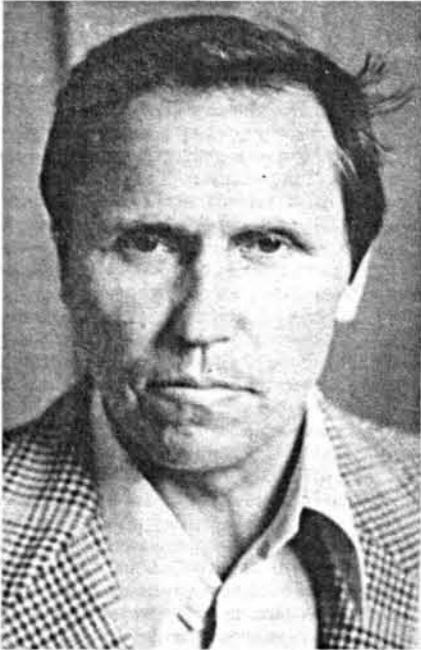
Другі тып вытворчага кааператыву заснаваны на прычыпах прыватнай уласнасці. У кааператыве гэтага тыпу рашаючае значэнне маюць памеры паёў або кошт акцый. Тут, карыстаючыся тэрміналогіяй Чаюнава, гаспадаром з'яўляецца капітал, а працоўныя — яго служкі. Такія кааператывы для перабудовы нашай сельскай гаспадаркі непрыемныя. Пры сучасным нізкім узроўні прыбыткаў калгасаў і саўгасаў усе яны пойдуча на выплату дывідэндаў. Пры нізкім узроўні дывідэндаў будзе масавы продаж акцый. У чые рукі яны трапяць, можна вызначыць беспамылкова. Акцыянерныя таварыствы (кааператывы) у сельскай гаспадарцы дадуць магчымасць "адмываць" накрадзеныя ў дзяржавы і нарабаваныя ў народа грошы.

Галоўнай прычынай крызісу, заняпаду сельскай гаспадаркі з'яўляецца непарытэт цэн. Цэны на прамысловыя вырабы, якія скарыстоўваюцца ў сельскагаспадарчай вытворчасці, занадта высокія, а цэны на прадукцыю сельскай гаспадаркі заніжаны — да ўзроўню сабекошту і нават ніжэй. Гэтай галоўнай прычыне адсталасці сельскай гаспадаркі спадарожнічаюць і іншыя аб'ектывныя і суб'ектывныя прычыны эпізодычнага характару.

Дыспарытэт цэн — гістарычная з'ява, ён уласцівы не толькі Беларусі і краінам СНД, ён быў і ў Савецкім Саюзе. Разбурэнне СССР абвастрала разбегу цэн. Была няроўнасць цэн і да рэвалюцыі, у царскай Расіі. Больш за тое, дыспарытэт цэн мае глабальны характар, ён працягваецца амаль ва ўсіх краінах свету. Многія краіны даюць сельскай гаспадарцы салідныя дадаты, каб пакрыць страты ад няроўнасці цэн.

Узнік дыспарытэт цэн у той даўні старажытны перыяд развіцця чалавечага грамадства, калі прамысловасць аддзялілася ад сельскай гаспадаркі. Дробныя аднаасобныя сялянскія гаспадаркі па прычыне нізкай тэхнічнай асновы і абмежаваных эканамічных умоў не маглі перапрацоўваць сваю сыравіну. У выніку гэтага з'явіліся пасрэднікі па перапрацоўцы рэспінай і жывёлагадоўчай сыравіны. У сілу гэтага сельская гаспадарка пайшла па шляху развіцця незавершанай вытворчасці. Такой застаецца яна і сёння. Перапрацоўчыя прадпрыемствы набылі манопольнае права дыктаваць цэны на сельскагаспадарчую сыравіну. Гэтыя прадпрыемствы аддзялілі сельскую гаспадарку ад спажывецкага рынку. Яна набыла застоіны, прыгнечаны характар развіцця.

Працэс інтэграцыі перапрацоўчай прамысловасці з сельскай гаспадаркай — гістарычны працэс глабальнага маштабу. Ён не мог пачацца раней з прычыны нізкага тэхнічнага

Менавіта так назвала сваю рэцэнзію на кнігу Міхася Клебановіча "Ранішняе сонца", з якой выступіла ў трэцім нумары часопіса "Полымя" за 1983 год, Таццяна Шамякіна, тым самым падкрэслішы не толькі мастацкія вартасці прозы пісьменніка, а і яго прынцыповасць у адлюстраванні рэчаіснасці. А словы, вынесеныя ў заглавак водгуку крытыка, добра стасуюцца і да ўсяго жыццёвага і творчага шляху М. Клебановіча.

Нарадзіўся будучы пісьменнік у вёсцы Грэск цяперашняга Слуцкага раёна. У 1957 годзе скончыў аддзяленне журналістыкі філалагічнага факультэта Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта і быў накіраваны на тэлебачанне. Працаваў рэдактарам ваенных перадач, старшым рэдактарам рэдакцыі сельскагаспадарчых перадач, старшым рэдактарам рэдакцыі "Тэлефільм", членам сцэнарна-рэдакцыйнай калегіі галоўнай рэдакцыі "Тэлефільм". Ярка праявіліся прафесійныя і арганізатарскія здольнасці М. Клебановіча на пасадзе галоўнага рэдактара сцэнарна-рэдакцыйнай калегіі рэспубліканскага тэлебачання і Дзяржтэлерадыё Беларусі.

Пачынаў М. Клебановіч свой творчы шлях з карэспандэнцый, замалёвак, нарысаў, напісання сцэнарыяў тэлевізійных перадач. У 1962 годзе на тэлебачанні была пастаноўлена яго п'еса "Аплявуха". Да жанру апавядання, аповесці звярнуўся ў канцы 1960-х гадоў. Друкаваўся ў часопісах "Полымя", "Нёман", "Беларусь". Згаданая кніга "Ранішняе сонца" выйшла ў 1981 годзе. Творы М. Клебановіча прывабліваюць псіхалагічна вылічанымі, па-сапраўднаму народнымі характарамі, добрым веданнем аўтарам жыцця беларускай вёскі, дакладным адчуваннем мовы.

Вядомы М. Клебановіч і як сцэнарыст некалькіх дакументальных фільмаў, а тэлефільм "Размова пра зямлю" ў свой час быў адзначаны прэміяй на Усесаюзным фестывалі.

Віншуючы Міхаіла Іванавіча з 65-годдзем, зычым яму далейшыя жыццёвыя і творчыя поспехаў!

Традыцыйная, штогодняя

У перадсвяточныя і святочныя дні ў Палацы мастацтваў праходзіла выстава, прысвечаная 8 Сакавіка. Усе ўдзельнікі выставы — жанчыны. Гэта выстава традыцыйная, праводзіцца не першы раз. Такім чынам, Беларускі саюз мастакоў адзначае Міжнародны жаночы дзень.

Хоць выставу і нельга назваць мастацкай падзеяй года, зацікаўленага глядача яна не расчаравала б. Што ні кажы, а ментальнасць — адзін з асноўных, вызначальных элементаў творчасці.

Жаночая ментальнасць своеасаблівым чынам адбіваецца ў палотнах, графічных аркушах, дэкаратыўна-ўжытковым мастацтве гэтай выставы. Жанчын звычайна менш цікавіць палітыка і ўвогуле сацыяльная тэматыка. Іхнія творы больш "цёплыя", нават калі гэта краявід альбо нацюрморт.

б сакавіка кіраўніцтва Беларускага саюза мастакоў наладзіла для "лепшай паловы" творчага саюза сустрэчу і фуршт.

Пранікнёнае слова на сустрэчы ад імя мужчын БСМ сказаў сп. Г. Буралкін. Ад "братняга" Саюза архітэктараў выступіў сп. Я. Кавалеўскі. Аналагічная выстава, некамерцыйнага і "несправаздачнага" характару, плануецца і на наступны год.

П. В.

1799-1999

Францішак Багушэвіч і Пушкін

Гэтыя два імёны ніколі яшчэ ў нашым літаратурнаўстве не ставіліся побач. А дарэмна! Францішак Багушэвіч лічыў Пушкіна найвыдатным паэтам. Менавіта так ён назваў Пушкіна ў невялікім допісе, змешчаным у пятым нумары часопіса "Край" за 1887 год, калі грамадскасць Расіі адзначала яцідзесятыя ўгодкі з дня трагічнай смерці вялікага рускага паэта. Вільня, у якой жыў тады Багушэвіч, таксама рыхтавалася адзначыць гэтую трагічную дату. Пра гэта ён і паведаміў у часопісе "Край": "Памяць найвыдатнейшага расійскага паэта будзе ўшанаваана ў дзень яго смерці жалобным набажэнствам у царкве Св. Духа, а можа, нават і ў Пятніцкай царкве, дзе Пётр Вялікі хрысціў яго дзеда Ганібала". Нататка была падпісана любімым Багушэвічавым журналісцкім псеўданімам В. Huscicz.

Паблізу Вільні была яшчэ адна мясціна, якая нагадвала пра Пушкіна, — сядзіба малодшага сына Пушкіна Грыгорыя, які ў канцы XIX стагоддзя пераехаў з Міхайлаўскага пад Вільню. Багушэвіч часта шапцываў у прадмессях горада, таму добра ведаў і гэтую мясціну. Яму было цікава, што род Пушкіна так моцна знітаваны з Беларуссю. Пушкіны на Магілёўшчыне, Пушкіны ў Цялушы, Пушкіны пад Вільняй, Пушкіны — па ўсёй Беларусі... Казалі, што і ягоны Дуброўскі з Беларусі. І само прозвішча ад беларускага слова "пушачка" — круглага пляскатага карабка з-пад гуталіну, вазеліну...

Пушкін ведаў Беларусь, беларусаў, называў іх "народом издревле нам родным..." У 1899 годзе святкавалася сотая гадавіна з дня народзіну Пушкіна. Багушэвіч тады жыў у Кушлянах. Рэха юбілею праз газеты даходзіла і да яго. Пачытаўшы юбілейныя весткі, паморшчыўся ад немачы, пашкадаваў, што не ў Вільні, не разам са сваімі пабрацімцамі, і што не можа далучыцца да ўрачыстасці. Адно льга было — узяць пушкінскі томік, пагартач, асвятчыць у памяці водар яго паэзіі, што ён і зрабіў, калі аціх на хвіліну-другую боль нырака...

У 1948 годзе колішня сядзіба сына Пушкіна пад Вільняй была абвешчана Літаратурным музеем А. Пушкіна. Там неаднойчы ладзіліся вечарыны і выставы ў гонар і

Ф. Багушэвіча. Так, прыкладам, было ў красавіку 1965 года. Віленскія "Вечаровыя навіны" ("Вакарынес наўенос") тады пісала: "Сёлета ў сакавіку споўнілася 125 гадоў, калі нарадзіўся беларускі паэт Францішак Багушэвіч, які жыў і працаваў у Вільні. Літаратурны музей імя А. С. Пушкіна з гэтай нагоды арганізаваў выставу "Ф. Багушэвіч у Вільні". На выставе экспануецца шмат новых дакументаў, якія дасталі з Цэнтральнага дзяржаўнага гістарычнага архіва Літоўскай ССР, ад даследчыка жыцця і літаратурнай дзейнасці Ф. Багушэвіча Г. Кісялёва і іншых крыніц. Сярод экспанатаў — зборнік Багушэвічавай паэзіі "Смык Беларускай" і "Дудка Беларускай"... Нататка заканчалася так: "Творчасць і дзейнасць сына братаўскага беларускага народа Ф. Багушэвіча ўнесла немалы ўклад у агульнае змаганне ўсіх прыгнечаных народаў царскай Расіі супраць сацыяльнай няроўнасці, вартая ўвагі нашага грамадства". Аўтар нататкі — К. Петкавічэне, навуковае супрацоўніца Літаратурнага музея імя А. С. Пушкіна.

Гэты свой дослед я задумаў даўно. А калі што задумаеш, то спакваля да цябе і патрэбныя звесткі прыйдуць. Гартуў нека "Нашу Ніву" за 1913 год і натрапіў там на артыкул "Ліст да брата". Аўтар публікацыі, разважаючы пра ўклад Ф. Багушэвіча ў духоўнае жыццё беларусаў, беларускага народа, параўноўвае яго з укладам Пушкіна ў расійскую культуру. "Быў час, калі не акрэплае маскоўскае грамадзянства, пасля татарскай навалы дрыжэла і калыхалася, тады там таксама было модным не прызнавацца да свайго народа, — прыклад — цар Іван Грозны перад чужаземнымі, на іх запытанне, — ці ён сам масковец, — даводзіў, што маскоўцы — гэта "холопы", а ён — Іван Грозны — нямецкага роду.

Але падняўся вялікі артыста слова — Пушкін, і ён складае, узмацоўвае, паліруе, а далей, развярнуўшыся на ўсю шырыню сваёй творчасці, падносіць свету кветкі маскоўскай мовы. Словы з-пад яго пра сыпяцца так спрытна і ёмка, як сыпяцца зярнаты з-пад рук сейбіта. Ламаносаў у гучэрні цёмнай пушчы толькі расставіў вежы, а Пушкін пайшоў па гэтых вежах, пралажыў шырокую

і роўную дарогу. Цяпер па ёй нават дзеці без ніякай апаскі ходзяць на Парнас. А памятаеш, як нясмела і з якім страхам наш "пялясоўшчык" Тарас прабіраўся на гару Парнас? Вядома, ён папаў туды першы раз. За ім пайшоў туды Мацей Бурачок, каторы першы цвёрда і ясна паведаў усяму свету, што наша мова, якую завуць "мужыцкай", завецца Беларускай, і што яна такая ж людская і панская, як французская, ці нямецкая або яшчэ якая. Ён першы паведаў свету аб яе грамадзянскай роўнапраўнасці паміж іншых моў усяго чалавецтва.

З той пары прайшло шмат дзесяткаў гадоў, але пасеянае слова праўды не прапала, а лягло ў добрую глебу і цяпер дало тысячы ўсходаў у сэрцах грамадзян нашай бацькаўшчыны".

Пушкіна турбаваў лёс Расіі, лёс расійскага народа. Гэта ён у першай чвэрці мінулага стагоддзя сказаў: "Усе нашы веды, усе нашы паняцці з маленства атрымалі мы з кніг замежных, мы прывыклі думаць на чужой мове... Вучонасць, палітыка і філасофія яшчэ па-руску не гаварылі: метафізічнай мовы ў нас зусім не існуе... і лянота наша ахвотней выказваецца на чужой мове, якой механічныя формы даўно ўжо гатовыя і ўсім вядомыя". Ці ж не гэтыя думкі гучаць у палымнай Багушэвічавай прадмове да "Дудкі Беларускай"?

Паэзію Пушкіна Багушэвіч больш глыбока спазнаў на ўроках рускай славеснасці, калі вучыўся ў гімназіі. Гэта зрабіла на стрыманую, ураўнаважаную, матэматычна-прагматычную душу юнага Францішка непаўторнае ўражанне. Паэзія Пушкіна размякчыла ягоны прагматызм. І ўжо з тае пары поруч з матэматыкай жыло ў Францішкавай душы паэтычнае слова. Праўда, слова гэтае прарасла на краёвым грунце, краёвых тэмах, адпаведных гэтай зямлі, гэтаму народу, яго гісторыі. Гэта і зрабіла Багушэвічаву постаць самабытнай і непаўторнай для Беларусі. Але Пушкін ёсць Пушкін. Ніхто з ім спаборнічаць не збіраўся. Ніхто не прэтэндаваў на яго п'едэстал. Проста павінны былі нарадзіцца таленты з тутэйшага народа, якія музілі сказаць слоўка ад імя гэтага народа пра яго патрэбы, мары, надзеі. Так

ПАМЯТЬ

"Краты... свет засланилі"

Валянцін Таўлай пражыў усяго трыццаць тры гады, з якіх амаль сем правёў у турмах. Тым не менш, ён пакінуў пасля сябе значную творчую спадчыну, асаблівае месца ў якой займае паэзія, рэвалюцыйная сваім зместам і пафасам, важкая думкамі, роздумам аб жыцці тых, хто воляй абставін вымушаны быў жыць пад сацыяльным і нацыянальным прыгнётам, змагацца і за свае правы, і за свабоду, шчаслівую будучыню. Якраз ёсць нагода ўспомніць Валянціна Паўлавіча добрым, спагадным словам: нарадзіўся паэт 85 гадоў назад.

Творчасць В. Таўлая цесна звязана з барацьбой беларускага народа ва ўмовах Заходняй Беларусі. Спалучэнне глыбока сімвалічнае: пачатак літаратурнай дзейнасці В. Таўлая па часе амаль супаў з пачаткам яго рэвалюцыйнай барацьбы. У 1928 годзе на старонках газеты "Сіла працы", што выходзіла ў Вільні, быў надрукаваны першы верш чатырнаццацігадовага аўтара, тады вучня Віленскай беларускай гімназіі, а праз год яго, члена падпольнай камсамольскай арганізацыі, выключылі з гімназіі за ўдзел у вучнёўскай забастоўцы.

Няцяжка здагадацца, пра што пісаў малоды паэт. Прага абнаўлення свету і жыцця хвалявала яго. Верш так і называўся — "Жаданне". Мужняя, праўдзівая паэзія. **Гром, — загрымі! Віхор, — завый! Пад бляск маланак агнявы хай задрыжаць прасторы неба: скрануць Зямлю з падвалін трэба!**

Хай затрашчыць пад буры шквал ланцуг, які Зямлю скаваў: на гром нябёс — маланак гоман — народ Зямлі адкажа гromам!

Не маглі не хваляваць паэта і матывы кахання, дружбы, сяброўства. Аднак і каханне ў яго творчасці неаддзельнае ад барацьбы. Гучыць споведзь пакалення змагароў.

Гэта голас тых, хто гібеў у Лукішках, каго ламаў ды не мог зламаць гродзенскі астрог. Гэта прызнанне юнакоў, якія абліваліся крывёю на барыкадах. Падалі і зноў падымаліся. Каб змагацца, кахаць і ненавідзець: **І зноў загарэліся нашы зоры — аднак не пабачымся мы: дарога мая напаткнулася ўчора на шэрыя сцены турмы.**

Верш называецца "Дзяўчыне". І гэтыя радкі пра яе таксама: "Змоўк салавей. Прамінуў светлы май. Знікла і шчасце, і воля. Краты мне свет засланилі. Бывай!.."
Юнацтва, каханне і — турма. О!.. Гэта не рукі дзяўчыны — на нарах і душы, і цесна. Хачу я пшчоты і песні... І песцяць мне сэрца ўспаміны.

Твор пісаўся ў верасні 1929 года ў слонімскай астрозе. Правёў да суда амаль год. А калі Віленскі апеляцыйны суд даў два гады зняволення, здолеў эміграваць у Савецкі Саюз. Працаваў у рэдакцыі "Звязды", вучыўся на вярчэрнім аддзяленні літфака БДУ. Са жніўня 1932 года В. Таўлай зноў у Заходняй Беларусі. Схоплены агентамі дэфензівы ў 1934-ым, ён у сакавіку трыццаць шостага прайшоў як адзін з удзельнікаў "працэсу шнаснаці", калі польскія ўлады судзілі найбольш вядомых заходнебеларускіх літаратараў. Атрымаў восем гадоў турмы.

Хрэстаматычным стаў яго твор "Лукішскія вершы", напісаны ў 1935 годзе ў адным з самых жорсткіх астрозаў Польшчы. Нават калі б В. Таўлай больш нічога не напісаў, гэтага верша дастаткова, каб яго імя назаўсёды прاپісалася ў беларускай паэзіі: **Я сам і пасядзець магу, а вершам — часу шкода: шумець ім трэба на сцягу і калыхаць паходы.**

Глядзі ў ваўчок як дзень, так ноч, — не ўбачыш, чорт зіркаты,

што я заўзята і даўно пілуу вершам краты.

У творчасці В. Таўлая значнае месца займаюць паэмы "Песня пра сухар" і "Таварыш", якія, праўда, былі закончаны толькі пасля вайны. У апошнім творы герой, што паказаны пад абагульненым прозвішчам Вязень, праходзіць сапраўдную школу рэвалюцыйнай загартоўкі. Безнадзейна хворы на сухоты, ён жыве адзіным жаданнем — стаць байцом інтэрнацыянальнай брыгады, якая змагаецца з франкістамі: **— Я чакаць... не магу, таварыш... там сіджаюць... крывёй сябры... дазваляй... сакратар, мне... адразу... на іспанскі ФРОНТ... у Мадрыд...**

З астрога В. Таўлая вызвалілі 22 верасня 1939-га. Неўзабаве пачаў працаваць у лідскай раённай газеце "Уперад", а ў гады вайны стаў сувязным партызанскага атрада, потым разведчыкам спецгрупы "Буравеснік". Вясною 1942 года па шчаслівай выпадковасці застаўся жыць, восенню 1943-га трапіў у фашысцкі палон. У 1944—1945 гадах быў адказным сакратаром навагрудскай раённай газеты "Звязда", потым старшым навуковым супрацоўнікам і намеснікам дырэктара Літаратурнага музея Янкі Купалы. Выступаў і як нарысіст, крытык, літаратуразнаўца.

Працаваў, глядзячы далёка наперад. А сэрца, спакутаванае ў засценках, збалелае ад надзвычайнага фізічнага і маральнага напружання, білася ўсё слабей і слабей. В. Таўлай трапіла ў бальніцу. Памірае доўга, цэльных паўгода, не здагадваючыся аб гэтым.

27 красавіка 1947 года паэта не стала. Ён так і не паспеў пабачыць сваю першую кнігу — "Выбранае" выйшла праз некалькі месяцаў. Хоць у 1928 годзе ў Вільні была выдадзена на шапіраграфіе яго паэма "Непераможная".

Алесь МАРЦІНОВІЧ

што Пушкін — гэта з'ява адна, а Багушэвіч і ўсе ягоныя пабрацімцы — другая. Гэта добра ўсведамляў і Ф. Багушэвіч, калі спазнаваў паззію ўсіх сваіх папярэднікаў: Адама Міцкевіча, Уладзіслава Сыракомлі, а таксама Пушкіна, Крылова...

У 1996 годзе кінарэжысёр Міхась Жданоўскі паводле свайго сцэнарыя зняў дакументальны фільм "За Кушлянамі снег". Фільм, як вынікае з назвы, пра Багушэвічавы Кушляны, пра самога паэта і пра таго, хто апякуецца песняровай сядзібай, — Алеся Жамойціна і ягоную сям'ю. Але для ўсіх нечаканкай у згаданым фільме быў пачатак. Фільм пачынаецца — з якіх вы б падумалі слоў? — з пушкінскага "Памятника":

Я памятник воздвиг себе нерукотворный, К нему не зарастёт народная тропа...

Гледача напачатку гэтыя радкі насцярожваюць. Прычым тут Пушкін? Але насцярожанаць гэтую тут жа здымае стваральнік фільма.

Пушкін — вялікі рускі паэт. Ён глыбока ўсведамляе сваю веліч, таму ў яго і такая ўпэўненасць: да яго імя не зарасце народная сцяжына. Свой "Запавет" ёсць у Тараса Шаўчэнкі. Ён трохі іншай танальнасці, але таксама з дзяржаўным разуменнем сваёй асобы, сваёй постаці для свайго народа. Ф. Багушэвіч таксама напісаў свой "Тастамент". Але паслухайце, як ён гучыць:

І вяртайцеся з песняй да хаты, Не трэба больш мяне кратаць...

Што гэта? Поўная безвыходнасць? Закрытая тэма? Закрыты лёс паэта, народа?

Запаветы розныя, як і розныя менталітэты народаў, этнасаў. Тым не менш, рэжысёр, ён жа і аўтар фільма, палічыў патрэбным распачаць стужку пра Багушэвіча, пра ягоныя Кушляны пушкінскімі радкамі. М. Жданоўскі не меў пад рукою якіх-небудзь літаратурна-знаўчых нататак пра павязь Багушэвічавай мастацкай постаці з пушкінскай. І ўсё ж, раскажваючы пра Багушэвіча, ён неяк выйшаў на Пушкіна, адштурхнуў ад Пушкіна, каб раскажаць пра песняра мужыцкай долі, аўтара "Дудкі Беларускай", ягоныя Кушляны. Мабыць жа, інтуітыўна адчуў, што Багушэвічавая постаць — такая ж велічная, як і пушкінская, і яны маюць поўнае права стаяць у адным шэрагу з такімі выдатнымі імянамі, як Шаўчэнка, Дастаеўскі, Горкі...

Францішак Багушэвіч, пэўна, меў шмат і іншых меркаванняў пра Пушкіна, яго творы, але яны да нас не дайшлі. Мы маем толькі адно яго азначэнне: А. Пушкін — "найвыдатнейшы расійскі паэт". Але і гэтага дастаткова, каб вачыма Багушэвіча зірнуць на постаць вялікага рускага паэта і ягоныя творы.

Уладзімір СОДАЛЬ

Пра бацькаўшчыну не забыўся...

Уладзімір Клішэвіч — ці не адзін з прадстаўнікоў Беларускай паваеннай эміграцыі, хто, як кажуць, і за саветамі прыязджаў на Радзіму. Прытым рабіў гэта неаднойчы. А для гэтага трэба было мець смеласць, бо "чыстай" біяграфіі ён не меў. Студэнтам літаратурнага факультэта Мінскага педагагічнага інстытута ў 1936 годзе быў рэпрэсіраваны і сасланы на Калыму. У жніўні 1940 года разам з іншымі вязнямі У. Клішэвіча накіравалі ў Мінск на даследаванне, дзе ён і сустрэў ваіну. У час акупацыі жыў у Слуцку, рэдагаваў "Газету Слуцкіх". У 1944 годзе, калі пачалася вызваленне Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў, выехаў у Германію, праз чатыры гады перабраўся ў ЗША. У 1949 годзе рэдагаваў ратапрынтны часопіс "Беларусь", пазней працаваў выкладчыкам у каледжы ў штаце Індыяна.

З першымі вершамі У. Клішэвіч выступіў у 1931 годзе ў акруговай і раённай перыядыцы. У час ваіны друкаваўся ў беларускамоўных газетах, што выходзілі з дазволу немцаў. Адзін з аўтараў зборніка "Песня Слуцкіх" (Слуцк, 1943), альманаха "Ля чужых берагоў" (Мюнхен — Нью-Йорк, 1955). У 1964 годзе ў Сайт-Рыверы (ЗША) выйшла кніга паззіі "Далычынь", у 1965 (Лондан) — пазма "Васіль Каліна". У 1970—1975 гадах У. Клішэвіч часта друкаваўся ў газеце "Голас Радзімы", якая ў 1973 годзе ў сваёй бібліятэцы выпусціла яго кнігу "Сняцца сны мне залатыя".

Памёр 14 лістапада 1978 года ў Лос-Анджэлесе (ЗША). Нядаўна з дня нараджэння паэта споўнілася 85 гадоў.

Сяргей ВЯРГЕЙЧЫК

ВАНДРОУКІ

На шведскіх крэсах

САБОР

Швецыя пачынаецца... з Даніі. Не толькі таму, што начны паром на Балтыцы вітаюць агні дацкага вострава Барнхольм. Мы мінаем яго і выходзім на прыстань у Мальме — фабрычна-шэрым цэнтры вобласці Сконэ. Адсюль і да самага Кальмарскага замка спрадвеку панавалі дацкія манархі. Пасля вайны 1645—48 гг. шведы ўзялі над гэтымі паўднёвымі тэрыторыямі свой залаты крыж. Срэбны крыж датчан адступіў за вузкі праліў Эрэсун. Яшчэ амаль сто гадоў даны і юты (ад гэтых плямён назва краіны Danmark і паўвострава Jutland) час ад часу спрабавалі адваяваць згубленую лусту зямлі. Але свей (адсюль архаічная назва Швецыі — Svealand) не толькі адбівалі наезды, але і высаджваліся на дацкі бераг. Адночы ў тумане па лёдзе перайшлі праліў і лёдзё не захапілі Капенгаген. Сталіцу тады выратавалі студэнты, якія па калені ў снезе ў сваіх чорных універсіцкіх камзолах і капелюшах атакавалі захопнікаў...

Чорнае і белае. Нашы ўяўленні пра каларыт Скандынавіі — багатыя кантрастамі і нюансамі сціплай у сваёй прыгажосці паўночнай палітры. Экспрэсіяністычны выбух жывапісу Эдварда Мунка аглушае сваёй нечаканасцю. За ім у дваццатым стагоддзі ў скандынаўскім мастацтве не праводзіцца апантаная каларыстыка. Што яшчэ раз засведчыла рэтраспектыўная выстава аўтапартрэта ў горадзе Лунд. Гэта — адзін з буйнейшых універсіцкіх цэнтраў Паўночнай Еўропы. Тут вучацца беларускія студэнты, працуюць нашы навукоўцы. Мэрыя сустрэла нашу дэлегацыю Фонду падтрымкі дэмакратычных рэфармаў імя Льва Салегі з бел-чырвона-белым сцягам. Шведы, відаць, памятаюць, пад якімі сцягамі змагаліся харугвы Яна Хадкевіча пад Кірхгольмам.

Сабор — душа і сэрца старажытнага Лунда. Будаўніцтва гэтага фарпоста каталіцызму пачалося ў 1080 годзе, калі кароль і духавенства імкнуліся вырацацца з абдымкаў "старэйшага брата" — немцаў, якія пярэчылі стварэнню нацыянальнай царквы. Неўзабаве Лунд стаўся сядзібай арцыбіскупа ўсяе Даніі.

Магутныя мury будаваліся, калі не пачаліся яшчэ крыжакіцы выправы ў Палесціну. Шэры адшліфаваныя квадры клаліся слой за слоем, радкамі велічнай каменнай кнігі гісторыі. Раманскі стыль, прынесены з поўначы Германіі, вызначаў прыкметы духоўнага адзінства народаў германскага кораня. Што дазволіла пазней утварыць Ганзейскі саюз (у арбіту якога быў уцягнуты і наш Полацк). Крыштальна вытанчанасць форм скляпенняў, строгі лінейны лад і рытміка нервураў і аркад заваражваюць сваёй першабытнасцю. Так уражваюць арганія мелодыі Пераціна Вялікага, шэдэўры сярэднявечнай архаікі. Яшчэ не саспела гатычная поліфанія Баха, а яны ўсе роўна дарагія нам. Як настальгічны ўспамін аб нечым незваротным, даўнім...

Карлскруна. Цэнтральная плошча.

ВЯРТАННЕ

...Снег чыстай старонкай накрыві разгорнутую інкунабулу горада. Не зразумеўшы эфектны прыём нябеснага рэжысёра, на дарозе замітусілася камунальная служба. Проза будняў нагадала, што гэта Швецыя і адна са сталіц лютэранства. Лунд паўтарыў лёс Смаленска, Вільні, Беластока. Падабенства яшчэ і ў тым, што жыхары ўсяго краю Смоланд дагэтуль размаўляюць на дыялекце, у якім нашата больш дацкага, чымсьці шведскага. Раздражнёны ўпартасцю смоландцаў Густаў, заснавальнік дынастыі Вазаў, называў іх "бандай здраднікаў".

Начышчаны прыбіральшчыкамі, як паркет, брук накрэсліў цёмную артэрыю руху. Дынаміка яго стрыманая, яшчэ адно сведчанне нардычнай флегмы. Аўтамабілі і людзі мінаюць адзін аднаго ветліва, не тоўпяцца. Мабыць, фінальны гістарычны эпізод на высокай хуткасці ў Лундзе звязаны з Карлам XII. Ён праскакаў па гэтай дарозе, вярнуўшыся на родны бераг пасля паразы апошняга шведскага гарнізона ў Памераніі, праз 16 год бесперапыннага заморскага змагання і турэцкага палону.

На цэлы месяц Лунд стаўся прытулкам найтрагічнайшага постаці Паўночнай вайны. Што мроілася яму на фоне цішыні? Панарама ўспамінаў ажыўляла батальныя сцэны беларускага акта трагедыі: аблога Гродна, дзе ў начным баі на мосце праз Нёман Карл забіў двух рускіх райтараў... Хаўрус з Салегіўскай канфедэрацыяй, марш наўздагон за Пятром: Сморгонь, Радашковічы, Мінск, Галоўчын, Магілёў, Касцюковічы...

ШПІЛІ І МОРА

Крыханстад — архітэктурная мініяцюра дацка-шведскага рэнесансу і класіцызму. Нават гарматы, што стаяць насупраць былога армейскага штаба, здаюцца цацачнымі. Але ўспамін зноў вяртае да дарослых гульняў. У гэтым доме на цэнтральнай вуліцы ў 1709—10 гг. жыў у эміграцыі вялікі князь ВКЛ Станіслаў Ляшчынскі. Яшчэ адна недапісаная глава нашай гісторыі.

І зноў сустрэча з морам. Тут, ля вострава Эланд, мы ўрэшце дасягнулі старой мяжы двух каралеўстваў. За стагоддзі датчане 29 разоў штурмавалі Кальмарскі замак, але толькі аднойчы паспяхова.

Гіганцкі сілуэт засцінае паўнеба. Суровая геаметрыя муроў і вежаў завяршаецца пасівелай бронзай шпіляў. Мора дышае холадам. Хвалі і замак — дзве стыхіі ў вечным суседстве.

Ля дарогі вяслёныя домікі пад крыжастымі нацыянальнымі сцягамі. Мы набліжаемся да Карлскруны, буйнейшага на працягу вякоў ваеннага порта Швецыі. Цяперашнія капітаны не раўня старым марскім ваўкам. Нядаўна тут адшумеў скандал. Аказалася, што маладыя афіцэры замест таго, каб назіраць за морам і шукаць савецкія падлодкі, выкарыстоўвалі звышдакладную оптику, каб падглядваць за дзяўчатамі на пляжы.

Урачыстая класіцыстычная гармонія цэнтральнай плошчы выратаўвае славу марской сталіцы. Бронзавы Карл XI углядаецца на ўсход, нібыта ведаючы маршруты сагі свайго больш знакамитага сына.

Мы пакідаем шведскі бераг з думкай аб тым, што гісторыя нашай краіны магла б скласціся зусім інакш.

Валеры БУЙВАЛ

КОНКУРСЫ

"Слядамі гісторыі"

Рэгіянальная асацыяцыя выкладчыкаў гісторыі і грамадскіх дысцыплін "ДОБА" (Львоў), Архіў найноўшай гісторыі, Беларуска-гуманітарны фонд "Наша Ніва" (Мінск) пры падтрымцы Міжнароднага фонду "Відроджэння" (Кіеў) арганізуюць украінска-беларускі конкурс вучнёўскіх даследчых прац "Слядамі гісторыі", у якім могуць удзельнічаць старшакласнікі і навучэнцы сярэдніх навучальных устаноў Украіны і Беларусі.

На конкурс трэба даслаць свае пісьмовыя працы-роздумы на тэмы (на выбар):

1. Помнік — гэта праява грамадскай волі, калі толькі ён не навіянага таталітарным рэжымам. Ці павінны мы гэтыя сведчанні мінулага разглядаць толькі пад палітычным пунктам гледжання?
2. Наколькі правільным ёсць сцверджанне пра тое, што помнікі "не падманваюць", "не маўчаць"? У такім разе, ці дапамагаюць яны лепей зразумець гісторыю?
3. Падчас бітваў, асабліва XX ст., шмат нашых суайчыннікаў ваявала ў складзе розных, часам варожых, сіл. Як мы цяпер павінны ставіцца да помнікаў, пастаўленых у іх гонар?
4. Сёння існуе яшчэ шмат помнікаў, якія сімвалізуюць аджылыя палітычныя ідэі. Ці мусім мы іх знішчаць, пакідаць недатыкальнымі ці пераносіць у іншае месца?
5. Ці дапамагаюць нам сёння помнікі не забываць мінулае? Магчыма, мы павінны шукаць іншыя формы захавання духу мінулых часоў?
6. Якія помнікі патрэбны нашаму грамадству сёння?

Вашыя даследаванні павінны:

- мець аб'ём да 8 старонак друкаванага ці 12 старонак

рукапіснага тэксту;

- абалірацца на мясцовы матэрыял;
- выяўляць асабістае стаўленне да грамадскіх з'яў і працэсаў;
- можна прыкладаць здымкі, малюнкi, цікавыя дакументы ці іх ксеракопіі.

Удзельнікам конкурсу трэба дадаткова, на асобным аркушы, падаць звесткі пра сябе: імя, прозвішча, год нараджэння, месца навучання, хатні адрас (абавязкова з паштовым індэксам), тэлефон, а таксама пра свайго кансультанта (калі ён маеца); імя, прозвішча, адрас, тэлефон.

Па выніках конкурсу аўтары 25 самых цікавых прац з беларускага і 25 з украінскага боку:

- бабачаць свае працы апублікаванымі;
- будуць запрошанымі да ўдзелу ў міжнароднай маладзёжнай канферэнцыі "Чалавек-Час-Помнік", якая адбудзецца ў кастрычніку 1999 года ў Львове;
- стануць удзельнікамі разнастайнай культурнай праграмы;
- атрымаюць каштоўныя падарункі;
- атрымаюць магчымасць у будучым узяць удзел у іншых міжнародных праектах.
- вынікі конкурсу будуць вядомы ў верасні 1999 года;
- дасланыя на конкурс матэрыялы не вяртаюцца;
- да ўдзелу ў конкурсе заклікаюцца аўтары з разнастайнымі палітычнымі і грамадскімі поглядамі.

Просім даслаць Вашы працы да 30 чэрвеня 1999 года на адрас: а/с 71, Мінск 220123 (з пазнакаю "Конкурс "Слядамі гісторыі"). Даведкі па тэл. 229-55-69 (Ірына Коваль).

Калектыў Дзяржаўнага прадпрыемства "Выдавецтва "Юнацтва" смуткуе ў сувязі са смерцю былога супрацоўніка КУРБЕКІ Леаніда Сцяпанавіча і выказвае глыбокае спачуванне яго родным і блізкім.

Саюз беларускіх пісьменнікаў выказвае шчырае спачуванне пісьменніку Івану КУРБЕКУ з прычыны смерці брата Леаніда.

Подзвіг Кабзара

9 сакавіка — 185-я ўгодкі з дня народзінаў Тараса Шаўчэнкі, паэта і мастака, палымянага патрыёта Украіны, які быў і застаўся на век пільным зрокам, яе чуйным сляхам, яе неўміручым голасам, яе сумленнем.

З'яўленне балады "Прычынна" (1838) засведчыла, што на інтэлектуальным небе Украіны заззяла яркая зорка паэзіі Тараса Шаўчэнкі. Прыгадаем метафарычнае Багдановічавае азначэнне: "Ёсць зоркі, якія настолькі блізкія адна да адной, і так роўна зліваюць сваё святло, што здаюцца нам адным непарыўным цэлым. Двойнымі зоркамі называюць гэтыя свяцілы. Іх доля стала доляю музы Шаўчэнкі і ўкраінскай народнай паэзіі: двойною зоркаю ззяюць яны ў свеце мастацтваў і красы". Ён жа, Максім Багдановіч, першы з беларусаў вызначыў сутнасць паэзіі Кабзара, адзначыў яе красу і сілу, яе буйны маштаб, у асобе Шаўчэнкі ўбачыў паэта, "які ў формах строга нацыянальных выявіў агульначалавечы змест, прымушаючы чытача перажываць цэлую гаму самых разнастайных пачуццяў,

Тарас ШАЎЧЭНКА

Знайду сабе чарнаброўку
У стэпе пры даліне —
Высокую магіланьку
На той Украіне.

На вяселле таварыства
Прыйдзе — як да брата,
Не забудзе самапалы,
Выкаціць гармату.

Як таварыша адправяць
У новую святліцу,
Стрэлам зброі як належыць
Урачыста зліцца.

Як паложыць атамана
Спаць у новай хаце,
І гармата загалосіць
Голасна, як маці.

І гукацьме, і крычацьме
Не адну гадзіну.
Разнясе такую славу
На ўсю Украіну.
Першая палова 1849
Косарал

Не жаніся ды з багатай —
Жыць не дасць у хаце,
Не жаніся і з бяднячкай, —
Спаць не будзеш, браце.
Ажаніся з вольнай воляй,
З казацкаю доляй;
Будзь з такой, якая будзе, —
Хай сабе і з голай.
Ды ніхто не дакучае
І не разважае,
Дзе балиць, з якой прычыны,
Ніхто не пытае.
Удвух, кажуць, і наплакаць
Бы лягчэй, бядача;
Ды не слухай: лягчэй плакаць,
Як ніхто не бачыць.
4 кастрычніка 1845
Міргарад

Думы мае, мае думы,
Верныя адзіна,
Хоць вы мяне не кідайце
Пры ліхой гадзіне;
Шызакрывля галубкі
Мае, прылятайце
З-за Дняпра з-за шырокага,
У стэпе пагуляйце
З кіргізамі гаротнымі,
Яны ўжо ў няволі,
У галечы, ды йшчэ Богу
Моляцца на волі.
Прылятайце ж, мае думы,

Цёплымі слаўцамі
Прывітаю вас, як дзетак,
І заплачу з вамі.
Другая палова 1827
Орская крэпасць

Не так тыя ворагі,
Як добрыя людзі —
І абкрадуць шкадуочы,
Плачучы асудзяць,
І запрасяць цябе ў хату,
І будуць пытацца
У цябе ды пра цябе ўсё,
Каб пасля смяяцца,
Каб з цябе смяяцца,
Каб цябе дабіці...
Без ворагаў можна ў свеце
Як-небудзь пражыці.
А вось дабрадзеі
Знойдуць цябе ўсюды,
Нават на тым свеце
Цябе не забудуць.
Другая палова 1848
Косарал

На Вялікдзень на саломцы
Малыя гулялі,
Забуляліся пад сонцам
Дый хваліцца сталі
Абноўкамі. Таму к святу
Гожую пашылі
Вышыванку. А той стужку,
А той бант купілі,
Каму шапачку — па модзе, —
Боты — цуд дыг годзе, —
Каму світку... Адна толькі
Сядзіць без абноўкі
Сірацінка, ручаняты
У рукавы схавала.
— Даравала мне матуля...
— А мне справіў тата...
— А мне хросная кашулю
Шыла й вышывала.
— А я ў папа абедала, —
Сіротка сказала.
Першая палова 1849
Косарал

Сон

Марку ВАЎЧКУ
На паншчыне пшаніцу жала,
Стамілася; не адпачыць
Пайшла ў снапы — пашкандыбала
Івана-сына пакарміць.
Дзіця спавітае крычала
У халадочку за снапом.
Распавіла, падсілкавала,
Папесціла; і нібы сном,

Над ім сядзеўшы, задрамала.
І сніцца ёй той сын Іван
І гэтка гожа, і багаты,
Не адзінока, а жанаты
Ён з вольнай, бачыцца,
бо й сам
Ужо не панскі, а на волі;
І на сваім вясельым полі
Яны сабе пшаніцу жнуць,
А дзетачкі абед нясуць.
І усміхнулася нябога,
Прачнулася — няма нічога,
На сына глянула, ўзяла
Яго ціхенька спавіла
І, цівуна згадаўшы злога,
Капу йшчэ дажынаць пайшла.
13 ліпеня 1858
С.—Пецяярбург

Пабраліся з любоўю, ласкай,
Памаладзелі, падраслі.
Гаёк, садочак развялі
Наўкол хаціны. І па-княску
Квітнелі. Дзетак гадавалі,
Раслі яны ды вырасталі...
Дзяўчатак маскалі укралі,
Хлапцоў у маскалі забралі.
А нас — няйначай — развялі
Нягоды, лёсы не з'ядналі.
5 снежня 1860
С.—Пецяярбург

Усё адно мне, я ці буду
На Украіне жыць, ці не,
Ці ўспомніць хто,
ці ўсе забудуць
Мяне ў халаднай чужыне —
Усё адно чамусьці мне.
У няволі вырас, між чужымі
І, неаплаканы сваімі,
У няволі, плачучы, памру,
І ўсё з сабою забяру,
Малога следу не пакіну
На нашай слаўнай Украіне,
На нашай — не сваёй зямлі.
Каб памянучы, не скажа сыну
Ягоны бацька: — Памалісь,
Маліся, сынку: за Украіну
Яго замучылі калісь. —
І ўсё адно мне, а ці будзе
Той сын маліцца, а ці не.
Ды не ўсё роўна для мяне,
Як Украіну злыя людзі
Прыспяць і, ягонь шугне,
Яе, абкрадзеную, збудзяць...
Ох, не ўсё роўна для мяне!
У каземаце
1847

Калісь дурною галавою
Я думаў: "Горачка са мною!
Як даўдзецца ў свеце жыць?
Людзей і Госпада хваліць?
У дрыве калодаю гнілою
Валяцца, старыцца ды гніць,
Памерці й следу не пакінуць
На абкрадзенай зямлі...
О гора! Як яго слыніць?
І як сябе я захавая?
Штодня платы распінаюць,
Марозіць, сквараць на агні!"
21 ліпеня 1859
Чаркасы

Ды навошта мне жаніцца?
Нашто заручацца?
Будуць з мяне, маладога,
Казакі смяяцца.

Ажаніўся, яны скажуць,
Голы ды галодны,
Маладую волю страціў,
Стаўся несвабодны.

Яно й праўда.
Што ж рабіць мне?
Навучыце, людзі.
Хіба йшчэ да вас у наймы?
Ці да ладу будзе?

Не, не мне валы чужыя
Пасвіць, заганяць;
І не буду наважыць я
Цешчу ў чужой хаце.

У жупане у блакітным
Красавіца буду
На коніку вараненькім
Прад казацкім людям.

Радасць паэтычнага натхнення

У гісторыі Магілёўскага дзяржаўнага ўніверсітэта мінулы год быў адзначаны знамянальнай падзеяй — 10-годдзем літаратурна-творчага аб'яднання "Натхненне". Карані яго адыходзяць у даваенныя гады, калі ў Магілёўскім педінстытуце працаваў літаратурны гурток, які паслужыў школай мастацкай творчасці для многіх вядомых беларускіх паэтаў і празаікаў: Васіля Матэвушава, Міхася Шумава, Міколы Гаруновіча, Якуба Усікава, Пятра Шасцерыкова, Георгія Шчарбатава і інш.

За 10 гадоў на пасяджэннях "Натхнення" можна было пачуць вершы, апавяданні і песні на пяці мовах — беларускай, рускай, украінскай, літоўскай і польскай. Надоўга запомніліся слухачам натхненыя радкі ўкраінкі Наталлі Чараднічэнкі, літоўкі Маргарыты Малушайтэ, паляка Веслава Рэглінскага, які вывучаў рускую мову ў магілёўскай ВНУ, а прыехаўшы на радзіму, выдаў паэтычны зборнік, прэзентацыя якога прайшла ў сценах універсітэта. Адбылася на пасяджэнні літаб'яднання і

прэзентацыя зборніка Васіля Даўгалёва.

Члены літаб'яднання друкуюць свае творы ў часопісах і газетах "Крыніца", "Полымя", "Маладосць", "Першацвіт", "Знамя юности", "Настаўніцкая газета", "Наша ніва", у абласных і раённых перыядычных выданнях; іх творчасць прадстаўлена ў зборніках "Прыдняпроўскія хвалі", "Самое важнае", "Вусны" і "Квадра".

Значнае месца ў рабоце літаб'яднання надаецца літаратурнай вучобе. Адчуць напрак сучаснага літара-

турнага працэсу, удасканальваць літаратурнае майстарства ў розны час гуртоўцам дапамагалі выкладчыкі Магілёўскага педінстытута Я. Усікаў, З. Міроненка, І. Вінаградва, М. Міхайлаў, Л. Шакірава, М. Абабурка, Я. Клімуць і інш.

На рэспубліканскім семінары маладых паэтаў і празаікаў у розны час выступалі Сяргей Украінка і Алена Сугака. У 1997 годзе па выніках абласнога конкурсу творчай моладзі літаб'яднанне было адзначана спецыяльным дыпламам, а сту-

дэнты-гісторыкі Аляксей Бірукоў і Аляксандр Рыбачонак занялі І месца. У 1998 годзе шырока было прадстаўлена "Натхненне" ў рэспубліканскім конкурсе маладых талентаў "Дэбют". Першыя месцы ў намінацыі "Паэзія" занялі студэнты філалагічнага факультэта МДУ Наталля Міхальчук і Наталля Каршакова, у намінацыі "Байка" — студэнтка факультэта дашкольнага выхавання Таццяна Барысік.

Літаб'яднанне выпусціла ў свет тры зборнікі прозы і паэзіі: два — у 1994 годзе, а апошні — "Блізка да сэрца" — у 1998.

Сяргей СОМАЎ